د هندوستان پښتانه

"باره بستي"

صفيه حليم
Safia Haleem

تخنيکي ځانګه
www.dar

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

سرليک	مخ
پيژندنه	
د اکبر دولت..	
شيخ ركن الدين..	
جهان او جهانګير	
دريا او جهان	
د جهان زوال..	
وروستی پاڅون	
بهادر او دلېر	
د باره بستي اوسني پښتانه	

Bara Basti

This is the fourth book in the series written by Pashto writer Safia Haleem. She studied Pashtoon Communities in Various parts of present day India in 2003/4 while working for the BBC. She met those Pathans who have now integrated in the society like the rest of Muslims living in India, but having their traditions and identity.

About 100 km from Delhi the road going towards Buland Shahar District takes you to a chain of villages by the Ganga River. They are known as Bara Basti, which roughly translates as twelve villages. This area is near Muradabad and Meerut and were established by one Pashtoon Tribe of Dawoodzais. In the 16th Century during the time of Sher Shah Suri, the first settlement was inhabited by families who built Mud forts (Garrhi) and lived as villagers rearing horses brought from the north of Afghanistan. In the Mughal period some of their powerful leaders provided trained soldiers and took part in various battles to expand the empire . The uprising of Khan Jehan Lodi against the Mughal King Shah Jehan was supported by Darya khan married and settled in Bara Basti. The 12 villages which originated the name of this place have multiplied in to nineteen and several Garrhis are no more there due to the

(c) ketabton.com: The Digital Library

Ganges water erosion and migration. Bassi, Bagrasi, Chandyana, Khanpur, Hassan pur, Poth , Bahadur Garrh , Sher pur, Pulwarra, Mohammad pur, Daulat pur, and Grora were the original villages. The author interviewed people from that area and compared the information for facts with other historical sources. She was helped by the academics of Jawaharlal Nehru University and Jamia Millia Islamia in Delhi.

پیژندنه

د هندوستان تر ټولو لوی ولایت، اتر پردېش نومېږي چې دوه نیم لکه مربع کلومیټر زمکه کې یې یو سل او نوي میلینه خلک ژوندکوي. دلته د مسلمانانو شمېره اتلس في صده ده. د ډېلي نه په سړک ددی یوسر نه بل ته درې ورځې د موټرلاره ده. دا د هندو مذهب د زېږېدو اود مسلمانانو د کلتور مرکز ګڼل کیږي. لرغوني تاریخ دلته دنامتو سلطنتونواو ښارونوحال راکوي چې ځینې یې اوس نړۍ واله شهرت لري. اګره، لکهنو،کان پور،میرټ (میرټهه)، علي ګړهه، برېلي، بنارس او اله اباد د یادولو وړ دي.

په دی ولایت کې د ګنګا او جمنا د سیندونو تر منځ پراخ مېدانونه یو وخت دوآب نومیدل چې پکې روهیله پښتنو ښارونه ابادکړي و. هم دلته د میرټ(میرټهه) او مراد اباد سره جوخت د ګنګا سیند پر غاړه دباره بستي په نوم یوه سیمه ده چې په پښتو کې د دولسو کلیو مانا ورکوي. اوس دا کلي په وړو ښارونو اوختي دي خو پکې د هم هغو پښتنواولادونه ژوند کوي چې د شپاړسمې میلادي پېړۍ راهیسې دلته مېشت او اباد شول. د باره بستي په کلیو کې لومړي پښتانه د شېر شاه سوري پر وخت اباد شول خو مغل

باچا جهانګیر پر وخت دلته ځینو ته زمکې او جاګیر ورکړې شواو دوي پکې کچه کلاګاني جوړې کړې. په وولسمې پېړۍ کې دلته د مغل پوځ لپاره جنګیالي تربیه کېدل. له دی ځایه کله د مغلو پر ضداوکله ددی دساتنې لپاره پښتنوځاني او مالي قربانۍ ورکړې. د شاه جهان پر ضد د خان جهان په پاڅون کې هم ددی سیمې مشران وړاندې وچې د ځینو نومونه د مغل تاریخ په پاڼوکې ښکاري خونورپه زرګونو کسان بې نومه مړه شول. دلته اوسیدونکي ټول خلک د پښتونخوا د مومند او غوریاخېلو له ټبر دي او په یویشتمې پېړۍ کې هم ددوي دودیزه ژونددېر بدلون نه دی موندلې.

د باره بستي هغه دولس کلي چې د ګنګا پر غاړه د یو بل نه په لږه فاصله اباد شول، بسي، بګراسي، چندیانه، خانپور،حسن پور، پوټهه، بهادرګړهه، شېرپور، پلواړه،محمدپور،دولت پور اوګروړا نومیږي. وروسته ورسره نور کلي هم اباد شول چې جلالپور، ګېسوپور،حیاتپور، محي الدین پور، بروالـه او بهړکاون دي، خودی سیمی اوس هم د باره بستي نوم د لاسه نه دی ورکړې. ددی ځای د پښتنو په اړه یوکتاب په اردو ژبه محمد عبېد الله خان په ۱۹۳۹ میلادي کال کې ولیکلو چې " یادګار سلف، تاریخ باره بستی افغانان" نومیږي او د مغلو د بېلا بېلو تاریخي پېښو نه علاوه د هر یوکلي د خلکو شجرې پکې موندل کیږي. د باره بستي د پښتنو ځینې روایات د اتر پردیش د نورو پښتنو په څیردي خو نور یې د پېښور د شاو خوا نه له ځانه سره راوړي دي. د هند د بېلا بېلو قامونو سره یو ځای ژوندېکې د خپلې پیژندګلوۍ احساس ژوندی ساتلې دې. هغه چې زمکې لري تر اوسه د کلي د ژوند سره تړاو لري خو نورو یې د ښار ژوند غوره کړی دی.

د باره بستي کیسه یواځې ددی ځای د پښتنو حال نه دی بلکه د مغلود څواک په ټینګولو کې د هند د پښتنو هلو ځلو یو څرک دی. د شیر شاه سوري نه وروسته دده لوی سرداران په بنګال او بهار کې د یو ځای کیدو لپاره لاس پښې وهلې خو تکړه مشر یې نه لرلو. هغه څوک چې د مشرۍ وړ و، د اکبر باچا له خوا ولمانځل شول خو تر دي بریده چې څواکمن نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اکبر دولت

د ۱۵۷۵ میلادي کال په هند کې د مغل اکبر باچا د واک نولس کاله وتلي و. د اګرې په بازار کې د یواولسي سندرغاړي (بهاند) سندرې ته را ټولوخلکو غوږ نیولی وچې پرسویه (منظوم داستان) یې ویېلو. د داستان اتل دګجرات د احمد اباد نه مغل والي سره په قافله کې روان و دوي د سیروهي د سیمې نه تیریږي چې داکبر باچا په قلمروکې نه ده شامله. ددې ځای د راجپوت ځوانانو یوه ډله د قافلې مخه نیسي اود والي د محافظانو سره په جګړه شي. د داستان اتل خبریږي او لکه د زمري خپل اس زغلوي . د راجپوت ځوانانو مخې ته ورځي ، خپله لنډۍ توره راباسي، راجپوت وربانډې حمله کوي او ځوان په خپل تندي ټپ خوري ، دی په قهر شي او خپله توره دومره په زوره د راجپوت په سروهي چې هغه پرې دوه ټوټې شي او د اس نه راپریوځي. د راجپوت وررور بدل اخستو لپاره راوړاندې کیږي خود هغه ځوان د تورې په یو ګوزار دی هم قتل شي. ددوي ملګري له وېرې په تېښته شي او د قافلې خلک په ارام خپل سفر جاري وساتي.

ددې " پرسویه" د سندرې اتل د ګجرات نه راروان شوی دولت خان نومیدو، چې د میراني کیسه یې له ده وړاندې اګرې ته رارسیدلې و. د هندي پرسویه دا مضمون خلکویو بل ته په خوند ویېلو، ان تر دې چې یوه ورځ د اکبر باچا په دربار کې یو سندرغاړي زمزمه کړه . باچا هم د شعر نه خوندواخیستوخوکله چې خبریږي چې دسندرې اتل دولت خان یو خیالي کیریکټر نه بلکه دده د والي په قافله کې شامل او نو والي ته دده د لیدو خواهش ځرګندوي. دولت خان کله چې د اکبر باچا په خدمت کې حاضریږي نو هغه د خپلو اوږو نه یو ښکلې طوسي شال لرې کوي او د دولت خان پر اوږو یې تاووي. بیا په ډېر شوق ورسره خبرې کوي او دده د ټبر په اړه ترې معلومات غواړي.

د دولت خان پلار عمر خان نومیدو او نیکه یې هم دولت خان و چې وروسته یې نوم په شېر خان واړاو. دوي په ختهه لودیان او د یوسف خیلو د قبیلې نه و. کمال الدین ملک احمد د سکندر لودی په حکومت کې ډیلي ته ورغلي و . دده ځلور ځامن و، دولت خان (

شېر خان) نصرت خان ، بهادر خان او موسی خان. نصرت د تجارت د سامان سره لومړي لاهور ته ولاړو. د لاهور والي چې هغه هم دولت خان نومیدو او دده د خپلوانو نه و ، ورته هرکلی ووېل ،د ابراهیم خان لور یې ورپه نکاح کړه او جاګیر یې ورله ورکړو. وروسته نصرت خان خپل نور ورونه هم لاهور ته وروبلل.

څه موده وروسته ددولت دري واړه ورونه د سکندرلودی په بلنه اګرې ته ورغلل اوهلته دوي ښه ونازول شول. د مغل باچا بابر د حملې اود لودی حکومت دختمیدو سره دریو ورونو د خپلو خپلوانو سره د پنجاب خاوره پریښوده او بهار ته ولاړل. هلته په پټنه کې یې د نورو پښتنو په شان ساده ژوند پیل کړو. په دې وخت کې د لودیانو د شاهي کورنۍ له خوا د ډیلي د تخت د نیولو په هڅه پښتانه د سکندر لوری د زوی سلطان محمود بیرغ لاندې راټول شول چې یکې دا دري ورونه هم شامل و.

بل خوا فرید خان (شېر خان سور) د مغلو نه د هند د مرکز اخستو په هڅه کې و او په بهار کې یې پلویان ډېر شول. په ۱۵۴۰ م کې د بابر د مړینې سره شېر خان په جونپور کې د سلطان محمود لښکر ته ماته ورکړه . په دې لښکر کې نصرت خان او دده ورونو د شېر خان (سوري) پر ضد جنګ کاو. د ماتې خوړلو وروسته دی ورونو پوځي ژوند ته شا واړوله او بېرته یې تجارت پیل کړو.

کله چې فرید د شېرشاه په نوم د ډیلي پر تخت کښیناستو نو دولت خان (شېر خان) ورته سر ټیټ کړو او دده په پوځ کې شامل شو. مغل همایون د خپل سلطنت د بېرته اخستو لپاره لاس پښې وهلې او په بهار او بنګال کې یې څو جنګونه وکړل. دولت خان (شېر خان) په داسې یو جنګ کې ووژل شو او څلور ځامن یې پاتې شول. شېر شاه دوي ته زمکې او جاګیرونه ورکړل او عمر خان یې له ځانه سره وساتلو. د لودیانو ځیني امیران د مغلو په لنډه دوره کې دکن ته ورغلل و او په دوي کې یو تن عالم خان کله چې بېرته د شېر شاه سره مل شو نو دده یوه لور بي بي لاجې عمر خان ته ور وراده شوه. په ۱۵۵۱ م کې عمر خان د ګوالیار په کلا کې و چې هلته د بي بي لاجې زوی وزیریدو او دی د خپل نیکه په نوم دولت خان ونومول شو.

د باره بستي سیمه د ګنګا سیند پر غاړه ده . یو اولسي روایت کې وای، هغه مالونه چې شیر شاه سوري په کښتیو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغوښتل، زيات وخت د سيند پر غاړو دده له حريفانوله خوا چور شو. ددی د مخ نيوي لپاره هغه د خپل پوځ يو تن عيسا خان ته دا دنده وسپارله او هغه له خيبر پښتونخوا د سيمې نه ورته پښتانه راوبلل. هغه کلي چې دوي په لومړي سر کې پکې ديره شول " بسي " نوميږي .

د شېر شاه له مړينې وروسته دده زوې اسلام شاه لودی سرداران له ځانه سره وساتل او دوي ته يې لوړې عهدی ورکړې. د اسلام شاه تر ژونده دغه لودی ورونه په امن کې و . خو د ده د مړينې سره حالات بدل شول. د اسلام شاه د خورخاوند مبارز خان خپل ماشوم خوريونه ووژل او پخپله سلطان محمد عادل په لقب د گواليار په کلا کې خپله باچاهي اعلان کړه . عمر خان په دی وخت کې د هغه امبارکۍ له نه و ورغلی او مبارز خان دا خبره ورته په زړه کې غوټه کړه. هغه وخت مغل همايون يو واری بيا ټول پنجاب نيولی ،تر ډيلي سيمه يې په لاس کې وه او په اگری کې د واکمن په توگه پر تخت ناست و.

عادل شاه (مبارز خان) اوس په لکهنو کې خپل ځواکونه راټولول اوله کوموافغانانوچې په وېره او يا يې نه خوښيدل هغوي سره يې سمه دمه دښمني کوله. د عمر خان او دده له ورونو يې ټول جاگيرونه واخستل نودوي پوه شول اوددی لپاره چې مبارز خان راضي کړي ، لکهنوته ورغلل. هلته مبارز خان ددوي د نيولو او په بندي خانې کې د اچولو امر وکړو. خوعمر خان ته چا ژر خبر راوړواو ده د خپلی کورنۍ سره د گجرات د بهټه راجپوت حاکم سره پناه واخسته. هغه دده هرکلی وکړو، د خرڅ لپاره ورله زمکې ورکړې او دې هم هلته پاته شو.

د همايون د واک موده دده په مړينې ختمه شوه خو دده زوې اکبر باچا د خپلو پت منو اميرانو په ملاتړ پر تخت کښېناستو. افغانان د يو راجپوت هيمو چندرا په مشرۍ د پاني پت په مېدان کې بيا مغلوته مخامخ شول. په دی جنگ کې د عمر خان ورونه هم شامل و. چې محمود او قاسم دواړه پکې ووژل شول او کمال خان ژوندې پاته شو. له دی جنگ سره په هند کې سوري واک پای ته ورسيدو.

عمرخان د خپلوورونو په وژنه دومره خفه و چې د مغلود واک په سيمه کې ژوند کول يې خوښ نه شو اود۱۵۵۶ م په پای کې د خپل عيال سره بيا د گجرات مرکز احمداباد ته ولاړو. هغه وخت دده زوې دولت خان د وو کالو و. احمد اباد ته په لاره دوي د مالوې نه تېر شول چې هغه وخت شجاعت خان پکې واکمن و. ده

چې د عمر خان د قافلې اسونه او پيلان وليدل نو حرص په مخه واخستو او له ده يې ښه اسونه او پيلان په زوره وگرځول. عمر خان هغه وخت ورسره جنگ کول مناسب وونه گڼل او وړاندی ولاړو خو شجاعت خان پښېمانه شو او ورپسې يې د تاوان په توگه يو زر روپۍ وروزغلولې. عمر خان ددی پېسو اخستل خپل سپکاوې وگڼلو اود مننی سره يې ورله بېرته واستولې.

په ۱۵۶۱ م کې اکبر باچا د ماشومتوب له درشله وتلې اود خپل سرپرست او استاد بېرم خان د پنجو نه د وتلو لپاره يې لاس پښې وهلې. بېرم خان د مغل سلطنت د ساتلو لپاره پښتنو ته امتيازات ورکول. ددوي لوې سرداران چې يو وخت د لودي باچاهانو د تخت پای ټينگې کړې وې اوس د مغلو سره مله و. پدی کې عالم خان لواڼې، شهباز لودی، دولت خان لودی، محمد خان نيازي، ناد علي مېداني، حسن خان بېټني، مبارک خان کاکړ، عمر خان افغان، بابو منقلي، غازي خان مېداني او فتح خان سور شامل و. اکبر باچا د بېرم خان سره له يوې شخړې وروسته، هغه نه ټول اختيار واخستو او دې يې حج ته ورواستوو.

هغو پښتنو سردارانو چې په بنگال او اړيسه کې يې تر هغې مغلوته غاړه نه وه ايښې، سلېمان کرلاڼي ، داود خان، قتلو خان، او عيسا خان و. اخواپه گجرات کې د لودی پښتنو د بغاوت اود جنگونو له کبله اکبر نشوکولې چې بنگال او اړيسه ته ولاړ شي او تر ۱۵۷۳ م دا سيمی خپلواکه وې. د لوديانود وخت زيات تره پښتانه اميران هغه وخت په گجرات کې راټول و چې يوه خپلواکه سيمه وه. د عمر خان اخښې (د مېرمنی ورور) عالم خان هغه وخت په احمد اباد کې دده کوربه و. دده په هلو ځلو ورته ملازمت پېدا شو خو عمر خان د پښتنود مشر شېر خان فولادي سره اړيکې جوړی کړی چې د پټنی نه ورغلي د شېر شاه پاته شونې پښتانه يې په ځان راټول کړی و.

مغل باچا اکبرنه غوښتل چې په دومره لوې شمېر پښتانه دی يو ځای په گجرات کې پاته وي. دده مورخينو ليکلي چې هلته دی اميرانو به مدام د يو بل سره نانډرۍ وهلی، تر دی چې ددی ځای واکمن اعتماد خان وويريدو او اکبر ته يې پيغام ورواستاو چې دده مرستی ته دی راشي. هم هغه وه چې اکبر د خان کلان په مشرۍ يو لوې لښکر د گجرات د نيولو لپاره ورواستاو او اخر دا صوبه په مغل سلطنت کې شامله شوه. د ځوانیسن ته د رسيدو سره دولت خان د پلاراوماما نه بېل د گجرات د يو بل لودی امير حاجي خان سره ملازمت وکړو. ددی ټولی کورنۍ ځانگړتيا په دی کې وه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوي به ديني او دنياوي دواړه زدکړی کولی. دولت خان ته په احمد اباد کې د"اوټاوه" جاګير په برخه ورسيدو . ده د يو بل امير هېبت خان لور بي بي راجي جيو راواده کړه.

خو د مغلو پر ضد د پښتنو بغاوت سوړ نه شو اود شېر خان فولادي په مشری پښتنو هغه کلا محاصره کړه چې مغل امير اتکه خان پکې تم و. ددی خبر په اوريدو اکبر باچا په ۱۵۷۲ م کې پخپله د اګری نه احمد اباد ته روان شو . په نهو ورځو کې يې هلته ځان ورسوواو په يوسخت جنګ کې پښتانه مات شول . په دی جنګ کې عمرخان هم ووژل شو چې د باغيانو په صف کې ولاړ و. په داسی حالاتو کې مغل به د باغيانو کورنۍ نه غچ اخستو. له دی ويرې د پلار د مړينې سره دولت خان د ټولې کورنۍ سره د احمد اباد نه ووتلو او د سورت د راجه سره يې واړول. د سورت راجه دده هرکلی وکړو اودی يې خپل مشاور وټاکلو.

په ۱۵۷۷ م کې د ګجرات حالات ښه شول نود دولت خان پير، ابو تراب ورپسی پيغام ورواستاو چې بېرته خپل وطن (ګجرات) ته راشه. دولت خان يو وارې بيا ګجرات ته ورغلو نو د ابو تراب په هلو ځلو د مغل والي خان اعظم محمد عزيز کوکه سره معرفي شو. ده پوځي صلاحيت او علم سره، ښه اخلاق هم لرل نو ډېر ژرد مغل والي، نږدې ملګرو او اميرانو کې شامل اود "چله وار" نيمه پرګنه ورله د جاګير په توګه ورکړی شوه. کله چې اکبر باچا خان اعظم اګری ته بېرته راوبللو نوده دولت خان هم له ځانه سره بوتلواو په هغه سفر کې د دولت خان مېړانې سندرو ته کډه وکړه.

د اکبر باچاپه تاريخونوکې دا خبره بيابيا کيږي چې ده پښتانه ډېر ونازول اودوي ته يې زمکې او جاګيرونه ورکول خو په حقيقت کې داځايونه دومره لری پرتو سيموکې و چې بل څوک به ورته نه تلل. د جهاړکهنډ ، اړيسه او د بنګال کې په ځينو ځايونو کې دومره ګڼ ځنګلونه و چې په هغی کې کور جوړول ګران و. په زمکې دکروندې لپاره دوي مجبورو چې په جونګړوکې ژوندوکړي، دخټوکلاګانی جوړی کړي او د وحشي ځناورو نه ځان وساتي. هغه زمکه چې پخوا به پکې يوه نه وه ګرځيدلي د هغی اړول ګران وې او دا هر څه به زيات وخت په انساني مټوکيدل. ځينو ځايونو ته به په مياشتو بهرني خلک نشول رسيدې. اکبر به په افغانانو شک کاواو که څه هم د خپل پلار همايون سره د شېر شاه سوري جنګونه ده پخپله نه و ليدلي خو د هغه پاته شوني افغانان يې ليدل ، چې د هند په ختيځ او جنوب کې يې جنګ ته بډی وهلی

وی.

پښتنو سردارانو زور لګوو چې ددوي جاګير اوزمکې دی په پنجاب کې وي، چې پښتونخوا ته نږدی واو دوي ورته په اسانه ورتلای شول. خواکبرنه غوښتل چې پښتانه په اقتصادي توګه قوي اوبيا سر راپورته کړی. په آيين اکبري کې ليکلي دي چې ۴۵ پرګنی داسی هم وې چې د اکبر پر وخت د پښتنو زميندارانو سره وې. په دی کې زيات د ډيلي اود اګرې په صوبو کې وې.

اکبردا هم ليدل چې پښتانه په مغل دربار کې ناارمه وي. ددوي لپاره مغلو ته سر ټيټول عيب ښکار يدو. څوک چې به يې دربار کې ځان ته نږدی کړل هغوي چی هر وختی موقع پېدا کړه، تری باغي شول. د سکندر خان سور زوې عبد الرحمان سور او غازي خان تنولي چې په ۱۵۵۷ م کې ده ته تابع شول، د مان کوټ د نيولو نه وروسته په ۱۵۶۰ کې د بېرم خان سره په بغاوت کې شامل شول او په سمبهل او پنه کې يې ورته جنګ پېل کړو. د سلېمان کراني وراره جنېد کراني مغل دربار ته ولاړواو اکبر ورله په "هندان" کې جاګير ورکړوخودې ګجرات ته وتښتيدو او په ۱۵۷۲ او ۱۵۷۳ کې يې هلته د مغلو سره جنګ وکړو . ګجرات د مغلو لاس ته ورغلو نو دی بهار ته ولاړو او هلته يې جنګ وکړو. د سکندر سور يو بل زوې محمود خان سور او د عادل شاه زوې حسېن خان هم په ۱۵۷۲ م کې د اکبر د دربار نه ووتل، بېرته ورتسليم شول او ۱۵۷۴ م کې تری بيا وتښتېدل.

په مغل دربار کې لږوافغانانو ته مهمی چوکۍ ورکړې شوی وې. د اکبر ۴۱۵ منصب داران و چې يولس پکې پښتانه و. په آيين اکبري کې ليکلي دي چې هغه وخت ۵۱ هندوان په لوړو منصبونو ټاکلي و. بل خوا د پښتنو لوې شمېر د مغل په پوځ کې د جنګيالو په توګه ځانونه ورګډول او مغلو به ددوي له جنګي صلاحيتونو کار اخستو. دده پاليسي دا وه چې د جنګ لپاره تری کار واخله خو په مهمو عهدو يې مه اخله.

په هند کې بل جنګيالي قام د راجپوت هندوانو و چې اکبر د ودونو د لارې ورسره خپلوي وکړه او لوړې عهدی يې ورله ورکړې . هغه هڅه وکړه چې افغانان د نورو قامونو سره ودونه وکړي او خپلی لونه دوي ته ورکړې خو دا هغه مېدان وچې دی پکې کاميابه نشو. پښتنو په نورو قامونو کې ودونه نه کول. د مغل په پوځ کې د سپرو پوځيانو معاش د نورو سره برابر و او هغه کوماندانان چې ددوي په سرټاکل کيده ، ورسره يې ښه چلن کوو. خو داکبر يو قانون دا وچې يو پښتون عسکر ته به د کال د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورو زرورو‌پو نه زياتي پېسي نه ورکول کيږي. دا هغه پاليسي وه چې ډېر پښتانه پرې خفه و.

په اگرى کې مغل واکمن د دولت خان د صلاحيتونو او پوځي انتظام نه کار واخستو. ده ته يې د شاهي قواو مشر او سپه سالار مرزا خاني سره يو ځاى د پوځي ډلو د جوړولو دنده وسپارله. دولت خان د توري مېړنى و او په جنگونو کې به د سپه سالار سره مله و. په ۱۵۸۸ م کې د دکن سلطان مظفر شاه(درېم)د ځلورو زرو عسکرو سره په گجرات کې د اکبر پاچا پر ضد پاڅون وکړو . اکبر خپل والي عبدالرحيم خان ته د اگرى نه امر وکړو چې تر څو ورته کومک نه وي رسيدلى، هيڅ جنگ ونکړي. خو دولت خان والي ته مشوره ورکړه چې که برى دى ومونډلو نو په دى کې به نورهم درسره شريک وي، که غواړى چې دخان خانان منصب درسره پاته شي نو پخپله دا جنگ وگټه. عبدالرحيم خان د لښکر ټول انتظام د دولت خان په لاس کې ورکړو چې دا سيمه يې ورته ونيوله . کله چې خان خانان لاهور ته ولاړو نو په گجرات کې يې خپل نايب دولت خان وټاکلو. وروسته د سنده صوبه هم د دولت خان پر مټ مغل سلطنت کې شامله شوه نو اکبر هغه ته د دوو زرو عسکرو منصب او نور اعزازات ورکړل. په ۱۵۷۹ م کې دولت خان د رنتهمبور په کلاکې و چې دده دوېم زوې پير خان وزيږيدو. راتلونکي دېرش کاله دولت خان دخان خانان په ملازمت کې و او د هغه سره يې دومره نږدى ملگرتيا لرله چې په هر يو جنگ کې به يې دې له ځانه سره بيولو. دى د شهزاده مراد سره د دکن د نيولو لپاره هم وروا‌ستول شو . د مراد د مړينې نه وروسته دى د شهزاده دانيال لوې مله او منصب دار وټاکل شو او د احمد نگر په جنگ کې يې د خپلو دوو زامنو مېا محمد خان او پير خان سره يو ځاې د جنگ په مېدان کې مېړانه وښودله.

پير خان پخپل انتظامي صلاحيت د اکبر باچا د باور وړ شو او په ۱۶۰۰ م کې يې دملتان والي وټاکلو. هغه وخت د پارس باچا په کندهارد حملې گوابنونه کول او دوه کاله وروسته کله چې شاه عباس د کندهار په کلا حمله وکړه نو خان جهان دربار ته وبلل شو او ورته په کندهار د يو ناممکن دفاع د تياري لپاره امر ووشو .

دولت خان د يو څه مودى لپاره د احمد نگر والي هم پاته شو. دى په ۱۶۰۱ م کې مړاوپه برهان پورکې يې خښ کړو. دده په مړينې د هغه وخت مورخينو وليکل " که سل دولت خان زيږيدلى واې نو ددى يو د مېړانى سره يې نشو برابرولى". د هغه په مړينې اکبر باچا وويل " نن شېر شاه له دى نړۍ رخصت شو"

(c) ketabton.com: The Digital Library

شيخ رکن الدين

١٦٠٥ م کال دې او مغل باچا اکبر د هندوستان پر تخت پنځوس کاله حکومت نه وروسته د اګرى په کلا کې د ژوند وروستۍ سلګۍ وهي. د ده کټ ته يو خوا دده د امږور ورور مان سنګه ولاړ دې او بلى خوا ته يې با اعتباره سردار خان اعظم مرزا عزيز کوکه دى. د باچا لمسى شهزاده خرم کله دده کټ ته او کله بهر په دالان کې د نورو سردارانو خوا ته ورځي. ده خپل پلار شهزاده سليم پسى پيغام وراستولى دى چې په شاهي مانۍ کې سازش روان دى .

مان سنګه او خان اعظم غواړي چې د شهزاده سليم زوې خسرو دى د اکبر باچا ځاې ناستي اعلان شي. دوي د اکبر باچا هغه خبره پر ځاې کوله چې د خپل زوې شهزاده سليم د بغاوت پر وخت يې کړي وه. سليم نافرمانه او کمزوري واو يوځل يې د پلار پو ضد بغاوت هم کړي و. خواوس دى د باچا يواځيني ژوندي زوې او ځاې ناستي و. دسليم ورونه دانيال او مراد په دکن کې مړه شوي و. په مغل سلطنت کې د ځاې ناستي قانون نه و او هر څوک چې به برلاسى شول، پر شاهي تخت به کښېناستو. اکبر باچاوس د خبرو کولو هم نه و چې د خپل زوې سره کيدونکې ناانصافي مخه يې نيولې واې. سليم چې د پلار د ځنکدن خبر تر لاسه کړو نو د اګرې کلا ته وروخوزيدو خو په لاره ورته بل خبر د خپل زوې خرم له خوا ورته راورسيدو چې دده مېرنــې ورورخسرومرزا اوس پر باچاهي تخت ناست دى او خلک ورته سر ټيټوي. د هند په سياست کې هغه وخت دا کار د سليم د مرګ اعلان و.

شهزاده خرم چې کله خپل ځان هم په خطر کې وليدونو له کلا يې پښې وويستې. دواړه پلار او زوې په يوکشتۍ کې له جمنا سيند پورى ووتل او نږدى وه چې له اګرى تښتيدلى واې چې د شهزاده سليم يو منصب دار رکن الدين ورته ډاډ ورکړ چې هم هلته دى ايسار شي. رکن الدين د اګرې په کلا کې دننه ځو پښتانه پيژندل او پوهيدو چې هغوي به چرى هم خسرو د باچا په توګه نه مني. هلته سليم ته پت من کسان هم واو د شپې په تياره کې د يوى او بلى ډلى خلک په دالانونو کې خپلى پرى ته ځانونه رسول.

سليم د رکن الدين مشوره وومنله او هم هلته په انتظارشو. څو ساعته وروسته رکن الدين ته خپلو ملګرو خبر راوړو چې د اکبر باچا پت منو پوځيانو هغه سازش ړنګ کړو او شهزاده خسرو د نورو باغيانو سره له کلا تښتيدلي دې. سليم ددى خبر په اوريدو د رکن الدين مننه وکړه او کلا ته د خپلو ملاتړو سره ورددننه شو. اته ورځې وروسته سليم د هند پر تخت د جهانګير باچا په لقب کښيناستو. ورپسې د خپل زوې خسرومرزا د نيولوپاره تر پنجاب ورپسې ولاړو، دى ونيول شو، په اګرې کې يې بند، په سترګو ړوند او اخر د خرم په وېنا په زندان کې ووژل شو. ځيني تاريخي سرچينې واي چې د مارچ په ځلورمه په ١٦٢٢ م کې يوه شپه خرم بندي خاني ته ورغلو او خپل (ميرنـي) ورور ته يې مرۍ خپه کړه. په بله ورځ د هغه جنازه يې په ډېر درناوي وکړه او په عالم ګنج کې يې خښ کړو. عامو خلکو دده په قبر،وير او ماتم کوو اود هرى جمعې په شپه به هلته ورتلل. د خرم په امر دده مړې هلته نه وويستل شو او د ګجرات اله اباد ته يې يوړو . کله چې دده مړې کومې ښارې نه تيريدو نو خلکو به هلته ورله يو زيارت جوړاو چې هره جمعه به ورته خلک ورتلل. په اله اباد کې دده ښکلې مزار اوس هم شته.

رکن الدين د شېر شاه سوري د يو تکړه پوځي کوماندان شيخ عيسا زوې و، چې په ختـه بازيد خېل و. شيخ عيسا د پېښور او د چارسدى تر منځ د ګيدړۍ نومى کلـي اوسيدونکې و. د خپلو خدمتونو په بدل کې ورته مراد اباد او د ميرټ تر منځ لويه زمکه ورکړى شوې وه چې هلته يې د خپلو شپږو زامنو، يوسف ، حسن، عمر، خضر ،داود خان او رکن الدين سره څو کلي اباد کړي و. رکن الدين تر ټولو مشر وچې درى زامن او يوه لور يې لرل. د مشر زوې نوم يې کمال الدين، د دوېم عبد الرحمان او درېم يونس خان و.

شهزاده سليم د باچا کيدو نه وړاندى رکن الدين ته لوړ منصب او لوې جاګيرورکړى واو دى لا پخوا د جهانګير نږدى ملګرو نه و. هغه ورته د شېر خان خطاب او د دريو زرو او پنځو سوو عسکرو منصب ورکړى و. د دى نه وړاندى رکن الدين د يو ازبک سره ملازمت کوو او په يو جنګ کې يې لاس غوڅ شوى و. ده د پېښورسره نږدې په بازيد خېلو کې هم د خپلوانو سره اړيکې نه وې شلولې.

اخوا د دکن په برهان پور کې د لودى دولت خان زوې پير خان د خپل کور مخى ته په باغ کې ناست و. د ورور دواړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یتیمان عزیز خان او بهادر خان ورسره و. هلته د مړي د ختم او د دعا نه وروسته خلک خپلو کورونو ته تللي وخو یو څو تنه ایسار و. د ده ورورمحمد خان تري تم و او یواځې د سر وپښته یې په ځنګله کې موندل شوي و چې د پیر خان زړه یې له نړۍ تور کړو. محمد خان څو ورځې وړاندی په مجذوب حالت کې له کوره وتلی او په لاره د سیمی ګونډ او بهیل قبایلو وژلی و. پیر خان د سیمی له خلکو د ورور بدل اخستی و او ډیر یې له توري ایستلي و. هغه ته د مغل باچا جهانګیرلـه خوا ایلچي رارسیدلې و. په دکن کې د نورو امیرانو سره پیر خان ته هم نوي باچا د یو خلعت، او اس په ورلیږلو خپل دربار ته د راتلو امر کړی و. پیر خان لکه د خپل پلار دولت خان د توری مېړنی، په دیني علم سمبال واو د ښو اخلاقو خاوند و. دی د برهان پور نه روان شو او مخه یې اوس لاهور ته وه چې جهانګیر پکې مېشت و. کله چې دی دربار ته حاضر شو نو باچا ورلـه د خلعت خاص نه علاوه یو مرصع خنجرهم ورکړو او دی یې پخپلو خاصو سردارانو کې شامل کړو. څو ورځې یې پیر خان دربار ته رابللو، د دکن حالات یې پوښتل اوکله چې دده قابلیېت یې ولیدو نو ده ته یې د صلابت خان (د اوسپنی په څېر کلک) خطاب او دوه هزاري منصب ورکړو.

جهانګیر باچا په اوړي کې د کابل د سفر هوډ وکړو او پیر خان یې له ځانه سره بوتلو. په دی سفر کې به هره ورځ د پیر خان صلاحیتونه او د هغه استعداد نه خبریدو. دری میاشتې وروسته چې دی بیرته لاهور ته وګرځېدو نو هلته یې ده ته نه یواځې د خپل زوې، " فرزند ما " په ویلو د خان جهان خطاب ورکړو،بلکه دده منصب یې پنج هزاري کړو. په ۱۶۰۷ م کې دوي بېرته کابل نه راغلل. جهانګیر ملا احمد ته امر وکړو چې د پیر خان لپاره یوه خاص انګشتري جوړه کړي. په دی لیکلي و.

" فرزند خاص شاه شداز قدرت الله.
خان جهان مرید جهانګیر بادشاه

ښاي دا شعر پخپله د جهانګیر وي. په دی موقع پیر خان د ځانګړو سوغاتونو سره ولمانځل شو. د مرواریدو لړۍ، اسونه، خلعتونه، دومره چې ببلګه یې چرته نه وه لیدل شوی. له دی وروسته پیر خان له خلکو هېر شو او د خان جهان نوم په تاریخ کې پاته شو. په باچا دده اغیز دومره وچې خلکو جهانګیر ته که څه خبره رسوله نو خان جهان ته ورتلل چې سفارش یې وکړي.

د باچا کیدوسره، خپلو پت منو امیرانو ته د منصبونو ویشلو وروسته جهانګیر خپلو دښمنانو ته د سزا ورکولولپاره متې

راونغښتې. د شهزاده خسرو په هغه بغاوت چې د اګری په کلا کې یې د اکبر باچا په مړینې کړی وه، جهانګیر داسی فکر کاو چې دخان اعظم پکې لاس و. د هغه سره یې لیدل بند کړل او نږدی وه چې ټول القاب اوامتیازات یې تری اخستی واې چې خان جهان باچا ته د هغه وکالت وکړو، دلایل یې ورکړل، د هغه د پلار شمس الدین محمد اتکه خان نېکي یې ورپه یاد کړه او دا چې د هغه مور دده څومره خدمت کړې و. هم دده په وېنا باچا د خان اعظم زوړ منصب او جاګیر ورته بېرته ورکړل او ده ته د سزا ورکولو فېصله یې بدله کړه.

په دی سازش کې د شهزاده خسرو ماما مان سنګه هم شامل و او جهانګیر د راجپوت قام نه دومره زړه تور شو چې ددی د هرغړي د وژلو هوډ یې وکړو. په دی موقع هم خان جهان باچا ته د مان سنګه پخواني خدمتونه ورپه زړه کړل او د راجپوت قام د ښوکارونو او ددوي د مثبت ونډې یادونه وکړه. باچا دا خبره هم وومنله او په دکن کې دمان سنګه جاګیر یې ورته بحال کړو. خان جهان د خپل پلار دولت خان د ملګري خان خانان په اړه هم د باچا په زړه کې رخه لیرې کړه. په هغه دا تور وچې ده عنبرحبشي ته په دکن کې ډېرې پرګنې جاګیر ورکړې اوله کبله یې هلته ډیر اغېز پیدا کړې و. هغه له خپلو اختیاراتو ناوړی ګټه اخسته. باچاعنبر اګری ته راوبللو او ترینه پوښتنې پېل شوې. خان جهان ډېر په جرات دخان خانان وکالت وکړو. جهانګیر ته یې دده د پلار او نیکونو هغه خدمتونه ورپه زړه کړل چې د بابر، همایون او د اکبر په وخت یې په تېرو څلویښتو کالو کې دده کورنۍ ورته کړي و. داسی ښکاري چې خان جهان په خبرو کې تکړه او د یو وکیل په حېث به یې داسی دلایل ورکول چې خلک به یې قانع کړل.

د جهانګیر د تخت پر کښېناستو درېم کال دلیپ راې د خپلو اختیاراتو نه ورتیر شو اونږدی زنداني شوې واې خو د خان جهان په وېنا هغه ته معافي ورکړې شوه. ډېرو نورو امراو خپله خبره دده د لاری باچا ته رسوله او هم دا وه چې باچا غوښتل ده ته د سلطان لقب ورکړې شي او دې د غسل خانې په امراو کې شامل شي. خو هغه دا عهده او لقب قبول نه کړل. دا هر څه د نورو درباریانو او امیرانو د حسد باعث ګرځیدو چې د افغانانو اغېزو ته یې د خطر په سترګه کتل او باچاته به یې د شیر شاه سوري وخت وریاداوو. یو ځلې امیر لاامرا شریف خان د جهانګیر د باچاهی په شروع ورځو کې ورته مشوره ورکړه چې ټول پښتانه دې د مغل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلطنت نه وباسي. ځکه چې دوي د مغلو د دښمن په توگه را زیږیدلي دي. ددی په نتیجه کې د فرمانونود لیکلو کار پیل شو خو بیا خان اعظم باچا ته ددی کار نتیجې په گوته کړې نو لاس په سر شو.

خان جهان په ۱۶۰۰ م کې دملتان والي ځکه وټاکل شوچې ایرانیانو په کندهارد حملې گواښونه کول او دوه کاله وروسته کله چې شاه عباس د کندهار په کلا حمله وکړه نو خان جهان دربار ته وبلل شو او ورته په کندهار د یو ناممکن دفاع د تیاري لپاره امر ووشو . کله چې پښتانه خبر شول نو ډیر خلک پری راټول شول.

دکن د هند جنوبی برخه او د سمندري تجارت یو مهم مرکز و. اکبر باچا دلته څو ښارونه نیولي و چې پکې د ده زوي دانیال حاکم و. ددی سیمې ساتنه په دی گرانه وه چې ځاي قبایلو د مغلوواک نه منلو . د دانیال د مړینې نه وروسته د جهانگیر بل زوي شهزاده سلطان پرویز دی سیمې ته ورواستول شو خو هغه هم ناکامه شو. هلته دعنبر اولس راپورته کړی او د مغلو ډیری زمکې او پرگنې یې نیولې وې. باچا دپورا دکن سیمه نیول غوښته اوځینوامیرانو ورته مشوره ورکړه چې خان جهان د دکن سره بلد و نو پکار ده چې د شهزاده پروېز د پوځي مشاور په توگه ور سره ولاړ شي. باچا په دی خوشاله نه و ځکه خان جهان له درباره لیري لیږلو ته یې زړه نه و خو داخبره یې وومنله. ښاي نورو درباري امیرانو غوښتل چې خان جهان له باچا لیری شي او په دی توگي یې اغیزه کمه شي.

د دوو میاشتو د سفر نه وروسته خان جهان د مغل پوځ د تازه ډلو سره برهان پور ته ورسیدو اود دکن د لومړي جنگ لپاره یې مورچې ونیولې. د عنبر جنگیالي د سیمې سره بلد او چریکي جنگ یې کوو. ده سره په لوی شمیر برگي قبایل مله و. یو وخت هلته د سختی گرمۍ له کبله په مغل لښکر کې د خواړو او د اوبو کمی پیدا شو . خان جهان د نواب سپه سالار او نورو امراو سره د بالا گهاټ سیمې د یوکلي په څنډو ایسار و . ځاي خلکو وربانډی غله او نور شیان ډېرگران خرڅول . څو ورځې وروسته برسات پیل شو او خواړه نور هم کم شول . د شاو خوا برگي قبایلو به په نهرو مغلو پوځیانو حملی کولی تر دی چې د پوځ مورال راټیټ شو او د یو بل سره به ونښتل. خو عنبر ددی موقع نه هیڅ گټه وانخسته او د صلح لپاره یې خواست وکړو. شهزاده پروېز او خان جهان صلح ته راضي نه و خو اخر یې حالاتو ته وکتل او په دی شرط روغه

وشوه چې د شهزاده دانیال پر وخت چې د بالا گهاټ نه احمد نگر، جالنه او مونگي پټن پوری کومې پرگنې وې هغه دی بېرته دوي ته ورکړی شي.

د روغې نه وروسته شهزاده پرویز برهان پورته مخه کړه او څو ورځووروسته د جهانگیر په امراگرۍ ته روان شو. د دکن ټول مالي ملکي او پوځي اموریې خان جهان ته وسپارل چې تریوکال یې دا دندې سر ته ورسولی. په برهان پورکې د کومو خلکو زمکې چې د برگیانو د بغاوت پر وخت ددوي له لاسه وتلی وي، خان جهان هغه بېرته ورله ورکړې . خو جهانگیر د دکن د حالاتو نه مطمین نه وځکه په دربار کې د هغه مغل امیرانوورته غوږ کې دا خبره څخوله چې دومره لویه سیمه دپښتنو په لاس کې نه وه پکار. باچا، خان اعظم (مرزا کوکلتاش) دکن ته ورواستاوچې د خان جهان نه ټول انتظام پخپل لاس کې واخلی. داسې ښکاري چې یا خو جهانگیر وربانډې اعتماد نه کوو او یا بیا ددکن انتظام یواځې خان اعظم کولې شو ، باچا اوس هم عنبر ته سزا ورکول غوښته او فرمان یې جاري کړو چې د شمال لوېدیځ نه دی په دولت اباد حمله ووشي.

د دکن ددوېم جنگ تیاري وشوه. شهزاده پروېز او خان اعظم یوی خوا، او خان جهان له بلی خوا نه د برگیانو د حملو د مخ نیوي لپاره ورغلل. په دی غرنۍ جنگ کې شلو زرو برگیانو چریکي جنگ کاو چې د غرونو په غارونوکې یې بارود اووسله پټه کړې وه . کله چې خان جهان د خپل پوځ سره "دیهاري" ته ورسیدو نو هلته ځاي اوسیدونکو ورته مورچې نیولی وې. خان جهان په یوه بله لاره بالا گهاټ ته ورسیدو. هغه وخت دې وړاندی، د مان سنگه پوځ په منځ کې اوراجه صورت سنگه د خان اعظم سره ورپسې و. په سخت باران کې دوي ورووړو دولت اباد ته وخوځیدل. اخوا هغه ځواک چې د عبدالله خان فدوي په مشرۍ کې دوي سره یوځاي کیدو، له وړاندی رسیدلی و خو انتظار یې ونکړو اوپخپل مخ سر د دولت ابادنیولو لپاره روان شو. په لاره کې د یوی تنگی دری نه د تیریدو پر وخت د عنبر پنځوسوزرو عسکرو وربانډی حمله وکړه . دوه دری ورځې سخت جنگ کیدو خواخر مغل تېښتې ته اړشول.

دمغل د پوځ مشرانو اوس د یونوی جنگي پالیسي لپاره مشوره وکړه. مان سنگه او نورو ویېل چې د برسات او د خوراکي موادو دکمي له امله پکار ده چې دوي بېرته برهان پور ته ولاړ شي. خو خان جهان ویل که تاسو بېرته ځئ نو ولاړ شئ، زه نه شم تللې. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ځایه څو میله شا ته په " ترتم" نومی سیمه کې د مغلو یو بل لښکر پروت و. مان سنګه خان جهان ته مشوره ورکړه چې دې دی د هغه لښکر سره یو ځای وراندی ورشي. خو خان جهان په دی هم راضي نه شو، بیرته ګرځیدل ورته ناځواني ښکاریده. اخر تولو ورته مینت زاری پیل کړي او په بله ورځ دی ترتم کې د خواجه ابوالحسن د لښکر سره یو ځای شو. دریَ شپې هم هلته د برګیانو له خوا وربانـدي ګولی وریدي خود دکن د جنګ څه فیصله نه کیده او خان جهان د یولوی حملی لپاره ناقراره و. اخوا د" ملکاپور" نه وریسی بیا بیا د شهزاده پرویز او د خان اعظم لیکونه راتلل چې برګیانو سره جنګ مه کوئ. مان سنګه او خواجه ابوالحسن پوهیدل چې دوي د شهزاده خبره که وونه منله نو ورته جنجال جوړیږي. خان جهان ورته وویل چې ماته باچا د دکن د نیولو امرکړی دی او زه اختیار نه لرم چې بیرته ولاړ شم. اخر مان سنګه او خواجه ابوالحسن باچا ته یو لیک ورواستوو چې خان جهان بیرته ګرځیدو ته تیار نه و خو ددی امکان نشته چې دومره لږ پوځ سره دی دکن فتح کړو. که مقابله وشوه نو نتیجه به زمونږ ماته وي. که باچا سلامت زمونږ په بیرته ګرځیدو خفه کیږي نو ددی پره مونږ پخپله غاړه اخلو.

په هغه ورځ د خان اعظم له خوا هم یو لیک راغی چې د بیجا پور حاکم عادل شاه دکهني په یو لیک کې د صلح خواست کړی دی نو ځکه ده دمغلو ټول لښکر ته د بیرته راستنیدو امر وکړو. د روغی نه وروسته خان جهان برهان پور ته ولاړواو هم هلته پاته و، تر څو شهزاده پرویز د خان اعظم په مشوره ور ته د خلعت او نورو امتیازاتو سره د "بیرار" انتظام وسپارلو. باچا هم په دی فیصله خوشاله واو هغه ته یې د لیک سره ځیني پرګني په انعام کې ورکړي. خان جهان ډیره موده په بیرار کې پاته شو دده د علم سره مینه وه او لوی شمېر د تصوف کتابونه به ورسره و چې دده په محفلونو کې به خلکو په زوره ولوستل او وربانـدی به تبصری کیدی.

جهان او جهانګیر

په ایلچپور (دکن) کې د لمر خاته سره خان جهان د خپل کور نه بهر دیوان خانی (حجری) ته ولاړو چې په یو باغ کې یې جوړ کړې و . هلته ځیني خلک دده سلام ته حاضر شوی و. دوي یې رخصت کړل نو هغه چار واکي چې د حکومتي کارونو لپاره ورغلي و،ده سره کښیناستل. د دکن د بیلا بیلو سیمو د پوځي امورو په اړه خبرونه ورته واورول شول. یو څو مهمو لیکونو ته د ځواب لپاره یې هلته ناستو علماو نه مشوره واخسته اودری ساعته وروسته دی بیرته کور ته ورغلو. هلته د کورد غړو سره یې ډوډۍ وخوړه، په جوماتکې د ماسپښین له لمانځه وروسته بیا دیوان خانی ته ولاړواو پاته کارونه یې سر ته ورسول. نن ماځیګرله لمانځه وروسته په باغ کې د کفترو د الوت سیالي وه او ډیر خلک ورته راټول و. د ماښام د لمانځه پر وخت جمع وشوه او خلک خپلوکورونو ته ولاړل. خان جهان بیا په دیوان خانه کې کښیناستو او دخپل استاد مولانا ابراهیم سره د نویو کتابونوپه اړه خبری وکړی. په ځینومسایلو یې ځان پوه کړو او هغه سره د شپې د ډوډۍ خوړلو وروسته کور ته ولاړو. ده په وونی کې یوځل د ښکار لپاره ټاکلی وه او په یو تیز رفتار اس سپورد ملګرو سره به ځنګل ته تللو. یو کال او نهه میاشتې په برار کې یې تیر کړل نودجهانګیر باچا لیک یې تر لاسه کړو، چې زه درپسي خفه شوی یم بیرته دربار ته راشه.

د خان جهان وکیل بهګوان داس نومیدو . هغه ورته وویل چې اوس د خریف د فصل اخستو وخت دی او په داسی وخت کې ستا ورتلل به د اولس لپاره ستونزې جوړی کړي. ښه به دا وي چې د یوی میاشتی لپاره خپل سفر وځنډوه. خان جهان په دکن کې مغل سپه سالار ته لیک ورواستاو، نو هغه د اګری دربار ته عریضه ولیکله چې تر څو ددی صوبی ټول کارونه په پورا ډول سر ته ونه رسیږي او په دی تسلي وشي چې هر څه سم دي، خان جهان ته دی هم دلته د پاته کیدو اجازه ورکړې شي. ددی عریضي څو ورځي وروسته د شهزاده سلطان پرویز عریضه هم وروړسیده. باچا دواړو ته ځواب ورکړو چې که داسی ده نو پیر خان دی په دکن کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایسار شي.

وروسته یوبل فرمان یې خان جهان ته وروستاو چې د تهانېسر ضلع (ولسوالي) په غرونو کې دکول او بهېل زات ډاکوانو کورونه جوړ کړي دي او خلک په ازاروي. داسې مې اوریدلي دي چې بهادر گجراتي هم دکن کې د ورننوتلو هوډکړې دې نو ضروري ده چې ته هلته ورشي او د بیرار د پرگنو په بدل کې هلته ځان له پرگنې واخلي. کله چې شاهي فرمان وورسیدو نو خان جهان دا شهزاده پروېز ته ښکاره کړو او د هغه په اجازه تهانېسر ته روان شو. د مغل باچا له خوا د یو امیر دبریالیتوب لمانځنه او د نورې زمکې د هوس دا یوه بېلگه ده. نه یواځې دا چې پښتانه، بلکه نور هم د ارامه او ځوکاله سیمو نه یې لیرې کړل، او هغو سیمو ته به یې وروواستول چې پکې ناارامي وه. هغه پرگنې (زمکې او کلي) چې پښتنو به اباد کړل، له دوي به یې واخیستل او بل ځاې به یې ورله زمکه ورکړه. خان جهان تر یوکال د تهانېسر په پوځي کلا کې پاته شو او د باچا امر یې پر ځاې کړو. بل کال یې بیا برهان پور ته وراستاواوپه دی موده کې ځو وارې قیمتي خلعتونه او اسونه د تحفې په توگه ورولیږل.

خوجهانگیر د دکن د حالاتو نه راضي نه و او غوښتل یې چې پخپله ورسرهووینې. خان جهان پسې شاهي فرمان ولاړو چې ځومره ژر کولی شي دربار ته حاضر شه. باچا په دی وخت کې په اجمېر شریف کې لنډ محال پلازمېنه جوړه کړې وه. د لارې فاصله دولس سوه میله وه او خان جهان د دویشتو ورځو د سفر نه وروسته اجمېر ته و رسیدو. هلته دده هرکلې چې په کوم ډول ووشو ددې ټول حال د حیات افغاني لیکوال په دی ډول بیان کړي دې.

دی لا اجمېر ته نه و رسیدلی چې شهزاده خرم ورته یو عراقي اس او نورې تحفې وروواستولی. د ښار نه بهر باچا ورته خپل خسر مرزا غیاث الدین بېگ (د ملکې نورجهان پلار) د هغه زوې مرزا ابوالحسن اصف الدوله (د خرم خسر) او نواب مهابت خان د هر کلی لپاره واستول. دوي ځومیله وړاندی پخپله خوښه د هغه سره بدرگی لپاره ورغلل. د باچا سره د لیدو لپاره د ماځیگر د لمانځه نه وروسته وخت وټاکل شو دوي یې د اجمېر سره نږدې په گورشاه کې یو ښکلی اراسته مکان کې ایسار کړل. ملکې نورجهان د ایراني مېوو ځو طشته چې په هغه ورځ ورته د مشهد نه رسیدلي و، او په شاهي مطبخ کې تیار شوي ځو ډوله خواړه د غرمې د ډوډۍ لپاره د سوغات په توگه وروواستول. د ماځیگر د

لمانځه نه وروسته پیر محمد د ځوځوانانو په بدرگه د یواراسته پیل اوبیلا بیلو سوغاتونو سره د باچا په خدمت کې حاضر شو . دلته باچا په دارلامارات خاص و عام کې چې د محل بهرنۍ غولی و د عامو خلکو په وړاندی راتلو او د عوامو سلام او درشن به یې ورکول. عامو خلکو ورته سوغاتونه ، هاتي، اسونه، اوښان او غوایان د ډالۍ په توگه او منصب دارانو او سرکاري اهکارو د خپلو خپلو سیمو رپورټونه وړاندی کول. دا چلن د اکبر باچا له وخته رواج شوی و. بیا لیکوال واي.

"کله چې نواب (پیر محمد) دی دیوان کې وردننه شو نو باچا یې له لیرې ولیدو او سر یې ورته ټیټ کړو. د باچا او دده تر منځ د یو غشي د ویشتلو فاصله وه چې نیم فرلانگ کیږي. د باچا د غږ په اوریدو، دی هغه ځاې ته ورسیدو چې "کلان بار " نومیدو او یواځې وزیران او نور امرا به پکې ولاړ و. نواب هلته باچا ته درې وارې (فرشي) سلام وکړو، هغه ځاې چې د گلانو سېج (دکانچه) وربانډی جوړ و او خلکو به باچا ته سجده کوله، هلته یې ورته سجده وکړه. د شاه د محفل بساط (فرش)یې په ادب بوسه کړو. هلته چې باچاپه جهروکه (گېلري) کې ناست واشاره یې ورته وکړه چې بره راوخېژه. خواجه ابوالحسن چې د بخشي گري په لوړ مقام ناست و د چغتاي دستور سره سم د نواب لاس ونیولو، بره یې بوتلو او د باچا د پښې د ښکلولوشرف یې ورته ورکړو. باچا پخپلو گونډو ودریدو او نواب ته یې غیږه ورکړه. بیا یې دده تندی ښکل کړو او حال یې وپوښتلو. بیا دی (خان جهان) د جهروکې نه راښکته شو او پخپل ځاې ودریدو او درې ځلې یې بیا ورته ټیټ سلام او درې سجدی وکړې.

خان اعظم چې پخپل ځاې ناست و راپاڅیدو او د نواب له خوا ورته ځلور لعل (یاقوت) پینځه لوې مروارید او سل جهانگیري اشرفۍ ډالۍ کړې او د شهزاده پروېز سلام او سجدات یې ورته وړاندی کړل. باچا به بیا بیا ترینه د سفر حال احوال پوښتلو تر ځو چې نورو کارونو ته یې هیڅ پام ونکړو.

کله چې لمر پریوتو نو د ځوکیدارانو او د محافظانو سلامي وشوه او (باچا) د مانۍ دننه دولت خانه کې چې دیوان خاص نومیدو ولاړو. په سر کې شهزاده خرم ورته حاضر شو . بیا نور ارکان دولت، خان اعظم، نواب خان جهان اعتمادالدوله (غیاث بېگ) مهابت خان،خواجه ابوالحسن میر بخشي او ځیني نور ملگري . هلته هم ټول وخت د پیر محمد نه یې د سفر د تکلیفونو پوښتنې کولی . یو ساعت وروسته د دکن په معاملوبحث پیل شو. باچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل، دا څوکاله کیږي چې زما په زړه کې خواهش دی چې ټول دکن دی ونیسم، نوضروری ده چې ددی صوبی ټول حالات دی راته بیان شي. مثلا دا چې شاهي پوځ کله چې په لومړي ځل په بالا گهاټ حمله وکړه نو بې له جنگه ولي بیرته وگرځېدو. دوېم ځل چې د عبدالله خان کومک وونه رسیدو نو ددی سبب څه و، او پوځ لپاره بېرته برهان پور ته د راگرځېدو فېصله، په تېره بیا مان سنگه دا فېصله په کوم مصلحت وکړه. د دکن د نورو معاملاتو د سر ته رسولو لپاره نواب سپه سالار(خان خانان) څه هلی ځلی کوي. پیر محمد ډېر په احتیاط باچا ته ټول حالات وویل. په دی مجلس کې یو تن د خان خانان مخالف و ده وویل تر څو چې خان خانان هلته موجود وي د دکن یوه معامله به هم سمه نه وي او دا صوبه به چری هم د مغلو لاس ته ورنشي. دی سړي نور هم غوښتل چې د خان خانان سپکاوې وکړي خو پیر محمد خپل دلایل پیل کړل او وې ویل د دکن په معاملو په داسی محفلونو کې بی له سوچ او فکر خبری کیږي او هغه خلک چې داسی خبری کوي هیڅ د حالاتو نه نه دي خبر، که نه دخان خانان په وفا او کار کې هیڅ شک نشته. ځینې امرابی احتیاطه دي او د دی خبرې نه د دکن واکمنو پوراپورا گټه اخستی ده . د دکن خلک په خلاص مېدان کې جنگ نه کوي، چې د شاهي پوځ ځوانان ورته خپله مېرانه وښاي. هم دا ده چې دکن نه فتح کیږي. خان خانان په دی گرم نه دی ځکه د هر کار لپاره یوخاص وخت ټاکلی وي. باچا وویل زه دا دی لس کاله کیږي چې په تخت ناست یم . د هغه وخت راهیسې تر نن پوری می ډېر خلک دکن کې وټاکل ، لویه سرمایه مې خرڅ کړه خو د دی سره هلته حالت د لومړي ورځې په ډول دې. هر څوک چي راځي واي چې خان خانان هیڅ گناه نلري. ښاي دا خلک پخپله په حالاتو نه دي خبر که نه د زړه نه یې هڅی کړې وې نو دا سیمه به یې نیولی وې.

په دی وخت کې شهزاده خرم خبره راوچوله چې خان خانان د دکن امورو ته پام نه دی کړې . پلار ته یې وویل که اجازه وي نو زه به د گجرات له خوا او سلطان پروېز به د دکن (جنوب)له خوا پوځ کشي وکړي نو زما باور دی چې دا سیمه به ونیسو. ددی په ځواب کې خان جهان وویل شهزاده دی ژوندې ووسي، هغه د باچا مشر زوې او ځاې ناستې دې او د ډېرو کلونو نه په دی صوبه کې هڅه کوي. خانخانان دده اتالیق دې که دی د گجرات له خوا د دکن د نیولو لپاره ولاړو نو ددی دواړو زړه به مات شي چې گڼي دوي ددی کار جوگه نه دي. زما باوردې چې تر راتلونکي کال به د

دکن مهمات پورا شي. او شهزاده ته یې وویل تا ته دا مناسبه نه ده چې د خپل مشر ورور په اړه داسی خبری وکړې چې گوندی دکن ته پام نه کوي."

د حیات افغاني دا لیکنه د مغل دربار د غورځو پرزو او د دربار د سازشونو یوه انځورړاندې کوي. جهانگیر یو عېش خوښوونکې، نازولې او جاه طلب انسان و. دزمکو نیول دده ارمان واود هند چار چاپېره یې لښکری لېږلې چې ملکونه ورته وونیسي. دده اته سوه ښځې وي چې ځینې نکاح شوي او نورې مینځې وې. په دی مجلس کې شهزاده خرم پخپل مشر ورور اعتراض کوي چې د پلار زړه ترې بد شي. د تخت د وراثت په اړه د نفرت زړي په دی محفلونو کې به کرل کیده. ښاي د خان جهان له خوا د شهزاده پروېزدفاع د خرم په زړه کې رخه اچولې وي چې پایله یې د هغه په وژنه تمام شوه.

په بله ورځ د خان جهان کور مخی ته گڼ خلک راټول و . د خپلو خپلوانو نه علاوه د هری طبقې کسان هغه ته د سلام لپاره ورتلل. د باچا ترور، (د اکبر باچا لور) خان جهان ته د رنگارنگ خواړو، میوو او شیرینیو سل د سروزرو او سل نقری طشتونه د غرمې ډوډۍ ته ورواستول. په ټول ښار کې ددی ډوډۍ کیسی کیدي. تر دی وروسته باچا به هره ورځ ده ته خلعت او سوغاتونه ورکول . په دی کې اسونه، جواهرات او نور شیان شامل و. تر ټولو هغه قیمتي او ښکلی اس و چې د ایران باچا شاه عباس حسېني د خپل سپرلي لپاره د عراق نه راغوښتی او جهانگیر ته ورواستولی و. شهزاده خرم چې د اسونو شوقي و، ډېر وغوښتل چې د پلار نه دا اس واخلي خو وریې نکړو هغه دا اس د خپل سپرلي ته ساتلي و خو او س یې دا خان جهان ته ورډالۍ کړو.

مغلو د دکن او هلته اوسېدونکو په اړه ډېرمعلومات نه لرل چې دا سیمه له نور هند نه توپیر لري.

دکن (دکهشڼ) په سانسکرت ژبه کی جنوب لوري ته وایې ځکه چې داسیمه دهندوستان د گنگا د وادئ په جنوب کی پرته ده . که څوک د هند نقشه وگوري نوددی په جنوب کې یولوئ مثلث په سمندر کې غزېدلی دی. همدغه ددکن سیمه ده چی د یو لوې مېزپه شان دغرونو د دریو سلسلو په مینځ کی راښکېل شوې ده . ددکن د لوېدیځ او ختیځ ساحلونه چی په ځایي ژبه کې ورته گهاټ وایې دوه سرحدونه لري . چی د سمندر نه ورپورته د هند ترجنوب پوری رسېږی. ددغې سیمې د لوېدیځی غاړی غرونه لوړدی او د جنوب لوېدیځ نه د لمدې هوا مخه نیسی. هم دا ده چی دلته باران لږ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مارچ له میاشتې بیاد جون ترمیاشتی پورې پکې هوا وچه وي. د دکن ختیځه برخه ټیټه ارتفاع لری ، له جون بیاداکتوبر تر میاشتې د باران اوبه پکی په بخاربدلیږي. زیات سیندونه یې وروسته په بنګال خلیج ور ګډیږي خو په اوړي کې وچ شي.

مرهټه د هندي اریاي نژاده خلک دي. چې زیات تره د هند د اوسني مهاراشټره ایالت کې اوسیدل. دوي په وولسمی او اتلسمې میلادي پیړی کې د هند په جنوب ختیځ برخه کې ځان له سلطنت جوړکړو. دوي ته کله کله کهشتریه جنګیالي هم ویل کیږي او ژبه یې مراټهي ده. مرهټه توری په عام ډول د مهاراشټره کې اوسیدونکو لپاره چې په مراټهي ژبه خبری کوي کاریدله خو مراټهي ژبه نور قامونه هم واي ځکه دا د مرهټه تعریف نه شي کېدې.

مها په سانسکرت کې لوې او راشټي یا راشټه د ځاې یا د قام لپاره کاریږي. په دریم ..ق.م پیړی کې د اشوکا راجه پر وخت په ځینو لیکنو کې د راشټریکا (راشټرک، راشټریه) خلکو زکر شوی دی چې په دکن کې اوسیدل. د مرهټو ۹۶ قامونه و چې هر یو یې بیلا بیل نومونه لري.

د دولسمی پیړی نه وړاندی ددوي بېلا بېل مشران و خو په وولسمې پیړی کې دوي د چتر پتي شیواجي د مشری لاندې یو شول او په لومړي ځل دوي ځان ته د هند په جنوبي ساحلونو یو سلطنت جوړ کړو . د هغه د مړینې نه وروسته د مرهټو مشر به پېشوا نومیدو او د مغلو او نورو قامونو سره به تل په جنګ و.

په ١٤٨٢م کی د مسلمان بهمني سلطنت په ټوټی کیدودکن په پینځو مسلمان واکمنو ریاستونووېشل شوې و،چې ګولکنده، بیجا پور، احمد نګر، بیدر، او بیرار نومېدل. د دکن په زیاتوځایونو کې د لرغونو مرهټه واکمنو له خوا، کلا ګانی او حصارونه جوړ شوي وو. پردغوکلاګانومسلمانانوداسی دفاعي برجونه ور زیات کړل چی له بهر نه د حمله کوونکولپاره یې نیول ګران وو. د دکن بهمني واکمنو د پارس (ایران) ، ترکي او ځینو اروپایي ملکونو سره تجارتي اوسفارتي اړیکي ټینګی کړی. برهان پور د ململ ټوکر، ګلداره وریښمو او کمخواب چی د سرو زرو په تار به اوبدل کېدو، لپاره نوم لرلو او له دی ځایه به پارس، مصر، ترکیی، روسیې او پولېنډ ته استول کیدل .

دی مسلمان واکمنو د خپلې ساتنې اودفاع لپاره دختیځې او شمالي افریقې نه مرئیان راوستل اوهمداسې به بی شمیره عرب او ترک تجاران او عالمان د سمندر له لاری دکن ته ورتلل. خو د

فارس اغیزه پرې تر ټولو ډېره وه . د بیجا پور یو واکمن یوسف عادل شاه چی ماشومتوب یې په فارس کې تېر شوی و، د پینځلسمی پیړی په پای کې دجمعی په خطبه کې شیعه د دکن سرکاري مذهب اعلان کړ.

په دکن د مغلو حملې د اکبر باچا پر وخت پیل شوې وې. دده زوې شهزاده مراد د احمد نګر ښار تر دوو کالو کلا بند کړې و چې ددی نامتو ملکې چاند بې بي ورسره مقابله وکړه. چاند بي بي د خپل ماشوم زوې د سرپرستی په توګه حکومت کاو . خواحمد نګر په کورنۍ جنګونو دومره کمزوری شو چې اخر یې روغه وکړه او مغلوته د باج ورکول یې وومنل. د اکبر بل زوې دانیال هم هلته مړ شوې واوبیا د جهانګیرزوې پروېز د ټول دکن په نیولو کې پاته راغلې و.

د وولسمی پیړۍ په سر کې مغلو په برهان پورکې خپله پوځي چاونۍ جوړه کړه. هغه وخت دا ښار په اتلس کلومیټره مزکه کی غزېدلی وو. په ۱۶۱۶ م د نومبرپه میاشت کې مغل پوځ د شهزاده خرم په مشرۍ د دکن د نیولو لپاره روان شو. دې د خپلې نازولې مېرمنې ممتاز محل او اولادونو سره د برهان پورپه کلا کې ایسار شو. دده مرستې لپاره په سیمه کې پاته مغل پوځ هم فعاله شو او په څو کالو کې بهمني سلطنت ړنګ شو. شهزاده خرم ، عبد الرحیم خان خانان د دکن صوبه دار وټاکلو او دده د کومک لپاره د مغلو دېرش زره سپاره، شپیته زره پلي پوځ یې هلته وساتل. د دکن نه خرم ډېر مال و زر تر لاسه کړل. په دی کې دوه سوه پیلان چې دری پکې د سرو زرو او نهه په نقرۍ ساز اراسته و. ددی ځاې نامتو پیل "سرنات" نومیدو چې هغه وخت یې بیعه یو لک روپۍ وه. خرم دا مال اسباب خپل پلار ته ورواستول . ددی ټول مال او دولت اندازه ۲۲ لکه او شپیته زره روپۍ لګول شوې وه چې دوه لکه جهانګیرباچا خپلی نازولی ملکې نورجهان ته او شپیته زره یې د حرم نورو مېرمنو ته ډالۍ کړې.

خان جهان د جهانګیر یومهم مشاور و او باچا به د هغه مشورو ته درناوې کاوو. داسی وخت و چې خان جهان به په اس ورختلو نو جهانګیر ده ته لاس ونیولو او په اس یې سپور کړو بیابه یې ورپسې ووژړل . د جهانګیر په دربار کې اروپاي سفیرانو هم دخان جهان د اغیزو زکر کړې دې. په ۱۶۱۶ م کې "لارډ ټېرې" د جهانګیر په دربار کې و اووی لیدل چې باچا، پیر خان (خان جهان) زما د زړه مالک، سلطان ، نواب(لارډ) په توګه مخاطب کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريا او جهان

د پېښور په سويل کې د بربرو نومی کلی ملک ابراهيم خان داود زي پخپله حجره کې ناست دې يو ماشوم په منډه راځي او ده ته خبر ورکوي چې اسونه راروان دي. د ملک ابراهيم په سترګو کې د خوشالۍ رڼا ليدل کيږي، خپل کشر زوې نېکنام ته اشاره کوي او دی سمدلاسه کور لوري ته ورځي چې پر ښځو د مساپرو د ډوډۍ غږ وکړي. هلته چا د وړاندې نه د کور له بامه خيبر لوري ته ګرد او دوړې ليدلي دي او ښځې د خاورو په لويو لويو خانکونو کې د اوړو په اخښلو بوختې دي ، ماشومان چرګانو پسې منډې وهي او ښځو ته يې رانيسي چې پښې ورله تړي. د نېکنام مور د کلي قصاب کره ماشوم ورليږي چې ژر ورله غوښه راوړي. په حجره کې ناست ټول کسان د ابراهيم خان سره يو ځاې بهر پټيو ته روان شول درې ځوانان د څارويو د يوې جوپې مخې ته په اسونو راځغلي، د ليرې نه د خپل کلي خلک ويني نو اسونه هم هلته په شنو پټيو کې پرېږدي او پخپله رامنډه کړي.

تر ټولو وړاندې د ابراهيم خان مشر زوې دريا خان دې چې د راتلو سره د پلار په پښو لوېږي. پلار يې غيږ کې نيسي او له تندي ورله خوله پاکوي. ور پسې دده بل ورور عثمان خان دی چې ابراهيم ده ته هم غاړه ورکوي او سترګې يې د دريم زوې لټه کوي . هغه سپين ږيري او ځوانان چې ددې قافلې د هر کلي لپاره راوتلي و دوي بدرګه کوي. د کلي ټول ماشومان هغه وخت بهر په شين مېدان کې ددې اسونو ننداري ته ورغلی دي. د ابراهيم خان سترګې اوس هم د خپل دريم زوې زکريا خان په لټه کې دي اخر دیويني چې تر اوسه په اس سپور دې. او يو بل کس دده د اس قېزې نيولي ورسره پلی روان و. ابراهيم خان پوهيږي چې زوې يې يا ناروغه او يا ټپي دې. د حجرې نه دوه کسان يو کټ ورزغلوي او ابراهيم د زکريا اس ته نږدې ورځي. د هغه رنګ ژيړ وي او د دوو کسانو په مرسته چې له اس کوزيږي نو پلار ته يوه شېبه دريږي خو په پښو کې يې طاقت نه وي او ژريې په کټ څملوي چې وربانديې نوې ملتاني څادر غوړيدلی و. ابراهيم ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده پر مټ ترلي پټکي د نسواري رنګ داغ ويني نو پوهيږي چې دی ټپي و. د کلي ډم ته خبر ورکوي او دريا خان پلار او نورو ته د هغه د ټپ کيسه کوي.

په هغه ماښام تر ناوخته دابراهيم خان حجره اباده وه او خلکو ددريا خان له خولې د هغه د بلخ د سفر کيسه اوريده. دا درې واړه ورونه مياشت کيده چې د خيبر نه وراخوا ادينه چې اوس ورته جلال اباد ويېل، د لارې کابل او بيا له هغه ځايه بلخ ته ورغلي و. ددی نه وړاندې دوي به د باجوړ له لاری د بدخشان غرونو ته ورتلل او هلته نه به يې اسونه اخستل. څو ورځې په پېښور کې له دمې وروسته پنجاب ته به يې ووړل او خرڅول. خو اوس د جهانګير په باچهی کې د خيبر اپريديانو ددی تاريخي درې لاره قافلو لپاره خوندي کړې او مغل باچا له دوي سره روغه کړی وه .
هم دا وه چې دريا خان د خپل پلار په اجازه سږ کال پخپله په دی لاره داسونو د پلورلو لپاره يو لوی تجارتي قافلی سره بلخ ته ورغلی و. د پېښور يو پراچه تجار هم ورسره و چې د پيسو په حساب او د معاملی په کولو پوهيدو. دريا خان اوس د سيمې د سيندونو غرونو او د درو نه ښه بلد شوی و.

د بربرو په کلي کې څو ورځې د دريا خان د سفر کيسې کيدې هغه اسونه چې ده راوړي و ښه چاغ او ښکلي و. د کلي په شنو مزکو ورته د خسماني او ساتني بندوبست شوی و. مياشت وروسته دريا خان ددی اسونو سره د پنجاب په لوري روان شو. په يوه ورځ کې د اباسين او د کابل سيندونو سنګم ته ورسيدو . په سيند اوس دوه د لرګي پلونه تړل شوي و چې يو يې د ښاروو او اسونو او بل يې د پلي خلکو لپاره و. د اکبر باچا له خوا جوړ د اټک سره دنوي کلا شاو خوا، د مساپرولپاره شير شاهي سرايونه اوس هم اباد و.
درې ورځې وروسته دوي د پنجاب په کسور کې دمه وکړه چې د اسونو لويه منډی به پکې جوړيده او د خويشګو پښتانه به ددوي کوربانه و.

دريا خان يو ځواسونه دلته خرڅ کړل خو دوه ورځې وروسته د اګری په لوري روان شو. د پنجاب په شنو مېدانونو کې اسونه نور هم ښه شول خو په لومړي ځل دی اسونو په ګرمی هوا کې ساه واخسته . په عامه توګه د اسونو تجارانو به داوړي په ختمېدو اسونه هند ته اوړل خو دريا خان په دی باور و چې لکه د انسانانو ښاروي هم د هوا سره ځان عادتولی شي.

په اګرې کې دده د رارسيدو خبر د جهانګير باچا په دربار کې شيخ رکن الدين ته هم ورسيدو . هغه پخپله هم نورو اسونو ته اړتيا

لرله او کله چې د دريا خان سره مخ شو نو د هغه د شرافت او د مېړانې نه ډېر اغېز من شو. دده په تندي کې د فراست او د پوهې نښې يې وليدې او د اسونو د خرڅولو نه وروسته يې دريا خان ته بلنه ورکړه چې له ده سره بسي ته ورشي. په بسي کې هغه وخت رکن الدين ښه ډېر کورونه جوړکړي و. يوه ورځ او د شپې د سفر نه وروسته دوي بسي ته ورسيدل . رکن الدين خپلو مېلمنو ته ښه درناوې وکړو. په بسي کې مساپر پښتانه ټول دريا خان نه تاويده او نه يې غوښتل چې دی هندوستان نه بيرته خپل کلي ته ولاړ شي.

ښاي د دريا خان شخصييت او يا دا چې رکن الدين په سيمه کې نورو پښتنو د ابادولو ته ليواله وچې ده ته يې خپله لور بي بي ببړی ور واده کړه. د هغی په پسول کې يې د پوټ (پوټهه) نومی کلی ورله ورکړو چې د بسي نه په لږه فاصله و او د رکن الدين په جاګير کې شامل و . هدف يې دا و چې دريا خان د خپلې مېرمنې سره په پوټ کې ژوند پيل کړي. خو دريا خان دی ته تيار نه شو او د نوی ناوې سره بېرته د بربرو کلي ته يې مخه کړه. دی د خپل پلار مشر زوی و او د هغه د مړينې نه وروسته دی د کلي مشر هم و . دا څرګنده نه ده چې ملک ابراهيم څه وخت وفات شو.

جهانګير باچا په ۱۰۱۶ ه (۱۶۰۷ م) کې کابل ته د ورتلو هوډ وکړو خو دی د پېښور د ناظم احمد بېګ خان کابلي د انتظام نه خوشاله نه و. په هغو ورځو کې به د باچاسفر ډېر مهم کار و. ده سره په سوونو اسونه، پيلان، په زرګونو عسکر د حفاظت لپاره د خوراکي موادو ګاډي د حرم د مېرمنو لپاره خدمت ګاران ، پخونکي او دغسی خلک مله و. هر ځاې چې به دی قافلی پړاو وکړو نو هلته به يو وړوکي ښار اباد شو، بازار به پکې ولګيدو، خېمې او تمبوانو به لوی ځاې نيولی و. د نږدی سيمو نه به خلکوخپل شيان دی قافلی ته راوړل او په دوي به يې پلورل. هر پړاو به يوه يا دوه وونی وخو کله کله به باچا د سيمې دهوانه خوند واخيستو نو زيات به تم شو. دا پړاو به يواځې د ښکار لپاره نه و، بلکه يو ډول د باچا سرکاري سفر هم و. ده به په لاره د سيمې مشرانو سره وليدل چې ده ته سر ټيټولو له ورتلل او څوک چې حاضر نشو، هغه به باغي ګڼل کيدو. ددی سوونو کسانو لپاره به د سيمې ناظم د ځای او د استوګنې انتظام کوو او مشران به يې خبرول. جهانګير د پېښور او د پنجاب د سيمو واک رکن الدين ته سپارلی وچې دده د سفر پورا انتظام وکړي. هغه د دی لپاره چې پېښور ته ولاړو نو لورکره د بربرو کلي ته ورغلو او دريا خان يې وليدو. هغه محال دريا خان يې هم دجهانګير باچا سره د ملاقات لپاره بوتلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو څوورځې وروسته د روژې په ۲۹ نېټه رکن الدین د وو پنځوسوکالو په عمرکې لاهورکې وفات شو. جهانګیر دده په مړینې ډېر خفه شو او دده زمکې او کلي یې دده زامنو ته په میراث کې ورکړل. دا هم د هغه وخت د مغل واکمنو یوه سیاسي پالیسي وه چې کوم امیر ته به یې زمکې په انعام کې ورکړې وې ، که هغه ورته پت من پاته کیدو نو اولازونو ته به یې د فرمان له مخې دا زمکې میراث کې ورکولې. که داسې نه وه نو ټولې زمکې به یې ترې واخستې. په هغو حالاتو کې د بغاوت مخه به په دی توګه هم نیول کیده.

کمال الدین په پېښور کې د پلار پر زمکو کښېناستو او ده ته یې د وو نیمو سوو منصب ورکړو. دریا خان د خپل خسر د مړینې نه وروسته د خپلې کورنۍ سره یوځل بیا د بسې لور ته ولاړو او هلته یا خو د مېرمنې په تینګار او یا دا چې مغل دربار ته دده شهرت رسیدلی و او ښاي چې جهانګیر باچا د زوی شهزاده خرم په پوځ کې ورته د منصب پیشکش ووشو، دریا خان په پوټ کې د ایساریدو فېصله وکړه. ده ته د یوی پخې کلا د جوړولو اجازه هم ورکړې شوه چې هغو ورځو کې به لږو خلکو تر لاڅه کوو. هم دا وه چې دریا خان په پوټ کې خپل کور او کلا دواړه پاخه جوړکړل. دریا خان کله چې په پوټ کې ژوند پیل کړونو خپل دری واړه ورونه یې اګرې ته را وغوښتل او دوي هم د شهزاده خرم په پوځ کې منصب داران شول. عثمان خان یو زروپلی عسکرو او اتو سوو سپارو منصب دار و. نېکنام د وو سوو پلی عسکرو او دریو سوو سپارو مشر منصب دار و. زکریا خان د دکن په پوځ کې د خان جهان سره کومکي سردار و.

په ۱۶۱۸ م کې د پنجاب په شمال کې د غرنی ملک کانګړه راجه سورج مل د سیمې د نورو زمکه والو په زمکو تعرض پیل کړو . جهانګیر خپل زوی خرم ته چې اوس د شاه جهان لقب یې ورته ورکړې و، ددی سیمې د رالاندې کولو امر وکړو او د ستمبر په لسمه نېټه شاهي پوځ د احمد اباد(ګجرات) نه کانګړی ته مخه کړه. په دی لښکر کې دریا خان هم شامل و. د مغل پوځ سر لښکر بکرما جیت یوکندک ته د ابراهیم خان مومند په مشرۍ د یوې لارې نه کلا ته د ورداخلیدو امر وکړو. سورج مل کلا خپل ماشوم زوی ته پرېښوده، د چمبه د راجه سره یې پناه واخسته او هم هلته مړ شو. دمغلو محاصره چې تنګه شوه او نورددی ځاې خلکو مقابله ونکړې شوه نو دا کلا یې ورته تسلیم کړه.

په ۱۶۲۰ م کې د خان اعظم د مړینې نه وروسته جهانګیر،

خان جهان د ګجرات والي او د شهزاده پرویز اتالیق وټاکلو خو هغه وخت په دکن کې د مغلو پر ضدیو واری بیا د بغاوت لمبې راپورته شوې . ددی دریو مسلمان واکمنو ، نظام الملک ، قطب الملک او عادل خان په ګډه پنځوس زره پوځ سره په مغلو حمله وکړه او وروورو دوي یې سیمې نه د برهان پور په کلا کې محاصره کړل. عبد الرحیم باچا ته پیغام ورواستاو چې که ددوي کومک ونشو نو ښاي د راجپوت سردارانو په شان د ځان وژنې رسم (جوهر) پورا کړي. هغه وخت د راجپوت هندوانو یو دود و چې کله په جنګ کې د ماتې سره مخ کیدل نو د سلامې کیدوپر ځاې به یې کوماندانانو په ګډه ځان ووژلو. په دویم دسمبر ۱۶۲۱ م کې شاه جهان د دېرشو زرو سپرو او شلو زرو پلی عسکرو سره یو واری بیا دکن ته روان شو. دری میاشتې وروسته دا پوځ د نربدا سیند پر غاړه پړاو وکړو اودبرهان پور محاصره ختمه شوه. دلته هغه ځینې سیمې په جنګ او ځینې د خبرو اترو او د تاوان د ورکولو په لوز ونیولې. اخر د دکن باچاهانو د پینځو لکو روپو د تاوان په بدل کې ورسره روغه وکړه او مغلو ته یې د ورانډی نه زیاتې سیمې پرېښودې. د جهانګیر زوی سلطان پرویز د شرابو د لاسه پخپل مرګ مړ شو او شاه جهان دیو بل سیال نه بې غمه شو. اوس دده یو ورور شهر یار پاته وچې د پلار نازولې مېرمنې نورجهان یې ملاتړ کوو.

په هند کې دجهانګیر په بوخت کیدو د ایران باچا شاه عباس صفوي ګټه واخسته، په کندهار یې حمله وکړه او هلته مغل عبد العزیز نقش بندي کلا بند پاته شو. شاه جهان ایله د دکن نه اوزګار شوې و چې پلار ورله امر وکړو چې کندهار ته دی لښکر یوسي . هغه وخت د برساتونو موسم پیل شوې و اوددی دومره لوې لښکر خوځول ورته ممکن نه و . ده د ماندو (مرزي هند) په کلا کې اړولې و او اراده یې دا وه چې هلته دری میاشتې پاته شي او وروسته کوچ وکړي. د ماندو نه شاه جهان پلار ته د شاهي فرمان په ځواب کې ولیکل " د حکم سره سم زه په ماندو کې ایسار یم ، هر کله چې برسات ختم شي نو زه به کندهار ته ورشم. خو د کندهار ته ورتګ د هند د معرکو نه توپیر لري، د ملتان نه کندهار پوری دری سوه کوس (۹۰۰ میله) فاصله ده. هلته غله کمه ده، مقابله به مې د شاه عباس غونډی با تجربه عسکر سره وي، نو ځکه د لښکر د پاره د غلې دانې انتظام ضرور دی. ددی لپاره مناسبه ده چې د ملتان پنجاب او د کابل صوبې دی ما ته راکړې شي چې د لښکر لپاره د خوارو انتظام وکړم او دومره خزانه هم راکړې

چې د لښکر د سامان او د تنخواه لپاره کافي وي. ددی نه علاوه زما د چار واکو د منصب او په تنخواه کې د بدلون او د جاګیرونو د بدلولو اختیار دی هم په بش پېره توګه ما ته راکړی شي."

د شاه جهان له خوا دا غوښتني د خپلواکی په لور د هغه لومړی ګام و. داسې ښکاري چې جهانګیر د خپل زوی د ارادو نه په اندیښنه کې شو. د شهزاده خسرو(وررور) سره د شاه جهان چلن اوپه بندي خانه کې دده مړینې ورته وېره ودرولې وه. ټول پنجاب شاه جهان ته د ورکولو معنا دا وه چې جهانګیر په لوېدیځ کې د خپل سلطنت هغه برخه ورله ورکوي چې دده لپاره د ملا د تیر په شان وه. زوی یې د دهول پور نومی پرګنه هم پخپل جاګیر کې د شاملولو خواست کړی و چې د اګری او د ګوالیار په منځ کې د ۵۵ کلومیتر په فاصله یوه شنه سیمه ده. هغه په دی باور و چې پلار به یې دده په بریالیتوب خوشاله وي او ضرور به دا سیمه هغه ته د انتظام لپاره ورکړي او پخوا ددی چې باچا ددی څه امر ورلېږلی وي ، هغه دریا خان د پوځ د یوی ډلی سره د دهول پور د انتظام لپاره وراستوو. خو دشاه جهان لیک لا باچا ته نه و رسیدلی چې د ملکې نورجهان په وېنا دا پرګنه د شهزاده شهر یار په جاګیر کې شامل کړی شوه. هغوي هم د وړاندی نه د خپل جاګیر د انتظام لپاره خپل منصب دار شریف الملک وراستولی و چې د دهول پور سیمه یې نیولی وه.

کله چې دریا خان د شاه جهان د مراسلی سره هلته ورسیدو نو شریف الملک یې مخه ونیوله. د ژباني بحث نه وروسته خبره توری او غشي ته ورسیده. دریا خان د جنګ له ډګره چری نه و په شا شوی. په نتیجه کې د دواړو ډلو تر منځ ښه مرګ ژوبله وشوه. شریف الملک په یوه سترګه پر غشي ولګیدو نو نور یې له جنګه لاس واخستو او د خپلوجنګیالو سره د دهول پور نه ووتلو. دریا خان په دی سیمه کې خپل تسلط جوړ کړو او شاه جهان یې له حاله خبر کړو. کله چې شریف الملک اګری ته د باچا دربار ته حاضر شو نو هغه ته د دهول پور پېښه په دی توګه بیان شوه، چې باچا فکر وکړو، زوی یې له ده بغاوت کړی و. ددی پېښې سره سره ښاي نورجهان هم باچا ته خبرې کړې وي . جهانګیردومره په قهر شوچې شاه جهان ته ورکړی شوی د دواب تر منځ ټول جاګیر یې د هغه نه واخستو او شهزاده شهر یارپه نوم یې کړو. د کندهار د نیولو کار یې هم شهر یار ته وسپارلو. شاه جهان ته خپلو جاسوسانو خبر راوړو چې په دربار کې دده پر ضد سازشونه روان و چې نورجهان یې په سر کې وه. هغه پلار ته یې یوګیله

من لیک ورواستاوچې پکې یې د نورجهان د چلن شکایت کړی و چې د دوي په معامله کې د مداخلې په تور یې تورن کړه. باچا ددی لیک په تر لاڅه کولو نور هم په قهر شوځکه ملکه نورجهان ورباندې ډېره ګرانه وه.

د نورجهان اصل نوم مهر النسا او د پارس (ایران) د یو کډوال غیاث الدین لور وه. د شپاړسوکالو په عمر کې دا په یو ترکمن منصبدار علي قلي استاجلو واده شوه چې د غیاث الدین په څیر له ایرانه هند ته ورغلی و. اکبر باچا علي قلي ته دده په مېړانه د شېر افګن (دزمري پرزوونکی) خطاب ورکړی و. دی د بنګال په یوه شخړه کې وژل شوی اود ځینو خلکو دا نظر دی چې د هغه په وژنه کې پخپله دجهانګیر لاس وځکه ده د مهرالنسا سره مینه لرله. دا یوه افسانه ده او تاریخي حقایق یې ملاتړ نه کوي. مهر النساد مېړه له مړینې وروسته د خپلی ماشومې لور سره پلارکره میشت شوه چې د اکبر باچا یو منصب دار و. له هغې مهرالنسا دربار ته هم تګ راتګ کوو. یو ځل په یوه مینا بازار (مېله) کې دا جهانګیرولیده، خوښه یې شوه اوژر د جهانګیرشلمه نکاح کړې میرمنه شوه. په دی کې شک نشته چې مهرالنسا یوه با استعداده او هوښیاره ښځه او باچا ته تر ټولوګرانه وه. هم دا وه چې له واده وروسته یې هغې ته د نور محل او بیا د نورجهان خطاب ورکړو او پخپلو سیکو یې ددی نوم لیکلي و.

له واده وروسته د نورجهان د کورنۍ او د نورو ایرانې امیرانو اغېزې د هغه وخت په مغل سلطنت کې دومره ډېرې شوې چې پخوا هند کې یې ځارې نه لیدل کیږي. په لوړو او مهمو دندو ددوي د ټاکلو یوه بېلګه د کابل والې مهابت خان و. دده خپل نوم زمانه بیګ او پلار یې غیور بیګ ،د ایران (شیراز) نه کډه کړې وه او وروسته دوي دواړو د خپلو نومونو سره کابلي لیکلو. د اکبر باچا په وخت کې زمانه بیګ هند ته ولاړو او هلته په مغل پوځ کې شامل شو. ورو ورو دی د شهزاده سلیم په ځانګړي دسته کې ورګډ شو. کله چې سلیم باچا شو نو ده ته یې د پوځي منصب سره د مهابت خان خطاب ورکړو. د شاه جهان د بغاوت د ختمولو لپاره ده د جهانګیر د پوځ مشري کوله او وو زرو کسانو شخصي پوځ یې لرلو . په پېښور ښار کې دده په نوم جومات اوس هم شته چې دده زوي جوړکړې و.

په ۱۶۱۵ م کې جهانګیر باچا د پیر روښان د غورځنګ یو غړي او دده لمسي،اله داد ته د بخښنی سره شل زره ضرب سیکې او یو مرصع خنجر په انعام کې ورکړل. د دکن د نیولو لپاره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مغلود پوځ یوی ډلی مشري هم ورته ورکړې شوه. الله داد،دروښاني پاڅون د سالاراحداد اخښې واومغلو غوښتل چې په خيبر پښتونخوا کې د افغانانو بېلا بېلې قبيلې ددوي واک ته د تابع کيدولپاره رامات کړي.. هلته د تللو نه وړاندې جهانگير باچا الله داد ته درشيد خان خطاب اوقيمتي سوغاتونه هم ورکړ ل او د ضمانت لپاره يې تری دده مشر ورور او زوې په دربارکې ايسارکړل. په ۱۶۱۷ م کې الله داد د مهابت خان تر څارنی لاندې په افغانستان کې خپله دنده سر ته رسوله اوڅه موده په کابل کې و. مهابت خان دی د يو پوځ سره لومړی د بنگښو سيمې ته ورواستاو خو هلته اولس دده مخالف شو ان تر دی چې دې يې د خاين په تور تورن کړو. د الله داد لپاره دا يو گران کار واو دی د مغلو نه بېل شو.

خو په ۱۶۲۰ م کې اله داد د جهانگير باچا نه بخښنه وغوښتله، دی معاف کړې شو او په خپل پخواني منصب دوه نيم زره پلي او دوه سوه سپرو بيا بحال کړي شو. دده ورور او زوې چې د مهابت خان په وېنا د گواليار په کلا کې بندي ساتل شوي و، خوشې شول او زر روپۍ يې ورله ډالۍ کړې. په ۱۶۲۵ م کې دی د کندهار د يو لښکر مشر وټاکل شو او وروسته د خان جهان لودی په پوځ کې شامل و. يو ځلی مهابت خان جهانگير ته وويل چې په دی ټولو پښتنو کې رشيد خان هوښيار مېړنې او اغېزمن ځوان و او هغه ته يې مشوره ورکړه چې يا خو رشيد خان د دکن نه بېرته راوبلې او يا د هغه ملگری خان زمان په دی سرحدي سيمه کې د کوماندان په توگه ونه ټاکي. هغه انديښنه وښودله چې که دوي دواړه يو ځاې شول نو هم هلته به د شاهي پوځ پر ضد پاڅون وکړي. د رشيد خان د خدمتونو په بدل کې ده ته په شمس اباد کې جاگير ورکړی شو. خو دده کورنۍ د کمپل په سيمه کې پخپلو زمکو ژوند کوو چې د "پراني ډانگ" نومې کلي کې وی. ده هلته يوه کچه کلا(گړهي)جوړه کړه چې تر اوسه يې کنډوالې په سترگو کيږي. له هغه راهيسې دا ځاې د ماو رشيد اباد په نوم شهرت لري. د رشيد خان په وخت کې ځينې اپريدي او بنگښ قبايل دلته مېشت شول . ماو رشيد اباد اوس د فرخ اباد ضلع په قايم گنج کې دې او د نواب رشيد خان قبر هم دلته جوړ دې. د هند له وېشه وروسته ددی سيمې يو بل پښتون، ډاکټر زاکر حسېن د هندد جمهوريت لومړې صدر وټاکل شو.

دا څرگنده نه ده چې د باره بستي کلي څه وخت د دريو نه دولسو ته ورسيدل. د شېخ رکن الدين د مړينې نه وروسته په بسي کې دده دوېم زوې عبد الرحمان د کلي او قام مشر شو او په دی

وخت کې دده ترونو حسن، عمر، خضر او يوسف نور کلي اباد کړل. عمر خان په بگراسي نومې کلي کې ځان له کوراو کلا جوړکړل او ورو ورو دده دوو زامنو داود او محمد خان ټبر پکې اباد شو . خضر خان د بگراسي نه دری ميله جنوب په چنديانه نومی ځاې کې خپلو زامنوله کورونه جوړکړل. دی هم د جهانگير باچا په پوځ کې د ټيټې رتبی يو منصب دار و. يوسف خان، د خان پور په نوم يو نوې کلی اباداويوه ښکلې کلا يې پکې جوړه کړه چې کنډوالې يې تر شلمې پېړۍ پاته وې.

د رکن الدين بل ورور شېخ حسن تر ډېرې مودې په کابل کې د مغل پوځ د کومکي سردار دنده پر غاړه لرله. جهانگير باچا ورته منصب ورکړی و او د هغه په با اعتماده سردارانو کې شامل و. په ۱۶۲۳ م کې کله چې د بلخ مغل والي نذر محمد د باچا پر ضد بغاوت او د لسو زرو قواو سره يې په کابل حمله وکړه نو ددی د مقابلې لپاره په پوځ کې شېخ حسن هم ورواستول شوچې جهانگير ورته د مبارز خان خطاب ورکړی و.

بسي کې د رکن الدين ورونو او ددوي اولادونو پخپلو کې خپښۍ کولې اوکه هلک يا جينۍ لپاره په کورنۍ کې څوک نه و نو د پېښور دبازيد خېلو نه به يې خپلوان راوستل. په دی کليوکې پاته ددوي نور ټبر نه به کله کله ځوانان هلته ورتلل او په مغل پوځ کې به يې د جنگيالو په توگه ځان شاملوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جهان زوال

اوس په خيبر پښتونخواکي د دلزاک قام يو کس هم نه نشته ځکه لوی شمېر دلزاک د هند د جنګونو لپاره ورتلل او دوي ډېر ښه غشي ويشتونکي و. ددوي، د مومندو او يوسفزو تر منځ به تل جګړی وي اود وولسمي پېړی د پيل نه دلزاک په ټول هند او په تېره بيا دکن کې خپاره شول. د جهانګير د حکومت په شروع کې دکن کې د سختو جنګيالو ضرورت و د ۱۶۱۱ م په لوی کيمپېن کې د پير خان (خان جهان) په مشری کې لوی شمېر مهم افغانان په جنګي ډلو کې ورسره و. دده په پوځ کې دری زره دلزاک سپاره و چې د بيجاپور د نيولو لپاره يي ورواستول.

ملک عنبر چې په دکن کې د مغلو پر ضدمورچې نيولې وی دده د ماتولو لپاره د مغلو د پوځ لويه برخه پښتانه وچې ددوي يو څو سرداران ،علی خان نيازي، محمد خان نيازي، احمد خان نيازي، مبارز خان ، ناهر خان، دلاور خان، منګل خان، کمال الدين (د شېر خان زوي) شهباز خان لودی، مبارک خان سرواني، الله داد ، بختيار خان، بوډا خان، جلال خان او جمال خان د دلاور خان زامن، سکندر خان دومړو.

د دکن د ملک عنبرسره په يوجنګ کې حسن خان ميا ووژل شو او دده زوي بهلول ته باچا د سربلند خان لقب ورکړو. په دی وخت کې دجهانګير اود شاه جهان تر منځ اړيکي وراني شوي او يواځينی کس چې دواړويي مشوره منله، خان جهان و. شاه جهان خپل پلار ته د هغو اميرانو فهرست ورکړی و چې د خسرو مرزاد بند نه خوشي کول يي غوښتل. دا هغه کسان و چې دهغه په اند د جهانګير مخالفان و. خو خان جهان باچا ته وويل چې کيدايشي په دی کې د بی ګناه خلکو نومونه هم شامل وي. باچا د هغه مشوره وومنله اوبی له دی چې هغه نومونه يي کتلی واي، فهرست يي وسيزلو. خو په دی کار دشاه جهان په زړه کې رخه پيدا شوه او هغه خان جهان ته د پلمی په انتظار شو.

د جهانګير لومړی مېرمنه مسلمانه او دده دزوي شهر يار مور وه. نورجهان غوښتل چې ددی لورلاډلي بېګم د باچازوي شهر يار ته واده کړي او ددی لپاره هغې د جهانګير ځای ناستي شهر

يارګڼلو. دشاه جهان مور يوه راجپوت وه اوده د نورجهان د ورېرې ارجمند بانو سره په مينه واده کړی. يو خوا نورجهان د خپل زوم او بل خواد هغی وروراصف خان د خپل زوم لپاره د واک او د قدرت په سازشونو اخته و.

نورجهان تر دی حده خپل اغيز د ساتلو په هڅه کې وه چې جهانګير ته يي څوک نه پرېښودل. د کندهار نيول د دواړو ډلو د پاره د سيالی ور موضوع وه. نورجهان خپل زوم شهريار د کندهار د مهم لپاره تيار کړو . مرزا رستم صفوي چې د ايران نه ورغلی و د هغه اتاليق وټاکلو.

جهانګير دشاه جهان وکيل مير عبد السلام خپل دربار ته د راتلو نه منع کړو. هغه چې خبر شو نو خپل استاځی افضل خان يي د پلار دربار ته ورواستاو چې غلط فهمي لېري کړي. خو باچا هغه بې له ليدو بيرته وګرځوو. شاه جهان د لښکر سره پخپله لاهور ته روان شوچې پلاز پخلا کړي. داسې اوازه ګډه شوه چې زوی د پلار پر ضد بغاوت کړی دی. جهانګيرددی خبرپه اوريدو دومره په قهر شو چې د زوي سره د جنګ لپاره د لاهور نه ډېلي ته روان شو. دده د پوځ مشر مهابت خان او د ورانـدی تلونکو کومانده د عبد الله خان په لاس کې وه چې په زړه کې يي د شاه جهان ملا تړ کاوو. په ۱۶۲۳ م د اپرېل په مياشت کې د جمنا سيند پر غاړه پلار او زوي د يو بل مقابل ته ودريدل. د جنګ په ميدان کې عبدالله د جهانګير د پوځ نه ولاړو او دشاه جهان لوري ته ودرېدرو. د جهانګيري لښکر ملا ماته شوه خو هم هغه وخت دشاه جهان سپه سالار بکرما جيت په يوی ګولی ولګيدو او د هغه لښکرګډوډ شو. شاه جهان د جنګ د بندولو اعلان وکړو او بېرته د دکن په لوري روان شو. د پلار او زوي په دی جنګ کې پښتانه هم وېشلي و. د شاه جهان سره په جنګ کې دا افغانان مله و. معصوم خان د موسی زوي . دريا خان. بهادر خان د هغه زوي. بابو خان برېڅ. علی خان نيازي. خواجه داود (د عثمان خان ورور) ابراهيم خان (د عثمان وراره) کوم کسان چې وروسته ورسره مله شول ، عدل خان، پهاړ خان او حيدر خان نوميدل. دريا خان دده دکنډک مشر و.

جهانګير د خپل پوځ يوه برخه د شهزاده شهرياريه مشری ور پسي واستوله . وروورو هغه کسان چې دجهانګير نه بيل شوي او په دی هيله دشاه جهان سره يو ځای شوي و چې ډېر ژر به دی د هند پر تخت کښېني،پوهه شول چې د پلار تله درنه ده. داسې کسان چې له شاه جهان نه يي لاس واخستو نود جنګ د ميدان حالت واوختواو شاه جهان ته بله لاره نه وه بې له دي چې د اړيسه نه

بنګال لوري ته ولاړ شي. د بنګال حاکم ابراهيم خان له وړاندی نه د ملکې نورجهان له لوري فرمان تر لاخه کړی و چې دشاه جهان حساب دی برابر کړي. د ابراهيم خان سره په جنګ کې دشاه جهان بی شمېره عسکر ووژل شول چې دده څلور نامتو سرداران پکې شامل و. شاه جهان د دوېم جنګ لپاره خپل پاته پوځ ترتيب کړوچې په دی کې دريا خان او دده زوی بهادر خان دواړه ورسره مله و. ددی نه علاوه دلاور خان بړېڅ، کريم داد خان، محمد خان مومند، داراب خان او خواجه صابر هم د خپلو ډلو سره پاته و. په ۱۶۲۴ م کې شاه جهان په بنګال کې ددرېا خان پر مټ اکبرنګر ونيولونو هغه ته د شېر خان لقب لس زريز (پينځ سوه پلي او نور سپاره) منصب يو لک روپۍ نغدی او هاتيان ورکړی شول

د بهاګل پور په مېدان کې د سيند پر غاړه سخت جنګ ووشو . سردار محمد خان مومند د خپلو اوياو ملګرو سره ووژل شو . خو اخر د جهانګير لښکر ماته وخوړه او د بنګال حاکم ابراهيم بيګ سر يې په نېزه کې ټومبلې شاه جهان ته راوړو. بنګال او بهار دواړه د شاه جهان لاس ته ورغلل نو په بنګال کې يې داراب خان صوبه دار وټاکلو او دی پخپله په بهار کې د روهتاس په کلا کې ميشت شو. په ۱۶۲۶م د مارچ په مياشت کې شاه جهان، خپل دوه زامن داراشکوه او اورنګزېب، د دوو لکو روپو او نورو قيمتي جواهراتواو پيلانو سره پلار ته ورواستول چې روغه ووشي خود اکتوبر په مياشت کې دپلار او زوی د پوځ تر منح يو واری بيا په جونپور کې جنګ ووشو چې پکې دوه زره کسان ووژل شول. تر دوو کالو هم دغه حالت و او اخرشاه جهان ناروغه شو.

جهانګير اوس پخپله د جنګ نه ستړی و او ده غوښتل چې زوی سره روغه وکړي خودشاه جهان د بغاوت په ختمولو کې دخان جهان نه علاوه دکابل والي او د جهانګير مشر وزير او با اعتماده منصب دار مهابت خان ډېر لوی رول لوبولی و. دوي دواړه د شهزاده خسرو پلويان و او په دربار کې د مهابت خان د اغېز په زياتيدو ملکې نورجهان د خطر احساس کاو. باچا اوس د ساه لنډۍ په مرض اخته واو د حکومت ټول کارونه نورجهان کول. کال وروسته ملکې نورجهان هڅه وکړه چې مهابت خان د خپلې دندې نه ليرې کړي خوهغه ته مخبرانو خبر راوړو او پخوا له دی چې وژل شوی وای د خپلو عسکرو سره د شاهي ماڼې نه ووتلو. هغه وخت دده سره اله داد(رشيد خان) هم مله و.

خان جهان اوس ورو ورو د ګمنامۍ کندو ته په لويدو شواو ډېر شيان ورته پلمه شول. د مهابت خان بغاوت، د جهانګير ناروغي،

دشاه جهان سره د اصف خان ملاتړ، چې يو بې رحمه اوکبرژن انسان و. په دی حالاتو کې خان جهان په وېره او د خپل راتلونکي په اړه انديښمن شو. د دکن ځينې برخې د نظام شاه سره وې او هغه مغلو ته باج ورکوو. خان جهان د هغه سره اړيکې ښې ساتلی وې. بل خوا د جهانګير اوشاه جهان تر منځ اوږدی جګړې کې ډېرو پښتنو سر خوړلی و. ده فکر کړی و چې که په راتلونکي کې د پلار او زوی تر منځ په جنګ کې راښکېل شو نو د نظام شاه دربار ته به پناه يوسي. د نظام شاه د سلطنت پېشوا (روحاني مشر) حميد خان و اوده د پښتنو د ديني عالمانو درناوی کوو. دده د فشار لاندی خان جهان د بالا ګهاټ (سمندری ساحل) واک د نظام شاه پوځ ته وسپارلو،د هغه نه يې دری لکه روپۍ واخستې او د سيمې نورو فوجدارانو ته يې ووېل چې نظام شاه ته دی تسليم شي. يواځې د احمد نګر پوځدار سپه دار خان دده امر نه و منلی. دا د خان جهان يوه لويه تېروتنه وه . خو هغه فکر کوو چې د مغل واک په ټينګولو کې دده کورنۍ ډېرې قربانۍ ورکړي دي او تر اوسه ترې جهانګير او شاه جهان دواړه خوشاله و. خو په دی معامله کې هم جهانګير او هم شاه جهان ورته په قهر شول.

دريا خان اوس درې زامن لرل چې سر ابدال، محمد خان او عنايت خان نوميدل. دری واړه هلکان لا ځوانۍ ته نه و رسيدلي چې ددوي مور ببړۍ بي بي(د رکن الدين لور) مړه شوه. دوي په پوټ کې ژوندکاو . پوټ اوس د ميرټ ولسوالۍ پوری مربوط دې. او د ميرټ ښار نه څلور دېرش ميله سويل ختيځ کې واقع دې. دلته د هندو راجه ګانو يو ډېر مشهور باغ پشپاوتي په نوم و او دی سيمې ته به يې پشپاوتي ويېل وروسته دا نوم پوټ شو. تر شلمې پېړۍ د دريا خان د کلا څو برجونه پاته و خو د ګنګا اوبو کال په کال زمکه خوړلې او اوس په پوټ کې کنډوالې يې هم نه ليدل کيږي.

دريا خان د ګګيانود قام يوه بله مېرمنه رابعه بي بي راواده کړه. ددی مېرمنې دوه زامن ووزيږيدل چې جلال خان او يوسف خان ونومول شول. دريا خان اوس د شاه جهان د لوی منصب دار شيخ فريد مرتضا خان بخاري په پوځي کنډک کې شامل و. په ۱۰۲۵ ه (۱۶۱۶م) کې کله چې شيخ فريد د کانګړې په جنګ کې پخپل مرګ مړ شو نوشاه جهان د دريا خان مېړانه د وړاندی نه څارلی وه . هغه يې د يوې پوځي ډلی مشر وټاکلواو له ده سره شپاړس کاله ددی لوی سلطنت په بيلا بيلو سيمو په جنګونو کې شامل و. د بنګال، بهار او اله اباد په جنګونو کې يې ښه مېړانه ښکاره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس دده زوی سر ابدال هم ځوان شوی او ورسره په جنگونو کي مله و. په ۱۶۲۵ م کي د تونسه په جگړه کي دریا خان ډېره توره ونکړه او ماته یي وخوړه. نور افغانان لکه دلاور خان او معصوم خان د باچاد پوځ سره ډغره عبث وگڼله او جهانگیر ته تسلیم شول. خو په دی شخړه کي هغو پښتنو چي د لودیانو له وختنه د هند د واک لپاره یي هلی ځلی کولی د خان جهان سره راټول شول. داسی ښکاري چي هند یو واری بیا د افغانانو لاس ته ورتلی شو ځکه مغل کورنۍ پخپلو کي اخته وه.

نورجهان د ناروغه جهانگیر پر ځای اوس د سلطنت ټولي فېصلی پخپله کولی او د مهابت خان نه د ځان خلاصولو لپاره هغه یي لاهور ته ددی پیغام سره راوبللوچي دی به د بنگال والي وټاکل شي. مهابت خان چي د نورجهان له ارادو خبر شو نوپه ۱۶۲۶ م کي د خپلو پت منو راجپوت عسکرو سره د کابل نه پنجاب ته لښکر کشي وکړه. هغه وخت د جهانگیر او د نورجهان قافله د کابل په لوري خوزېدلی وه او د جهیلم سیند پر غاړه یي پړاوکړي و. مهابت خان په دی کېمپ حمله وکړه ، باچا یي پرغمل ونیولو اواعلان یي وکړو چي دي (مهابت خان) به د ټول هند واکمن وي. نورجهان په دی وخت کي د هوښیارۍ نه کار واخستو او خپل مېړه ته یي پیغام ورواستاو چي مهابت خان ته دی ډاډ ورکړي چي دی ناروغه او د حکومت کولو جوگه نه دی او دده تابعت کوي خو بلی خوا ته ملکه پخپله د مهابت خان سره د جنگ پلان جوړ کړو. مهابت خان په دی سازش پوه نه شو. د باچا جهانگیر سره د راجپوت عسکرو شمېره یي کمه کړه او پخپله په لاهور کي د تاج په سرولواو پر شاهي تخت د کښېناستو لپاره روان شو. په دی حالاتو کي شاه جهان دکن لوري ته تللي و او د خان جهان نه یي د دکن د تر لاسه کولو هڅي پیل کړي. خان جهان د مهابت خان له بغاوت خبر شوي و او نه پوهیدو چي په دی اړی گړی کي د چا پلوي وکړي. دي اوس هم جهانگیر ته پت من و چي د ناروغی په حالت کي د مهابت خان دبندي په حیث په یوه خېمه کي پروت و.

نورجهان د جهانگیر د خوشی کولو لپاره هغه ته پتمن راجپوت جنگیالي راوننگول چي ددی په ملاتړ ودریدل. هغه په یو هاتي (پیل) سپره شوه او د پوځ مشري یي پخپل لاس کي واخستو. دی عسکرو د لاهور سره نږدې په هغه کېمپ حمله وکړه چي باچا پکي ساتل شوي و. د یو لنډجنگ نه وروسته ورجهان خپل مېړه راخلاص کړو او هرې خوا ته یي خبر خپور کړو چي مهابت خان باغي و. په هند د مهابت خان باچاهي سل ورځي وه. ملکي ددی

بغاوت د ختمولونه وروسته ناروغه جهانگیرکشمیر ته بوتلو. خو هلته دده حالت نور هم خراب شواو په اتم نومبر ۱۶۲۷ م کي دی مړشو. د هغه مړي لا هور ته یوړل شو، خو د ملکي ورور اصف خان چي د شاه جهان خسر هم و، د باچا د مړیني خبر پټ وساتلو او خپل زوم ته یي لیک ورواستوو. شل ورځي وروسته یو قاصدشاه جهان ته په دکن کي د اصف خان له خوا د پلار د مړیني خبر ورکړو. شاه جهان د دریو ورځو د ماتم نه وروسته د اگری په لوري روان شو. خسر یي خپل ټول امیران راټول کړل او د جهانگیر د جنازی نه وروسته یي شاهي مانۍ پخپل لاس کي واخسته. د جهانگیربل زوی شهر یارچي د نورجهان زوم و، دکشمیرنه لاهور ته ولاړو او هلته یي ځان د هند باچا اعلان کړو. اصف خان ورسره د جنگ لپاره لښکر یوړواو ماته یي ورکړه. شهزاده شهر یار ژوندی ونیول شواو د خسرو په شان دده سترگی د اصف خان په امر ړندی کړی شوی او په بندي خانه کي یي واچوو.

په باره بستي کي پخوا راهیسی یوه کیسه مشهوره ده. په برهان پور کي کله چي دپلار د مړیني خبر شاه جهان ته راورسیدونود خان جهان لښکر په مېدان کي دهغه مقابل ته ولاړ و. له هغه دیر ملاتړي اوس د شاه جهان لوري ته اوړیدلي و چي پکي دریا خان هم و. شاه جهان پخپل دربار کي د ټولو په مخکي دریا خان ته مخ واړاو او په فارسي کي یي ورته وویل، " دریا خان شنیدم که ننگ افغان از گورستان می خزد، تو که افغان با نام ونشان هستي، در این وقت مصیبت شریک یار وفادار خود نه شدي"

دریا خان ما اوریدلی دی چي د افغان ننگ د هدیرې نه تیرېږي. ته چي په نوم او نښان افغان یي. په دی سخت وخت کي د خپل وفادار یار ملگري نشوې. وای چي دغه سنگ زن جمله د دریا خان لپاره د زغملو وړه نه وه او هم په هغه ورځ خپل منصب او اعزاز یي په لته ووهل او د خان جهان سره ملگرې شو.

دری میاشتی وروسته شاه جهان اگری ته ورسیدو، خو هندو نجومیانو ورته ویلي و چي که ددولسو ورځو نه وړاندی پر شاهي تخت کښېناستونو دابه ورته ښه شگون نه وي. په ۱۰۳۷ ه (۱۶۲۸ م) کي شاه جهان پر شاهي تخت کښېناستو او د جمنا د سیند پر غاړه د یو نوي ښار شاه جهان اباد د جوړولو امر یي وکړو. لکه چي د مغلو دود و، د اختر په موقع د باغیانو لپاره به د بخښني ورځ وه. دریا خان ته دده ملگرو مشوره ورکړه چي ډېر پښتانه اوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

دشاه جهان سره مله دي او له جنګ څه نه جوړيږي. هم دا وه چې دریا خان یو واری بیا له خان جهان بیل شو ، په مغل دربار کې حاضر شو اوله باچا یې بخښنه وغوښته. باچا دی وبخښلواو د څلورو زرو پلی عسکرو او درې زره سپارو منصب یې ورته ورکړو. ددی سره یو زین شوې اس ، یو پیل د زنځیر سره او شل زره روپۍ نغدی ورته انعام کې ورکړی.

په هند کې د مهابت خان د بغاوت او د شاه جهان پر تخت کښېناستل د پښتنومشرانو لپاره د اندېښني وړ خبره وه. د مغل سلطنت د زوال نښې راڅرګندې شوې او د هند په لر وبر کې خلکو د خپلواکۍ لپاره سر راپورته کړو. په دی کې راجپوت او پښتانه په سر کې و. شاه جهان ددی لپاره چې حالات ورته کړکېچن نشي، مغل مخالفانو ته یې څه نه ویېل. مهابت خان ته یې بخښنه اعلان کړه اودی یې د خپل پوځ مشر وټاکلو. خان جهان یې د دکن صوبه دار وټاکلو چې یوه ټیټه رتبه وه او په څرګنده د هغه سپکاوې و.

وروستی پاخون

د اګری ښار نه بهر په یوپراخ مېدان کې افغانان په وړو وړو ډلوکې ناست دي. له مازدیګره ددوۍ مشران په یوی لوې کېږدۍ کې د خان جهان لودي سره په مشوره بوخت دي. دریا خان او نورواميرانو د خان جهان خبری اوریدلي دي او اوس هر یو کس په دی خپل نظر ورکوي چې څه کول پکار دي. په دی مېدان کې اوس د ډېروخلکواته میاشتې شوې وې چې د انتظار په حال و. خان جهان ټولو سردارانو ته خپلی وروستۍ خبرې وکړې چې دی به د سهارلمانځه وروسته کوچ کوي او هر څوک واک لري چې که دده سره ځي او که د مغل پوځ برخه کیږي.

په بل سهار دصفر د میاشتې وویشتمه نېټه د ١٠٣٨ ه کال (میلادي١٦٢٨ کال)، خان جهان چې خپلو نږدی ملګرو ورته پیرو ویېل، د لمانځه وروسته پخپل اس سپور شو نواسمان ته یې وکتل او وې ویېل. " خدایه ته خبر یې چې زه د خپل ناموس د ساتنې لپاره دا ځاې پرېږدم . زما په زړه کې د بغاوت اراده نشته." بیا دا لوې لښکر ختیځ کې ددهول پورپه لاره مالوی ته روان شو.

اته میاشتې وړاندې شاه جهان د هند پر تخت کښېناستونو په بندېل کهنډ کې جهجهر سنګه راجه بغاوت وکړو اوددی بغاوت د ماتولو لپاره هغه د پوځ مشري مهابت خان ته ورکړه. دا د شاهجهان د هوښیارتوب یوه نښه وه چې مهابت خان یې دکابل نه لیرې ، خپلې ګټې لپاره یو بل د شخړی ځاې نه ورواستوو. د قدرت او د منصب لېواله د کابل پخواني والي، د سلو ورځو لپاره د هند پر تخت د کښېناستو خوند څکلې و او دده قابو کول د باچا لپاره مهم و. . نوي باچا دا هم نه غوښتل چې خپل افغان سرداران چې په بده ورځ کې یې دده ملاتړکړې و، د انعام نه بې برخې کړي. پر تخت د کښېناستو سره شاه جهان داسی سردارانو او امیرانو ته لوړ منصبونه ورکړل چې دویشت(٢٢) تنه پکې پښتانه و.

خان جهان یې د ٧ زروسپرو او٧۶ زرو پلو عسکرومنصب دارپه توګه اعلان کړو. هغه وخت دې په دکن کې واو شاه جهان خپل فرمان د دکن، خان دیس او د بیرار صوبه داري او نور اعزازات د یو استاځې په لاس ورواستول. د باچا استاځې جان نثار

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوميدواو د شاهي طغرى سره لا دکن ته نه ورسيدلى چې خان جهان خبر شو چې شاه جهان د سپه سالار منصب مهابت خان ته ورکړى و. هغه وخت ټولو پښتنو د شاه جهان نه دا توقع لرله چې ددوي دهلوځلو په بدل کې نوې باچا به ددوي مشر خان جهان ونازوي. که د مهابت خان په ځاې بل څوک وې نو ښاي هغوي به پرې دومره نه و خفه شوې. خو مهابت خان څو وارې دا ثابته کړې وه چې له پښتنو يې ښه نه راتلل. د شاه استاځي جان نثار دخان جهان د چلن او کړو وړو په اړه باچا ته راپورونه لېږل او داسې يې ورڅرگنده کړه چې گوندى دې د شاه جهان سره پت من نه و. خان جهان د اگرى نه ډېر لرى و او اندازه يې نشوه کولى چې باچا دده په اړه څه نظر لرلو.

ددريا خان او سکندر دوتاڼي په شان ځينو نورو مخه ورو افغانانو ورته ويلي و چې ځان له دى جلا حکومت اعلان وکړي خو خان جهان چرى د باچهۍ خوب هم نه و ليدلى. بله دا چې ځينې ملاتړي يې يو وارى بيا د شاه جهان سره ولاړ و. د جان نثار دتلو نه وروسته هغه د برهان پورکلا سکندردوتاڼي ته پرېښوده او پخپله مالوې ته روان شو. دده سره لوې شمېر پښتانه سرداران مله و. خان جهان اگرى ته د رسيدو نه وړاندې مغل دربار ته د خپل سفرپه اړه پيغام ورلېږلى و.

کله چې باچا د خان جهان د راتگ نه خبر شو نوخپل سپه سالار مهابت خان ته يې امر وکړو چې د پخوا په شان دهغه هر کلي ته له ښاره بهر ورشي. مهابت خان ته دا خپل سپکاوې ښکاره شوچې د يو پښتون صوبه دارهر کلي له ورشي. دې زړه نازړه ولاړو خوافغانانو ته يې د وسلى سره ښار ته د وررننوتو اجازه ورنکړه، دليل يې دا وچې دا د باچا د امنيېت لپاره يوگام و. اخوا خان جهان دا کار د خطر الامه وگڼله او داسې يې انگېرله چې باچا دده د وژلو پلان لري. دده سره مله ځينې پښتانه هم په دى بدگومانه شول. ددى لښکر جوش او قهر په زياتيدو و او هر وگړى دى ته په انتظار و چې خان جهان به ورته کله په اگرې د يرغل اشاره کوي. خودې جنگ له نه و ورغلى او د شاه جهان سره يې ليدل غوښته. باچا، خان جهان خپل دربار ته راوبللو خو هلته هم دده ډېر سوړ هر کلى وشو. هغه اميران چې دده په راتگ به ورته په پښو پريوتل يا خو شاه جهان وژلي او يا يې بى واکه کړى و. پاته اميرانو ده ته د خاين په سترگه کتل ځکه د دکن بالا گهاټ يې نظام شاه ته ورسپارلى و. ددى نه علاوه هغه ته د جهانگير د ملاتړي په سترگه کتل کيده.

راتلونکې اته مياشتى خان جهان هر څه ته ځير و او د شاه جهان د حکومت انتظام يې وڅارلو. هغه زمکې چې ده ابادى کړې وي نورو ته ورکړې شوې. شاه جهان د خپل پلار د وخت ټول اميران يو يو دربار ته رابلل او د تخت په جنگ کې ددوي د ونډى په اړه يې ترى پوښتنې کولې. څوک يې د بغاوت په تور تورن کړل، له چا يې زمکې ، القاب او خطاب واخستل اود ځينو نه يې سم دلاسه سر پرېکړو. په مغل حکومت کې د تقاعد سيستم نه واو شاه جهان د نوو اميرانو لپاره هم ځاې جوړولو. دخان جهان نه دا پوښتنه کيده چې بالاگهاټ يې ولى دښمن ته سپارلى و. دده په دليلونو د باچا تسلي نه کيده. له اگرې بهر د هغه زامنو ته د مخلص خان زوې مرزا لښکري د دربار نه خبرونه راوړل چې هلته ددوي دپلار د بندى کولو سازش روان و.

په دربار کې پاته ده ته څو پټ منوکسانوهم خان جهان ته خبر ورکړو چې د شاه جهان شاو خوا ځينو اميرانو د ده پر ضد يوه کړۍ جوړه کړي ده او بل څوک نه پرېږدي چې په باچا اغېز وشيندي. ددى کړۍ مهم لوبغاړې د باچا خسر د ممتاز محل پلار او د نورجهان وروراصف خان و. هغه دتخت ټول دعوا لرونکې، دشاه جهان ورور شهريار چې سترگې يې ورته سيځلې وې، ورېرونه (د خسرو زامن)داور بخش او گرشاسپ، دده د تره دانيال دوه زامن، طهموراس او هوشنگ په يو مخه ووژل.

په داسې حالاتو کې د خان جهان نږدې ملگرو او خپلوانو دده ژوند هم په خطر کې ليدو او ورته يې ويل چې پخوا له دى چې ورباندى څه ووشي، ځان دى له اگرى ووباسي. د هغه وخت مغل تاريخ ليکونکو دا ټولې پېښې په داسى تعصب ليکلي دي چې ببلگه يې موندل گران کار دې. ملا محمد صالح کمبوه ليکي، " پير خان افغان يو بى نومه کس د خان خانان عبد الرحيم په واسطه د جهانگير په ملازمت کې داخل شو" وړاندې ليکي، " په يو معمولي خبره دومره وويرېدوچې يو زر پښتانه يې له کور چاپېره او د خوف نه ځان دننه بند کړو."

ښاي شاه جهان او دده مشاور هغه وخت په دومره لوې شمېر لښکر د پلازمينې سره نږدې په ليدو پخپله اندېښمن وځکه دوي هم پوهيدل چې پښتانه جنگ ته تيارو. ښاي دوي هم غوښتل چې خان جهان د خپل لښکر سره له اگرې ولاړ شي. هم دا وه چې خان جهان د سازش د خبرونو په راتلوهم له اگرى وونه وتلو او دربار ته تگ يې بند کړو. دوو زرو افغانانو شپه او ورځ دده ساتنه کوله. کله چې شاه جهان دده په غېر حاضري خبر شو نو پوښتنه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه خو دده خسر اصف خان ورته سم ځواب ورنکړواو د باچا بد گوماني پرې زياته شوه.

باچايو تن اسلام خان ورپسی واستاو چې د دربار ته د نه ورتلو دليل وواي. هغه اسلام خان ته خپله وېره څرگنده کره او ورته يې وويل چې د شاه جهان په لاس ليکلې عهد نامه دی ورته راوړي چې دده ژوند به په امان کې دې. شاه جهان ورته ليک ورواستاو او اصف خان ورته په خوږه ژبه وويل چې که ته غواړې درویش شې نو مونږ ټول به هم درسره مله شو. خود خان جهان په دی خبرو تسلی و نه شوه. په اصل کې هغه دخپل ځان په شان دنورو اميرانوسره د شاه جهان چلن ليدو اواندازه يې کوله چې پايله به يې څه وي. هغه هر څه يې وسنجول نو اخر د اگری نه د وتلو هوډ يې وکړو. اصف خان ته يې د خپل ورتگ پيغام ورولېږلو چې باچا خبر کړي. دا څرگنده نه ده چې دا خبر باچا ته ورسيدو او که نه؟ خو مغل مورخ واي چې خان جهان پټه له اگری ووتلو.

د خان جهان سره لوې شمېر پښتنو نه علاوه، دده دوه زامن حسېن خان او عظمت خان ، دده وراره بهادر خان، دده زوم شمس الدين او دده دوه ورونه محمد او محمود، بهيکن خان، بهادر خان، دريا خان، ايمل خان ترين، سردار خان ، عزيز خان اوکمال الدين (د شيخ رکن الدين زوې) و. دا چې دريا خان ولی د اتو مياشتو په موده کې د شاه جهان د دربار نه بيا ووتلو او د پښتنوسره مله شو، تاريخ پرې گونگ پاته دې.

خان جهان او دده ملاتړي، دهول پور ته رسيدلي و چې د شاه جهان له خوا ورپسې استول شوې پوځ را ورسيدو. په دی کې راجپوت او سپاهيان شامل و. دا خبره د حېرانتيا وړ ده چې شاه جهان ورسره د روغې يا د جرگې هڅه ونکړه او دی لښکر ورباندې يرغل وکړو. ددوي تر منځ سخت جنگ ووشو او د خان جهان دوه زامن، دوه ورونه، زوم او شپېته نور کسان ووژل شول، دی پخپله هم ټپي شو. خو د چمبل د سيند نه پوری غاړی راجپوت سيمې ته په تلو کې کاميابه شو . په بندېل کهنډ کې بکرما جيت دده سره مرسته وکړه او دی د نظام شاهي سلطنت د احمد نگر ښار ته (دکن) ته ورسيدو. په لاره ده سره نور افغانان هم مله شول لکه سکندر دوتاڼي او بهلول ميا، چې د بالا پور جاگيرداران و.

نظام شاه دده ډېر قدر وکړو . دی يې خپل دربار کې پر مسند کښېنولو. د "بير" پرگنه يې د تنخواه په توگه اودده ځينو ملگرو ته يې هم زمکې ورکړې. شاه جهان اوس په تشويش کې شوځکه هغه ليدل چې د هند په لر او بر کې پښتانه بيا ناارامه و. هغه

پخپله دکن ته مخه کړه، او دا ځلی يې د نظام شاه د ختمولو هوډ هم وکړو.

د ١٦٢٩ م په سر کې شاه جهان د خپل ټبر سره يو وارې بيا ددکن د برهان پور ماڼۍ ته ورسيدو. په مغل کورنۍ کې د ليک ولوست او د شعر ډېر قدرکيدو. دشاه جهان مشره لور جهان ارا يو با استعداده ليکواله وه اود هغه وخت ځينې پېښې يې پخپلو ياداشتونو کې ليکل. د خان جهان په اړه ليکي، " نه پوهيږم چې څه وشول، خان جهان زما د پلار د ماشومتوب ملگرې و او يو بل ته به يې ډېر قدر کاوو. تالي بېگم چې زما د پلاربښځه ده د خان جهان د خپلوانو نه ده . هغې خوارې ته به اوس ډېر مشکل وي."

دشاه جهان په پوځ کې هم لوې شمېر پښتانه شامل و، الله داد (رشيد خان) احداد، مبارک خان نيازي، عبدالرحيم روهيله حبيب سور، خان جهان کاکړ، عثمان روهيله (د بهادر خان تره) هغه سرداران دي چې نومونه يې د تاريخ په پاڼو کې پاته دي. د باره بستي يو بل پښتون منصب دار ديوان صدر خان چې د شېر پور د باني شېر خان کشر ورور و د شاه جهان نه بېل اوپښتنو سره يو شو. خو ددی سره سره د دريا خان زوې بهادر خان پخپله شېر خان (شهباز خان) او شيخ عبد الرحمان (د رکن الدين زوې) د مغلو په ډله کې جنگيدل. د خان جهان د بغاوت اغېزې تر مالوې او بندېل کهنډ ورسيدې.

دريا خان او خان جهان د خپل ملا تړ لپاره ، پېښور ته ليکونه ورواستول ، نوپه پښتونخوا کې هم خلک راپاڅيدل. د دريا خان اخښې شيخ کمال الدين د حکومت نه بېل شو . ځان سره يې خليل مومند ، داود زي، يوسفزي، برکلاني خټک ، ايمان حاجي او توري قبايل راپاره کړل . د احداد زوې عبدالقادر يې ددوې مشر کړو . د جلاله زوې کريم داد ته يې هم وويل چې خلک دی يو ځاې کړي او د روښاني انقلاب ناره دی پورته کړي. د احداد بل خپل محمد زمان هم د جنگ لپاره متې راونغښتې. په ١٦٣٠ م کې د کمال الدين په مشرۍ دا پښتانه د ايلم غره سره نږدې (سوات او بونېر تر منځ) راټول شول چې په پېښور حمله وکړي. شېر خان چې د پېښورزمکه وال و، د قبايلو ديو لښکر په مرسته د اټک او ددی شاو خوا سيموخلک ځان سره کړل . پښتنو ښار محاصره کړې وخو دمغلو مشر کوماندان سعيدالظفر خان ورته د کابل نه نور پوځ راوغوښتواو دوي د دواړو غاړو نه راگېر شول. د څو ورځو د سخت جنگ نه وروسته دپښتنو ډلی تيت او دا پاڅون ختم شو.

خان جهان اوس خپلی کورنۍ سره بيجا پور ته ووتلو او پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوځ د دریا خان په مشری ورسره یو ځای شو . بیا ده دولت اباد ته ځان ورسوو. هلته ده ملاتړو ورته وویل چې د خپلی باچاهی اعلان دی وکړي . ده وویل، " زما د ژوند پنځوس کاله وتلی دی زه نه یم خبر چې ز ما نه وروسته به مې زامن د حکومت کولو جوګه وي او که نه . هر مغل به د ښارونو او کلیو نه افغانان شړي او بیا د افغانانو دکورخدمت ګاری به ما ته ښیراوي کوي چې دده د لاسه مونږ دی حال ته ورسیدو. زه دځپروهل نشم زغملی."

اوس د هغه د ملاتړو لپاره د امېد هیڅ نښه نه وه پاته . دوي یو قوي پوځي مشر ته اړتیا لرله او خان جهان د مغلو سره جنګ نه غوښتلو. دی پوهیدو چې د جنګ په حالت کې به دواړو غاړو ته پښتانه وژل کیږي. په دی حالت کې یوځونور تکړه مشران تری ولاړل. بهلول او سکندر دوتاني په سر کې ترینه بیل شوي و. د نورو افغانانو سره د نظام شاه چلن ښه نه و . هغه افغان مهاجر چې د مغلو نه په تیښته ورغلي و،حېرانه پاته و چې څه وکړي. مغل پوځ د نظام شاه سره په جنګ کې پورا زور لګولی و او هلته یې یو څه بی ثباتی راوستي وه. د دریا خان، ایمل خان ترین او سردار خان روهیله په مشوره خان جهان اوس پنجاب ته د ورتلو قصد وکړوچې هلته دده د کومک امکان زیات و. خو د پښتونخوا د لښکر د ماتیدو نه خبر شو او مغل باچا دده د نیولو یا د وژلو لپاره د هند مرکزي برخو کې ورته هر ځای کمین نیولي و، نو پنجاب ته یې د ورتللو نه ډډه وکړه. د دریا خان د کومک په انتظار ده په "بیرګاون" کې پوځي کېمپ لګولی وچې مغلو پری یرغل وکړو. دده ځیني جنګیالي ووژل شول نو ده په سیوګاون کې مورچې ونیولی. کله چې د دریا خان کومک راورسیدونو دوي د نظام شاه سره د یو ځای کیدو لپاره بیا د دولت اباد لوري ته وخوځیدل. د شاهي پوځ دوه سرداران عبدالله خان فېروز او مظفر خان باره ورپسی و. خان جهان په سرونج کې د شاهي پوځ پنځوس پیلان ونیول اوکالپي ته د تللو لپاره بندېل کهند کې داخل شو. کالپي کې هغه وخت لوي شمېر افغانان مېشت و.

په ۱۰۴۰ ه (۱۶۳۱ م) کې د راجپوت لښکرو مشر بکرماجیت هم د خان جهان په لټه راوتلو. دی هم لکه دپښتنو پخوا د شاه جهان نه بیل شوي و او غوښتل یې چې بیا ورسره یو شي خو ددی لپاره هغه له پکار و چې خان پت من وښاي. دخان جهان وړاندنیو پوځونو د مظفر خان سره جنګ کوو. دریا خان د بیلا بیلو جنګونو نه وروسته دپښتنو د جنګیالو په وروستي ډله کې و او په بندهر نومی ځای کې د بکرما جیت پوځ د دریا خان ډلی نه کړی

په شان راتاو شو او دوي یې له نورو بېل کړل . هغه وخت د راجپوت د پوځ شمېره ډېره وه او دریا خان ددی جوګه نه و چې ورسره جنګیدلي واي. خو ده د عاقبت پرواه ونکړه او په راجپوت لښکرو یې ورودانګل. دی د ټوپک په یوی ګولی ولګیدواو د اس نه راپرېوتو. دده جنګیالو دده د وژل کیدو وروسته هم جنګ جاري وساتلو . څلورسوه افغانان چې ددریا خان زوي محمود خان هم پکې و، ووژل شول نورود راجپوت پوځیانوکړی ماته کړه او د خان جهان د ډلي سره یو شول. بکرما جیت د دریا خان او د محمود خان سرونه پرېکړل او دباچا خدمت ته یې واستول چې ځان له بخښنه تر لاسه کړي.

شاه جهان په برهان پور کې په کشتی کې ناست و او د جنګ خبرونه به ورته ساعت په ساعت رارسیدل. کله چې د دریا خان سر یې ورته راوړو نو ده یو بېت وویلو

رفتـــم به سېر دریا دیدم عجب تماشا
دریا درون کشتي ، کشتي درون دریا

زه د سیند سېل له وتلی ووم او یوه عجیبه ننداره مې ولیده، دریا په کشتی کې و او کشتی په دریا کې .. دریا خان د مرګ پر وخت د نهه څلویښتو کالو و.

خان جهان د دریا خان په وژنه نور هم مایوسه شو اوکالنجر ته یې مخه کړه چې دبهار ایالت ته ځان نږدی کړي. هلته هم لوی شمېر افغانان مېشت و. یوه ورځ خان جهان په ډولی کې ناست و او چیلم یې څکول. دده زوي راغي او ورته یې وویل که ته غواړې چې جنګ وکړې نو په اس سپور شه او حمله وکړه دا نور خلک ولی له ځانه سره تباه کوې. ده ځواب ورکړو ته باور لرې چې مونږ به د شاهي پوځ مقابله وکړی شو کاشکه د یو زخمي ځاروي په شان د هلو ځلو پرځای یوه داسی لاره پیدا شوی وي چې زه مکې معظمی ته ولاړ شم . داخبره په ټوله مانا دا متل په ریښتیا کوي چې، " جنګ پرې ورتېل شوې و"

د خان جهان سره نه زور و او نه وسایل چې د باچا د پوځ سره جنګیدلی واي. مغلو دده د ماتولو لپاره په زوره دې د جنګ دګر ته ورایستلي و. کله چې دده ملاتړي او نور خلک خبر شول نو ورو ورو تری په بیلیدو شول. په زرګونو نور پښتانه چې د شمالي برخو نه ورغلي او د مال غنیمت یا د مغلو پر ضد راپاڅیدلی و دوي هم نا امیده شول. د کالنجر سره نږدی مغلو په یو چپاو کې دده زوي حسن خان ژوندی ونیولو.

د مان سون (بارانونو) د پیل سره شاه جهان پخپل پوځ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلون راوستو. د شاهي پوځ مشر سپه سالار، اعظم خان وټاکل شو او مهابت خان يې د اجمېر والي کړو. خان جهان اوس په راجوړي کې ايسار شو. دده سره څلور سوه سپاره و چې تر ورستيو ورسره پت من پاته شول. هغه دا جنګيالي په مېدان کې منظم ودرول . د شاهي پوځ نه بهادر خان روهيله راوتلو او د خان جهان د وراره بهادر خان لودي سره يې يو په يو جنګ پيل کړو. په دی جنګ کې بهادر خان روهيله ووژل شو.

شاهي پوځ ته نورکومک راورسيدو نو بهادر خان لودی مجبوره شو چې بېرته راشي. لنډ وخت وروسته دی د بهار سنګ بندېله له خوا مغلوب شو او په جنګ کې وژل شو.

خان جهان خپل سفر جاري وساتلو. هغه اوس پوهه و چې که د مغلو لاس ته ورغلل نو د کورنۍ سره به يې ښه چلن نه کيږي هم دا وه چې ښځې او ماشومان يې په سيوګاون نومې کلي کې د نورو خپلوانوکورونو ته ورواستول او پخپله د وروستي جنګ لپاره د سپن هوندا سيند په غاړه دمی ته ايسار شو. هم دلته يې وصيت وکړواو خپلی زمکې يې وويشلې. په ۲۴ جنوري ۱۶۳۱ م کې ده توره را واخسته او دمغلو سره دوروستي جنګ لپاره په اس سپور شو. د سيند پر غاړه په دی جنګ کې هغه د خپل زوی عزيز خان سره ووژل شو . ايمل خان ترين، فريد خان، دده وراره جان جهان ، د هغه زوی او جلال خان چې د بهادر خان زوی و، ژوندي ونيول شول او د مظفر خان په امر هم هلته يې ووژل. د ټولو نه يې سرونه پرېکړل.

د شاه جهان د دور يو مصور تاريخ پادشاه نامه نوميږي . په دی کې د شاه جهان د فتوحاتو او د بيلا بيلو جنګونو په لاس کښل شوی انځورونه يو ځا شوي دي. په دی کې يو انځور د خان جهان د وژنې هم دې، او واي چې د شاه جهان د خوښې انځور و. په دی کې ښودل شوې، چې د خان جهان نه يې په ژوندو سرپرېکوي. خومغل تاريخ واي چې خان جهان او دده ملګري تر وروستيو شپېوجنګيدل او په اخر کې دی د مادهو سنګهه د تورې په ګوزار راپرېوتو او نورو پوځيانو ټوټې کړو. دده سر يې په نېزه ټومبلی برهان پور کې د شاه جهان ماڼۍ ته يوړو. د خان جهان لودي اود دريا خان سرونه د برهان پورد کلا په دروازه ځو ورځې ځړېدل چې نور باغيان تری عبرت واخلي. د مغل دربار شاعر،

طالب کليم املي د دواړو د سرونو په راتللو يوه رباعي وويېله چې

این مـــــژده فتح از پی هم زیبا بود

این کیف دوبالا چه نشاط افزا بود
از رفتن دریا سر پیرا هم رفت
گویا سر او حباب این دریا بود

ژباړه.

ددی زېري نه دا ورپسې زېرې ډېر ښکلی و، دغه دوچنده خوند زمونږ خوښي زياته کړه . د دريا نه وروسته د پيرا (پير محمد) سر هم ولاړو. داسی ښکاري چې د پيرا سر ددغه دريا يو بوړبوړکی و.

د خان جهان په مقابله کې د مظفر خان په لښکر کې افغانان اوراجپوت شامل و . بهادر خان روهيله، خان جهان کاکړ، رشيد خان انصاري(الله داد) ، احداد ، حبيب خان سور، مبارک خان نيازي، عثمان روهيله (د بهادر خان روهيله تره). د دلاور خان زامن، جلال خان او جمال خان .

د خان جهان د جنګيالو نه دېرش تنه په تېښته کې کاميابه شول او ځينې سرداران يې يو واری بيا د مغل باچا دربار ته حاضر شول. هغه کس چې د باچا نه يې د ټولو لپاره معافي وغوښتله بهادر خان روهيله و او هم ده د نورو پښتنو د پاڅون په ختمولو کې فعاله رول ولوبو. ده ته په راجوړي کې د ښه جنګ کولو لپاره شاه جهان جاګير ورکړو چې شل کاله ورسره و. د خان جهان د مړينې نه څو مياشتې وروسته د شاه جهان نازولې مليکه ممتاز الزماني (ارجمند بانو) دبرهان پور په کلا کې د ديارلسم ماشوم د زېږون پر وخت مړه شوه. باچا د هغی په غم کې دحکومت د کارونو نه لاس واخستو. د هغې مړې يې د تاپتي سيند پر غاړه د يوې ماڼۍ په باغ کې امانت خښ کړو او شپږ مياشتې وروسته په اګره کې يې دمرمروجوړګومبد لاندې خاورو ته وسپارلو. په راتلونکو شلو کالو کې دلته نوری ګومبدې ، جومات او سرايونه جوړ شول چې اوس يې خلک د تاج محل په نوم پېژني.

دکن ترهغه د شاه جهان لاس ته نه و ورغلی او ددی د نيولو لپاره ورته جنګيالي پکار و. بل خوا په کالپي کې اوس راجپوت ده ته خطر جوړ شول. ددی لپاره پښتنو ته اړتيا وه نو ډېريې بيرته په مغل پوځ کې ورګډ شول. بهادر خان روهيله يې کالپي ته ورواستوو چې راجپوت پری ووهي.

د دريا خان زوی بهادر خان د پوټ نه څلور ميله لوېديځ کې د بهادر ګړهه په نوم يو کلي اباد کړو . پوټ کې اوس لږ پښتانه پاته دي. پخپله دا کلی کنډوالی لري خود ګنګا سيند سېلابونو ددی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخوانی برجونه او کلا ګانی وراني کړی دی.

د خان جهان قتل په شاهجهان نامه کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهادر

د باره بستي پښتانه د بهادر خان او د دلېر خان په نومونو وياړي چې د دريا خان زامن و. دا دواړه ورونه د مغلو په پوځ کې ، د کابل نه تر بنگال په بيلا بيلو جنگونو کې شامل و. په ۱۰۵۴ ه (۱۶۴۵ م) کې بهادر خان د ډېلي نه پينځه لکه روپۍ قنوج ته ورواستول خو دکانټ د ځنگل سره نږدې راجپوت قبايلو په دی کاروان حمله وکړه او پېسې يې لوټ کړی. بهادر خان د بدل اخستو لپاره دخپل ورور جلال خان په ملتيا، د وو زرو پوځيانو سره برېلي ته روان شو او د چنور په مېدان کې د قبايلو سره مخ شول. په يو سخت جنگ کې د مغلو يولس سوه او د راجپوت هندوانو ديارلس جنگيالي ووژل شول. شاه جهان غوښتل چې دی قبايلو ته سخته سزا ورکړي او هم دا وه چې په دی سيمه کې ددوي ټول کلي يې ترې ضبط کړل. هغه بهادر خان ته دا دنده په غاړه کړه چې په کانټ کې دباچا په نوم يو ښار جوړ کړي. دا سيمه د برېلي او د لکهنو تر منځ ده او بهادر خان پرې د شاه جهان پور ښار بنياد کېښودو. د راجپوت هندوانو نه نيول شوي څوارلس کلي بهادر خان او دده اولادونو ته په جاگيرکې ورکړی شوې، چې خپل کورونه پرې اباد کړي. د دلېر خان خپل نوم جلال خان و او دا لقب ورته شاه جهان د يو شاهي منصب سره ورکړی وچې نهه سوه پلي او پينځه سوه سپاره پکې شامل و.

بهادر خان د يوی کلا په جوړولو هم لاس پوری کړو خو هغه وخت د بلخ والي له مغلو د خپلواکۍ اعلان وکړو او بهادر خان ته امر وشو چې بلخ ته ولاړ شي. هغه د کلا جوړولوکارخپل ورور دلېر خان ته پرېښودو او په ۱۰۵۵ ه (۱۶۴۶م) کې د افغانستان لوري ته ولاړو.

د بلخ او د بدخشان والي نذر محمد ازبک و او کله چې مغل کورنۍ پخپلو کې په جنگ اخته و ، ده تر کابله پښې وغزولې. د شاه جهان د باچا کيدو وروسته ده تر باميان او غزني سيمې ونيولې او مغل صوبه دار هغه سره په جنگ کې د ځاني تاوان نه وروسته هند ته وتښتيدو. شاه جهان يو لوې لښکر د خپل زوې مراد بخش په مشري پېښور ته روان کړوچې د جنگي ډلوکومانډان يې

بهادر خان و. ده سره دده تره نېکنام هم مل وچې د دريا خان له مړيني وروسته په بازيد خېلو کې اوسيدو.

نذر محمدهم پخپلی کورنۍ کې د مخالفت سره مخ و او دده يو زوې د مغلو سره لاس يوکړې و. هم دا وه چې مغل پوځ د کابل له نيولو وروسته د پنجشېر د لارې بلخ ته روان شو. د ژمي په واوروکې وراندی تگ د هندی پوځ لپاره گران کاروا ددوي زيات وخت به د واورينو لارو په پاکولو تېريدو. نذر محمد دوي سره د جگړې پر ځاې روغه وکړه اوشاه جهان ته خبر ورواستول شو. خوپه سيمه کې ازبک سردارانونذر محمد د ملاتړ ژمنه وکړه چې لس زره جنگيالي به ورسره شي. هم دا وه چې نذر محمد په پټه د بلخ نه ووتلو او په شبرغان کې يې مورچې نيولې. خو مغلو د دده ډلې دهری خوا نه راگېری کړی او د وړو وړو جنگونو نه وروسته نذر محمد، د ترکمانستان مرو ښار ته او زامن يې بخارا ته ووتل .

په دی برې، بهادر خان ته لس زريز منصب ورکړې شواو د خلعت نه علاوه شهزاده مراد بخش ورته دوه لکه روپۍ د بلخ د خزانې نه په انعام کې ورکړې. د بهادر خان ورورعنايت خان او تره نېکنام خان ته هم منصب او خلعتونه ورکړی شول. اوس مغل شهزاده مراد پلار ته پيغام ورواستوو چې دی نورد بلخ انتظام بهادر خان او نورو ته پرېږدي او پخپله اگری ته ورځي ځکه دی اوس ډېرستړې و. دا دهغه وخت د مغل شهزادگانو د حالت يوه بيلگه وه چې د اگرې او ډېلي د ارام او د عېش ژوندسره اوس عادت شوي و.

باچا ددی پيغام په اخستو په قهر شو. هغه پوهيدو چې نذر محمد به خپله سيمه نه پرېږدي او بېرته به راځي. زوې ته يې د نصيحت ليک او يو مشاور ورواستوو چې هغه دی په بلخ کې پاته وي. خو شهزاده مراد دا خبره وونه منله، بلخ يې بهادر خان ته وسپارلو او پخپله کابل ته وروخوځيدو، پلار ته يې وويل چې دی به شمالي سيمې له کابل اداره کوي. شاه جهان په دی خبر پخپله کابل ته ولاړو او څه موده يې ددی سيمې انتظام پخپل لاس کې واخستو. هغه په کابل کې د بابر باچا د قبر سره جوخت د يو جومات جوړولو امر وکړو او بېرته لاهور ته روان شو. باچا د بهادر خان په صلاحيت باور لرلو چې د ازبکانوسره لاس او گرېوان و. دوي د آمو نه پوری غاړی نه په مغلوچريکي حملې کولې. نذر محمد د مرو نه اصفهان ته ورغلو اود ايران باچا نه يې د مغلو پر ضد مرسته وغوښته. هغه ورته انکار وکړو نو دی بېرته مېمنې ته راورسيدو. بهادر خان اوس د نوي جنگ لپاره تياري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړه چې د دریو ځایونو نه د حملی سره مخ و. د نذر محمد زامنو، سبحان قلي او عبد العزیز د دوو بېلوځایونو نه په بلخ د یوی لوې حملی لپاره هوډ کړی و. بهادر خان د وسلی زېرمتون په خان اباد کې ساتلې و، ځکه په کندوز کې به زیاتی حملی کیدې. خو د مغلو په پوځ کې شامل ځینو ازبک سردارانودکلیف د لارې راتلونکوازبکانوسره لاسونه یوکړل او په شبرغان کې یې مغل ځواک ته لوې تاوان واړولو. نذر محمد په مېمنه کې ورته لښکر راټول کړی و . شاه جهان له دی خبر شو نو د مقابلی لپاره خپل بل زوې اورنګ زیب یې کابل ته ورولیږلو. دی لښکر سره توپونه او هاتیان (پیلان) هم و او کله چې بلخ ته ورسیدل نو جنګي پلان یې جوړ کړو. په راتلونکو وو ورځو کې د علي اباد او فېض اباد سره نږدې دواړو حریفانوپه یو بل حملي پېل کړې او ازبکانو د چریکي جنګ د لارې خپل زور وښودلوخوددوي مرګ ژوبله ډېره وه. دشاه جهان په بادشاه نامه کې لیکلي دي چې پېنځه شپږ زره ازبکان او د مغلود پوځ پینځه شپږ سوه کسان په دی جنګ کې ووژل شول. دا شمېرې که هر څومره مبالغې ته نږدې وې خو د جنګ پایله د نذر محمد ماتې وه. هغه له دی ماتی وروسته اورنګ زېب ته یو لیک ورواستووچې پکې د شاه جهان نه یې بخښنه غوښتې وه. شاه جهان د بلخ په جنګ څلورکروړه (څلویښت میلینه) روپۍ لګولې وې چې پخوا یو جنګ کې هم ورته دومره مالي تاوان نه و شوې. بیا هم هغه د نذر محمد بخښنه وومنله او دی یې بلخ ته راوبللو. خونذر محمد ډاډمن نه و چې مغل به یې دومره په اسانه پرېږدي. فکر یې وکړو چې دا یوسازش و. خواست یې وکړو چې د مېمنې کلا دی لومړې ده ته خوشې کړې شي چې دی خپل خپلوان پکې مېشت کړي. اورنګ زیب ورته وویل چې بلخ ته راشه، چې دا ټوله سیمه ستا په لاس درشي. نذر محمد بیا هم ویریدو. خپل یواستاځې یې د مېمنې کلا ته ورواستوو چې هغه وخت د بهادر خان لښکر پکې مېشت و. د نذر محمد استاځې ورته د هغه عذر او د اورنګ زېب ژمنه وروړاندې کړل او دا چې کلا دی هغه ته پرېږدي. بهادر خان فکر وکړو چې روغه شوې ده او دا سیمه به هسې هم ازبکانو ته ورکول کیږي نو کلا یې ورته خوشې کړه. خو دا د نذر محمد چل او د بهادر خان ساده توب و چې په هغه یې باور وکړو. د ژمنې سره سم نذر محمد اورنګ زیب ته حاضر نه شو او د ناروغي بانه یې وکړه. اوس هوا سړه شوې وه او اورنګزیب غوښتل چې د واوری له وریدو وړاندې د بلخ نه کوچ وکړي. هغه د خپل لښکر ځینې برخې د غوربند د لارې روانی کړې خو ازبکانو

وربانـدی چریکي حملي پېل کړې. بهادرخان د داسی څلورو حملو په تمبولو کې بریالې شو. د غوربند سره نږدې هزاره پری ورمات شول او مغل پوځ ته یې تاوان واړو. اورنګ زیب په تادۍ له دی سیمې ووتلو او کابل کې یې دمه وکړه، خو بهادر خان د پاته لښکر سره په هزاره سیمه کې د واورو په طوفان کې راګېر شو. دوي د خزانې شل لکه روپۍ هم له ځانه سره ووړلې. ددوي څاروي او اسونه په طوفان کې مړه شول او ځاي خلکو هم وربانـدې ناتار ګډکړو. بهادر خان د سیمې خلکو نه د اسونو د پلورلو هڅه وکړه خو هیچا ورته څاروې نه ورکول. نږدې وه چې ددوي خزانه هم لوټ شوې واې، خو بهادر خان د روپوکسوړي د پوځي ډلو مشرانو ته وویشل چې په ځانونوپورې یې وتړي. دوي په پښو مزل وکړ او ډېر په تکلیف یې کابل ته ځان ورسوو. اورنګ زېب د هغه د راتلو انتظار هم ونکړو او پېښور ته یې پښې سپکې کړې وې. هلته په ډېلي کې د بلخ ددی ناکامه جنګ پړه ځینو درباریانو په بهادر خان واړوله.

بلخ ته د تلو نه وړاندې، بهادر خان له شاه جهان امراخیستې و چې په نوي ښار شاهجهان پور کې به د پښتونخوا خلک اوسیږي. کله چې دې هم د کابل نه پېښورته ورسیدو نو له دی ځایه نهه زره خلک کډې کولو ته تیار شول. بهادر خان غوښتل چې دی پخپله ددی قافلې مشري وکړي او تر پنجاب ورسره روان و. په لاره کې چا ورته د اګرې د دربار خبر راوړوچې باچا ترې ناراضه دی او په اړه یې شک من دې چې په بلخ کې یې سستي وکړه او جنګ یې ورته ونه ګټلو. د سزا په توګه شاه جهان په قنوج او کالپي کې د بهادر خان د جاګیر او پرګنو د ضبط امر هم کړې و. دده لپاره دا د اندېښنې وړ خبر و. د پښتنو د بدرګه کولوکارېې خپل تره نېکنام ته وسپارلو او د خپل سپیناوي لپاره په تادۍ اګرې ته روان شو.

هلته ده شاه جهان ته د جنګ حالات، د شواهدو سره بیان کړل خو هغه یې قانع نکړې شو. اورنګ زېب اوس هغه لوبه د پلار سره پېل کړې وه چې یو وخت شاه جهان د جهانګیر سره کوله. د ورونو او د هغوي پله ویانوپر ضد سازشونه اود پلار غوږونو ته غلط خبرونه رسول. بهادر خان د مېمنې د کلا په اړه د خپلې فېصلې دلایل او حالات باچا ته واورول. بیا د خپل ښه نیت او د تېرو خدمتونو د یادونې لپاره درېم ګړو او مشراو ته زارۍ وکړې او شپږو میاشتو کې دی جوګه شو چې شاه جهان قانع کړی. باچا ورته په قنوج او کالپي کې دده ضبط شوي جاګیر بېرته بحال کړو او د خلعت په ورکولو یې له دربار رخصت کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میرټ نه دوه دېرش میله ختځ په بهادرګړهه کې پخوا راجپوت اوسېدل او ددی نوم ګډهه تانتوا و. کله چې شاه جهان پر تخت کښېناستو نو بهادر خان ته یې دا سیمه د جاګیر په توګه ورکړی وه. دا یو شاړ او بې اباده ځای و چې بهادر خان پکې د کلا په جوړولو لاس پورې کړې واو ددی د پورا کولو کار یې دلېر خان ته سپارلی و. دا ځای یې بهادر ګړه نومولی و. د بلخ نه په راګرځېدوده څو ورځې پخپلې نوي کلا کې تېرې کړې او بیا یې دا خپل ورور عنایت خان ته وسپارله. په بهادرګړهه کې اوسېدونکي پښتانه ،د عنایت خان د اولادونو نه دي چې هم دلته یې مقبره جوړه ده. عنایت خان پخپله هم د شپږو سوو عسکرو منصب دار او په بلخ کې یې په مېړانه ورته باچا منصب لوړ کړې و. عنایت خان د اورنګزیب په لښکرو کې ورسره مله و. ددې سرکاري لقب دیوان عنایت خان و او ښاي ولوستې او هوښیار وځکه د دیوان عهده د وزیر سره برابر وي. دده د څلورو مېرمنو نه نهه اولادونه و او دده له مړینې ورووسته دده مشر زوې عالم خان د پلار میراث په ټولو مېندو برابر وویشلو. خو د هغه وروستۍ مېرمنه مړه وه او دهغې دریو زامنو ته یې پېنځه بسوې زمکه د ګوزارې لپاره ورکړه. په دی ناانصافي هغوي اعتراض وکړو او یو ورور یې په مرموزو حالاتو کې مړ شو. پاتو دوو ورڼو د خپلې برخې زمکه خرڅه کړه او په پوټ کې مېشت شول. بهادر خان اودده وروڼو د خپلو اولادونو ودونه پخپلو کې کړي واو دا دود تر ډېره نورو کورنیو هم پاللو.

د شاهجهان پور ښار باون محله (دوه پنځوس محلتونه) په اتر پردېش ایالت کې نوم لري. دا محلې، د پښتنو د بېلا بېلو ټبرونو پر نوم اباد دي او ځینې نومونه یې اوس هم پاته دي. بهادر خان خپله کورنۍ نوی اباد شوي ښار شاه جهان پور ته یوړه او هلته یې د بهادر ګنج په نوم یو محلت اباد کړو. دلته د ودانیو سلسله په ۱۰۵۴ ه کې پېل شوه او د ۱۰۵۷ تر وروستیو پکې د پخو خښتو یو جومات او ورسره یو کوهې د اوبو لپاره جوړ شول. په جومات کې شیشه کارول شوې وه نوځکه عامو خلکوورته د کانچ (شیشې) مسجد نوم ورکړو. په دی یوه څلوریزه په فارسي ژبه لیکل شوې ده چې د جومات د جوړیدو نېټه (۱۰۵۷ ه) پکې څرګندیږي.

شـــــد مــرتب بدور شاهجهان......دروطن دلکشا بهادر خان
مسجدوچاه ساخت خواجه بلند....سال تاریخ نغز شد بجهان

بهادر خان پخپل جاګیر قنوج او کالپي کې سرایونه، باغونه، او

ښایسته ودانۍ جوړی کړې. په قنوج کې د د شېخ کبیر بالا مزار یې پوخ او د زیارت کوونکو لپاره یې دالان جوړکړو. ددی په ګومبده په یوه کتیبه دده نوم او ورسره لیکلې شعر تر اوسه لیدل کیږي. په اله اباد، لاهور، او زاړه ډېلي کې د بهادر پور نومې محلتونه ده اباد کړي و. بهادر خان د فارسي شعر هم ویېلو او د یو غزل مقطع یې داسی ده.

اې بهادردر جهان هر باغ داردمېوی.
مېـــوه باغ بهادر خنجروپیکان بود

(اې بهادر، په نړۍ کې ټول باغونه مېوې لري خو د بهادر د باغ مېوه خنجر او غشې لیندۍ و)

بهادر خان د یو څه مودې لپاره د بندېل کهنډ صوبه دار شو نو د سیمې انتظام ډېر په ښه توګه کاوو او هلته یې د ځاي خلکو غوښتنې په پام کې ونیولې. شاه جهان په دی راضي و ولې نه یې غوښتل چې هغه د خان جهان په شان اغېزه پیدا کړې. په شاه جهان پور کې د پښتنو ابادول په دربار کې د سازشونو نوي لړۍ پېل کړه. ځینو امیرانو د باچا پام دی ته راواړوو چې د روهېل کهنډ په شان پښتانه چې یو ځای شول نو خپل حکومت به جوړ کړي. د ایران باچا په ۱۰۵۸ ه کې کندهار د مغلو نه بیا ونیولو نو شاه جهان خپل زوې اورنګزېب د یو لوې لښکر سره ورواستاو. بهادر خان هغه وخت په ملتان کې صوبه دار و او دې یې هلته هم ددی لپاره ساتلې و چې د کندهار د نیولو پر وخت د اورنګزېب ملاتړ وکړي. بهادر خان د خپلو ځواکونو سره کندهار ته ولاړواو د کلاد نیولو لپاره یې د مورچو په کنستلولاس پورې کړ. د رجب په نولسمه نېټه په ۱۰۵۹ ه (۱۶۵۰ م) ناڅاپه دې د زړه له بندیدو مړ شو. دده ملګرو یې مړې شاهجهان پورته یوړو او هم هلته په بهادر ګنج کې یې خښ کړو چې مقبره یې اوس هم شته. بهادر خان د څلور څلوېښتو کالو و او پخپل منصب ورته د کال پینځویشت لکه روپۍ معاش ورکړې کېدو.

اورنګ زیب له خوا تر ډېرو هڅو هم د کندهار دمغلو لاس ته ورنغلو او اخر شاهجهان چې هغه وخت په کابل کې و، د محاصرې د ختمولو امر وکړو. کله چې دې بېرته ډېلي ته ولاړو نو د بهادر خان زامن او خپلوان یې دربار ته راوبلل. د بهادر خان ټولې زمکې او جاګیرونه یې د هغه وارثانو ته ورکړل اوهاتیان (پیلان)یې ترې واخیستل چې شمېره یې د سلو نه زیاته وه. دده مشر زوې دلاور خان هغه وخت د پینځلسو کالو و. ده ته یې د یو زر عسکرو او پینځه سوه سپارو منصب او نورو ته یویشت اسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پنځوس زره روپۍ نغدې د تسليت په توګه ورکړې. دده لس زامن وچې تر ټولو کشر عزيز خان نوميدو. دده مشرې زوې دلاور خان په کابل کې د پينځويشتو کالو په عمر کې مړ شو. نور زامن يې د اورنګزيب په پوځ کې شامل و او عزيز خان د نوي کالو په عمر کې مړ شوې و. عزيز خان ته د مغلو واکمنو له خوا، بهادر روهيله او چغتاي، خطاب ورکړې شوي و. دده له اولادونو ځينې اوس هم په شاهجهان پور کې ژوند کوي.

دلېرخان

د ميلادي کال ۱۶۵۷ د سپرلي هوا توده شوې وه چې شاه جهان د تشي په ناروغۍ اخته شو. دده مشر زوې، داراشکوه يو عالم او دين دارکس خو په دربار کې يې ايراني شيعه ګانو تر اغيز لاندې و. بل زوې، شجاع الملک د بنګال حاکم ، دريم اورنګزيب د دکن اوتر ټولو کشر مراد بخش د ګجرات سيمه په لاس کې لرله. هم هاغسې چې توقع يې کيده. د باچا په څلورو زامنو کې واک ته د رسيدوسيالي پيل شوه. شجاع او مراد، دواړو په خپلوصوبوکې ځانونه د هند واکمن اعلان کړ. اورنګ زيب په دکن کې په ښکاره د واک اعلان نه وکړې خو په پټه يې د مشر ورور دارا شکوه پر ضد فعاليت پيل کړو.

څه موده وروسته، شاه جهان بېرته روغ شو نو د دارا شکوه په مشوره، خپلو دوو زامنو ته د سزا ورکولو لپاره يې لښکر جوړکړو. دلېر خان او نور سرداران چې دکن ته يې وراستولي و، بېرته اګرې ته راوبلل او د داراشکوه زوې، سلېمان شکوه په مشرۍ دا لښکر بنارس ته ورسيدو. هلته دوړاندې نه شجاع د ګنګا پر غاړه ورته خېمې لګولي وی. د سلېمان شکوه مشاور، راجه جې سنګه خبر و چې شجاع د عېش او ارام خوښوونکې ونو د يو ناڅاپي حملې مشوره يې ورکړه. د حملې پر وخت شجاع پخپلې کړدۍ کې ويده واو تر څو چې د جنګ لپاره يې ځان جوړو، دده پوځ ماته خوړلې وه. هغه وارخطا په يوې کشتۍ کې کښېناستو او پټنې ته وتښتيدو. دده پوځ او توپ خانه د مال خزانې سره سلېمان شکوه لاس ته ورغلل. ددی بريالي توب لپاره د دلېر خان منصب درې زره پلي او درې زره سپارو ته ورزيات شو.

د دلېر خان خپل نوم جلال خان واو د پلار(دريا خان) د مړينې پر وخت دې د يولسو يا دولسو کالو و. ده د خپل ورور بهادر خان تر سيوري لاندې جنګي مهارت او زدکړې تر سره کړې. په ۱۶۳۷ م کې دی خپل ورور بهادرخان له خواد شاه اباد، بريلي ، رام پور اوپه انوله کې د راجپوت او د پښتنو سره د جنګونو لپاره ورواستول شو او شاه جهان ورته نهو سوو پلو او د پينځو سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپرو لومړۍ منصب ورکړی و. کله چې بهادر خان په بلخ کې بوخت و،نو د شاه جهان پور د ابادولوکار جلال خان پخپله غاړه اخستې و. د بلخ د پېښې نه وروسته کله چې باچا په قنوج او کالپي کې د بهادر خان جاګير ضبط کړونو د جلال خان منصب لوړاو د دلېر خان د خطاب سره يې ددی زمکو فوجدار وټاکلو.

شاه جهان د دکن د نورو ښارونو د نيولولپاره اورنګزېب د هغه سيمې فوجدار وټاکلو نودکومکي پوځ په سر کې دلېر خان و. د شجاع د ناکام بغاوت نه وروسته، اورنګزېب خپل زوې معظم په دکن کې پرېښودو او په ګجرات کې د شهزاده مراد سره يو ځاې اګرې ته نږدې شول. ددوي د مقابلې لپاره داراشکوه پخپله مټې راونغښتې، خو هغه په پوځې ډګر کې کمزورې و. د ښار نه څو ميله بهر په سخت جنګ کې داراشکوه ماته وخوړه او د ډېلي په لوري وتښتيدو. په دی جنګ کې ددلېر خان کشر ورور يوسف خان هم ووژل شو.

اورنګ زيب د اګرې ښار ونيولو، شاهجهان، خپله مشره خور جهان ارا او د کورنۍ نور غړي په کلاکې بندي کړل او پخپله د مشر ورور سره جنګ لپاره ډېلي ته ولاړو. د داراشکوه زوې سلېمان شکوه هغه وخت د پټنې نه اګرې په لوري روان و چې په لاره کې يې د پلار د ماتې خبر تر لاسه کړو. ده د راجه جې سنګه نه پوښتنه وکړه چې اوس څه وکړي. هغه ورته وويل چې پلار ته ورشه خو پخپله ورسره د تلو نه يې ډده وکړه اوڅرګنده يې کړه چې دې به د واک په دی جنګ کې د اورنګزېب مله وي. سلېمان په دی ناهيلې شو او له دلېر خان يې وپوښتل چې څه وکړي. هغه ورته وويل چې ببرته اله اباد او له هغه ځايه د ګنګا د سيند نه پورې غاړه، دده د ورور اباد کړې ښار شاهجهان اباد ته ورشي. هلته هر څومره کسان چې غواړي په پوځ کې به ورسره شامل شي. خو دلېر خان وربانديې دا شرط هم کېښودو چې هر څه به دده په خوښه کوي. شهزاده دده شرط وومنلو او په بله ورځ اله اباد ته د ورتلو اراده وکړه.

کله چې راجه جې سنګه ددی نه خبر شو نو دلېر خان يې راوبللو. هغه دده نږدې ملګرې او په عمر کې ترې مشر و. ده ته يې د مغل کورنۍ د چلن او دده د فېصلې تاوانونه ورپه ګوته کړل چې اخر به دده د کورنۍ په تباهۍ پاې ته رسيدل. دلېر خان يې اړکړو چې د کمزوري شهزاده پرځاې تکړه اورنګ زېب ته پت من ووسي. په بله ورځ سهار سلېمان شکوه ورته د اله اباد ته د تلو وويل نو دلېر خان ترې معذرت وکړواو د خپلوقواو سره هم هلته

پاته شو.

بيا د جې سنګه نه هم درې څلور ورځې وړاندې دلېر خان د متهرا سره نږدې د اورنګ زېب کېمپ ته ځان ورسوو او سرېې ورته ټيت کړو. اورنګزېب د سوغاتونوپه بدرګه دده منصب ورلوړکړو چې " پنج هزاري" شو. هغه ته يې لومړې دنده دا وسپارله چې شهزاده مراد (چې هغه وخت د اورنګزېب مله) و، ونيسي او د سليم ګړه کلا کې دې بندي کړي. دلېر خان هم دغسې وکړل او په انعام کې اورنګ زېب د لکهنو فوجدار وټاکلو. دده زوې جمال خان يې نايب صوبه داراو ورته يو زريز منصب ورکړو.

داراشکوه د ډېلي نه لاهور ته ورغلې او هلته د يو پوځ په راټولولوبوخت شو. دده زوې سلېمان شکوه د سهارن پور نه لاهور ته د تلو لپاره لارې لټولې او اورنګزېب دده د مخ نيوي لپاره پخپله پنجاب ته روان شو. ده ته نجوميانو وېيلې و چې د ١٠٦٨ هجري، د ذيقعد د يوې جمعې ورځ پر شاهي تخت د کښېناستو لپاره مبارکه ورځ وه. خو اورنګ زېب سره وخت نه و. په ډېلي کې دده د پلار په نوم نوې ښار شاه جهان اباد او ددی کلا اوس جوړ و (داسيمه اوس پرانې ډېلي او لال کلا نوميږي) اورنګ زېب په دی کلا کې په شاهي تخت کښېناستو او د نوي حکومت اعلان يې وکړو خوميلمستيا او جشن يې وځنډول. د نورو سردارانو سره دلېر خان ته يې هم په دی موقع منصب اوامتيازات ورکړل. ده خپل يو لښکر دسلېمان شکوه د مخ نيوي لپاره سهارن پور کې د جمنا سيند غاړې ته ورواستول. خو سلېمان د اورنګ زېب له وېرې، د کشمير غرونو ته ووتلو اوپه سري نګر کې تم شو. اخوا دارا شکوه د لاهور نه دجنګ لپاره روان شوی و خوپه مقابل کې د لوې لښکر حال په اوريدو خپل بل زوې سپهرشکوه يې ځان سره کړو او ملتان ته ولاړو. ده سره اوس د کور مېرمنې او نور غړي هم مله و او لکه د کډوالوخپل ژوند د ژغورلو په غم کې و. اورنګ زيب لاهور ته ورسيدو او هلته يې هم د خپل واک اعلان وکړو. له دی ځايه هغه دارا شکوه پسې ملتان په لوري روان شو خو خبر شو چې هغه سکهر ته تللې و.

په دی وخت کې د اورنګ زېب بل ورور شجاع د بنګال نه بيا سر راپورته کړونو اورنګ زېب د ملتان نه په تادۍ لاهور او ورپسې ډېلي ته ولاړو. داراشکوه پسې يې د خپلو تکړه سردارانو په مشري يوه لښکر روان کړو چې دلېر خان هم پکې و. دوي په سکهر کې خبر شول چې داراشکوه د خپل کورغړي هم هلته

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرېښي او پخپله د معمولي خزانې سره ټهټه ته وتلې و. له هغه ځایه ده گجرات ته مخه کړه او دلېر خان په دی وخت کې د اورنگزېب پیغام تر لاسه کړو چې نور ورپسې وړاندې مه ځئ.

شجاع او د اورنگ زېب تر منځ په اله اباد کې سخت جنگ ووشو اوشجاع یوځل بیا له مېدانه وتښتیدو. د دلېر خان لښکر په روپ بانس کې د باچا سره مخامخ شواو تر اجمېر ورسره ولاړل. تر هغې داراشکوه د راجپوتانه د هندوانو په مرسته او د گجرات د صوبه دار شاهنواز خان په ملتیا دویشت زروکسانوجنگي لښکر تیار کړې او په اجمېر کې یې خېمې ټک وهلې وې. دده سره د راجپوت جنگیالو نه علاوه لوې شمېر ایرانې سرداران مله و. هغه خپله توپ خانه د اجمیر په غونډۍ لگولې وه چې ښکته د اورنگ زېب په لښکر یې گولې ورولې. د اورنگزیب په لښکر کې یوسل او ځلیرویشتو سردارانو کې د یو نه علاوه نور ټول پښتانه و. درې ورځې سخت جنگ روان واو د دلېر خان سره، د بهادر خان زامن همت خان، رنمست خان اودده نور ورېرونه مله و. باچا د فشار سره مخ و، خپل ټول سرداران یې راوبلل اوددوې غېرت یې را ننگوو.

په بله ورځ تود جنگ ونښتو او د دواړو غاړو مېړنې ووژل شول . دلېر خان په لاس د یوغشي ټپ وخوړو،خو اخر جنگ یې وگټلو. دارا شکوه د شپې په تیاروکې د خپل زوې سپهر شکوه سره گجرات ته وتښتیدو. اورنگ زېب د باره بستي د پښتنو منصبونه لوړ کړل او دلېر خان ته یې پخپله پنځوس زره روپۍ انعام ورکړې. ددی برې نه وروسته اورنگ زېب دډېلي په کلا کې د خپل باچا کیدو جشن جوړ کړو او په دواړو لاسونو یې سره، سپین او ملغلرې خلکو ته وویشل. د مغل سلطنت پلاز د اگرې نه ډېلي ته کډه وکړه او شاه جهان د خپلې لور سره د کلا د یوې کړکۍ نه د تاج محل په لیدو د ژوند پاته کلونه تېرکړل.

اوس نوي باچا ته لومړې مخالفت په کور کې ودریدو. د اورنگ زېب زوې سلطان محمد چې د اله اباد نه پلار د شجاع سره جنگ له لیږلې و، خپل تره ته واوړیدو او هغه ورله خپله لور په نکاح کړه. شاهي لښکر دشهزاده د اتالیق تر ځارنې بې سالاره پاته و. اورنگ زېب دلېر خان راوبللو چې ددی پوځ کومانده پخپله غاړه واخلي. د برساتونو په موسم کې د دواړو غاړو پوځونو کله په یو ځاې او کله بل کې د کشتیو پلونه جوړول او اکمالات یې یوې او بلې خوا وړل. د شجاع د مرستې لپاره د ده مشر زوې زېن الدین د تازه کومک سره مله شو. د وړو وړو جگړو لړۍ روانه

وه چې یوه ورځ شهزاده سلطان محمد د خپلې مېرمنې سره د خسر (تره) له کېمپ د شپې راوتلو او په کشتۍ کې بېرته د خپل پوځ کېمپ ته راغلو. شجاع هغه وخت خپل کشر زوې بلند اختر ورپسې ولیږلو. د سیندونو اوبه ختلې وې او د غشو او توپو نه زیات جنگیالي په اوبو کې لاهو کیدل. هم دغسې یوې جگړې پر وخت د دلېر خان زوې فتح خان د یو زرو کسانو سره د سیندپه اوبو کې لاهو شو. د باغي شهزاده حال هم بد و او سر تندې یې نه لگیدو. اخر په بده ورځ له ټانډه وتلو او جهانگیر نگر ته یې مخه کړه. خو د اورنگزېب لښکر ورپسې و، تر څو دی د بنگال له خاورې ووتلو اوپه سمندر کې یو ټاپو ته ولاړو. له دی وروسته دا شهزاده د خپلې کورنۍ سره ترې تم شو.

داسې ښاي چې اورنگزېب چې کله شهزاده و نو د پښتنو سره یې زړه سوي لرله. په یو لیک کې دې د شاه جهان په هغه فېصله حېرانتیا څرگندوي چې دده له خوا د یو پښتون افسر د منصب لوړلو مخالفت و. هم دا وه چې پخپل پوځ کې یې لوې شمېر پښتانه واخستل. دلېر خان د سپه سالار معظم خان سره د اورنگزېب لپاره زمکې نیولې او د هغه په امر بهار نه وروسته اسام لورې ته یې ورواستول. د اسام په لښکر کې رشید خان (الله داد) هم شامل و. د کوچ بهار په گڼو ځنگلونو کې یې د پوځ د ورتلو لپاره لارې جوړولې او د پیلانو په زور لوې او زړې ونې یې له بېخه ویستلې. دلته زمکه د بارانونو له کبله نرمه او هر ځاې ختې او ځنگلي بوټو ورته مخه نیوله. د اسام د راجه لرغونې کلا، د برهم پتر سیند پر غاړه یوې غونډۍ جوړه وه او هغې ته رسیدل یو ناممکن کار بریښېدو. په کلا کې پینځلس زره پوځ د توپخانې سره مېشت و او په سیند کې درې نیم سوه کشتۍ د دفاع لپاره ولاړې وې. د دی ځاې خلکو کله چریکي جنگ کوو اوکله د ځینو سیمو راجگانو ورسره د جنگ پرځاې روغه وکړه. د جمدهر نومې کلا ډېره پخه او چارچاپېره ترې د اوبو خندق جوړ و. دلېر خان په یو پیل سپور له دی خندق تېر شو او په پینځو غشو ټپي شو خو د کلا د دروازې په ماتولو کې بریالې شو او مغل پوځ چې زیاته برخه یې پښتانه و، کلا ته ننوتو. د پوځ مشر خان خانان (معظم خان) په دی برې دومره خوشاله و چې دلېر خان ته یې غېږه ورکړه. ددی ځاې راجه خپل مال ، کورنۍ او د سلو پیلانو سره وتښتیدو او اسام په مغل واکدارۍ کې شامل شو. خو د بارانونو او د اوبو په زیات والي دلته په پوځ کې د اسهال او د ملاریا وبا گډه کړه. پخپله خان خانان هم ناروغه شواو څو ورځې پخپلې خېمې کې پروت و. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسام خپاره جنگیالو له دی گټه واخسته خودده پوځ ته د لوي زیان د اړولو جوگه نه و. د اسام راجه د صلح لپاره خبرې اترې پیل کړې او اخر د مغلو د شرایطو په منلو یې روغه وکړه چې یوه پکې مغلو ته څلور زره جنگیالو لښکر ورکول و. ددوو راجه گانو یوه یوه لور د باچا په نکاح کې ، شل زره توله (دوه نیم زره کیلو) سره زر، یو لک او شل زره توله (دولس نیم زره کیلو) سپین ، سره یې ورواستوي. ددی نه علاوه، پینځلس پیلان سپه سالار، او پینځه یې دلېر خان ته وروسپارل. په یو کال کې دننه درې لکه توله (شپږ دېرش زره کیلو) سپین زراو نوي پیلان په شاهي خزانه کې داخل کړي. بیا هر کال پینځلس پیلان دې ورته استوي. ددی نه علاوه د راجه څلور زامن به د شاهي پوځ سره د ضمانت په توگه په بنگال کې پاته وي. ددی هر څه ډېلي ته د اوړلو دنده د دلېر خان په غاړه شوه. خان خانان یو وارې بیا ناروغه شو او د بېرته تگ پر وخت په لاره کې مړ شو.

په دکن کې مرهټو اوس د سیوا جې تر مشرۍ لاندې د خپلواکۍ جنگ پیل کړې و او دده د ماتولو لپاره جې سنگه د څوارلسو زرو لښکر سره روان شوی و. دلېر خان ته هم ددی پوځ د ملتیا وویل شول او ده لا خپلې کورنۍ سره هم نه و لیدلي چې دکن ته روان شو. د دکن په پونه کې ده ته د لومړنیو دستو کومانده ورکړې شوه او دې د یوې خطرناکه درې نه دغشو او گولیو په باران کې د لښکر سره بره غره ته وختلو. د غره د پاڅه جوړ دوه کلا گان یې محاصره کړل او خپل دوه وربرونه مظفر خان او غېرت خان (د بهادر خان زامن) یې د دواړو کلا گانو په منځ کې د ډلگیو په مشرې ودرول. په کلاگانو د توپو ډزې کیدې او د یوې کلا برج راپرېوتو نو دلېر خان وربانډې وختلواو مغل بېرغ یې پرې ولگولو. د سیواجي جنگیالو په مېړانه جنگ وکړو خو اخر روغې ته اړ شول. هغه پخپله جې سنگه په خدمت کې بې وسلې حاضر شو او کلا خوشې کولو ته یوه ورځ وخت وغوښتو. راجه جې سنگه ، د مرهټو مشر دلېر خان ته بوتلو او د هغه په وړاندې د روغې شرایط ومنل شول. په یوه کلا کې هغه وخت وو زره کسان چې ښځې او ماشومان هم و، دوي بهر راوتل نو دلېر خان سیواجي د لاس نه نیولې، راجه جې سنگه ته راوستلو اود خپل لورې نه یې ورته سوغاتونه ورکړل. سیواجي د کلا کنجیانې د سپارلو پر وخت وویل ، " د داسې پوځیانو سره جنگ عبث دې چې اورنگ زېب پرې سرلوړې دي. " ددی برې په انعام کې اورنگ دلېر خان د وو زرو عسکرومنصب دار کړو. ددی نه علاوه هم

ورته نور سوغاتونه چې یو پیل د سپینو زرو په ساز سمبال و ورکړل.

د مرهټو نه وروسته، اورنگزېب د بیجاپور(دکن) د واکمن علي عادل شاه ته پام وکړوچې په پټه یې د مرهټو ملاتړاو د مغلو سره د جنگ لپاره یې ورته پیسې ورکړې وې. خو په بیجاپور کې عادل شاه په کلا کې ځان بند کړې اوددی سیمې ټول د اوبو سرچینې کې خاورې او زهر ژن بوټي اچولي و چې دښمن زیات وخت هلته پاته نشي. دلېر خان له ځان سره درانه توپونه نه و راوړي او په چټکۍ د نږدې سیند ته ولاړل او هلته یې قیام وکړو. د څو جنگونو نه وروسته د نورو سیمو د زمیندارانو نه د مالیې اود جنگ د نه کولو په بدل کې د تاوان او پیسو راټولو کار په کامیابې سره وکړل. د شاهي امر سره سم، دې به یو سیمې راجه ته پېغام ورواستوو او له هغه به یې سره زر، پیلان یا اسونه واخیستل او سرکاري اسناد به یې ورکړل . د دلېر خان دا تگ لاره د هغو پښتنو د رااړولو لپاره یو اغېز من گام و چې په دکن کې د مسلمان ریاستونو سره مله و. په دی وخت کې د بیجا پور نه لوې شمېر پښتانه سرداران د اورنگ زېب په ځواک کې د گډون لپاره واوختل او د دکن سیمې د واک توله نا انډول شوه. خو اورنگ زېب ته په دی وخت کې د پېښور یوسفزو پاڅون کړې و او هغه خپل زوې سلطان معظم د دکن نه لیرې او د افغان سیمو ته د تلو امر وکړو.

د دکن د جگړې سالار د گجرات ناظم خان جهان بهادر کوکلتاش ته وسپارلو. ده د دفاعي جنگ پلوي کوله او باچا ته یې وړاندیز وکړو چې د مرهټو د راتگ یا د حملو پر لارو دی پوځیان ودرول شي او هر وختې چې دوي حمله کوله، هم هغه ځای به مات کړې شي. دلېر خان دا وړاندیز خوښ نه کړو ځکه هغه د مرهټو ځواک ماتول غوښتل او سپه سالار ته یې وویل چې په دفاعي جنگ به مرهټه نور هم پیاوړي شي. خو دده نظر ته چا درناوې ونکړو . ددی په پایله کې مرهټه هغو سیمو ته نه ورتلل، چې مغلوپکې کمین نیولې و، بلکه د غرونو او درو نه نویو لارو ته وتل او د مغلو د واک په سیمو کې به یې لوټ مار وکړو او وتښتیدل. وروپسې جنگونو کې مغلوډېر زیان وموندلو .

اورنگ زېب هغه وخت پخپله په حسن ابدال کې و او د دکن د جنگ لپاره یې فرمانونه لېږل. دلېر خان ته یې د سالهیر د کلا نیولو وویل چې مرهټو د مغل صوبه دار نه اخستې و. خو ددی کلا په محاصره کې د دلېر خان ډېر ملگري د ناروغۍ د لاسه مړه شول و اخر د باچا په امر محاصره پای ته ورسیده. دی یې له دکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوبللو او د ملتان صوبه دار يې وټاکلو. څو څه موده وروسته خپل دويم زوی محمد اعظم يې ملتان ته او دلېر خان بېرته دکن ته ورواستول شول. ده څو مياشتې په دکن کې په چريکي جنګونو د مرهټو سره مقابله کوله او د فوجدار په حيث يې له باچا ،په ګولکنده د حملې امر واخيستو چې ددې والي قطب شاه د مرهټو مرسته کوله. په دی حمله کې دلېر خان په پيل سپور و چې د اور په يو غشي دده ګرېوان وسوځيدو او د بټکې په اوبو يې دا اور مړ کړو. دده محافظ چې شا ته ناست و ووژل شو. د بيجا پور واکمن پخپل مرګ مړ شو نو دده دوه اولادونه زوی او لور ، دلېر پخپلې سرپرستۍ کې واخستل او وروسته هغه شهزادګۍ د اورنګزېب زوی ته يې واستوله. په ګولکنډه کې يې يو وزير وټاکلو خو د باچا دا خبره خوښه نشوه او خپل زوی معظم يې يو وارې بيا د دکن فوجدار وټاکلو.

د بيجا پور مسلمان واکمن، سيواجي ته خواست وکړو چې دده مرستې ته ورشي او د مغلو نه يې خلاص کړي. هغه د يو لوی لښکر سره روان و،خو په لاره خبر شو چې دده زوی سمبها جي ، چې پلار دده په حرکاتو ترې ناراضه و او د پناله په کلاکې بندي کړې و له هغه ځايه تېښتېدلي او دلېر خان سره يې پناه وړې وه.

دلېر خان د سمبها درناوی وکړو، او د اعزاز په ورکولو يې يوه خېمه کې وساتلو. اورنګزېب ته يې پيغام ورواستوو چې که حکم وي نو زوی ته د مرستی په ورکولو د پلار سره يې وجنګوو ځکه دی د دننه حال نه خبر و او ډېر مرهټه به د سيوا جي نه زمونږ لوري ته راواړوي. باچا په دی وړانديز خط راښکلو او هغه ته يې امر وکړو چې دسمبها په پښو کې بېړۍ واچوه او ما ته يې د بندي په توګه راوليږه. دلېر خان سمبها ته د ژوند ضمانت ورکړې او خپل لوز ماتول يې نه غوښتل. سمبها ته يې داسې حالات جوړ کړل چې دی له خېمې وتښتيدو او بېرته پلار ته ولاړو. دلېر د بيجاپور کلا محاصره کړې وه او مرهټو د همير راو په مشري ددوی د محاصرې د ماتولو لپاره حملې پيل کړې. په دی سخت جنګ کې هغه د منګل سير کلا په نيولو کې بريالې شو.

د اورنګ زېب د هندو ضد پاليسۍ ډېر راجپوت دده دښمن کړل او دوی په اودې پور کې پاڅون وکړو. باچا لومړې خپل زوی او ورپسې پخپله اودې پور ته ولاړو. محمد اعظم يې له بنګال او معظم يې له دکن راوبلل. دده وراره شهزاده اکبر د راجپوت هندوانو سره لاس يوکړو چې د تره په ضد پاڅون وکړي. خو اورنګزېب د لوی خطر نه راووتلو او اکبر ايران ته وتښتيدو. د راجپوت بغاوت

مشر د اودې پور رانا راج سنګه له باچا ښښنه وغوښته او د دلېر خان په سفارش رانا وبښل شو. سيواجي د برهان پور ښار د ورانولو وروسته په لاره کې مړ شو نو د اورنګ زېب پام د پښتنو قوت ته شو. د خپل يو زوی په بغاوت هغه ته خبرونه رسيدل چې اعظم هم دده په مخالفت کې لاس پښې وهلې.

دلېرخان يې له دکن راوبللو او هلته يې يو وارې بياخان خانان معظم بېګ کوکلتاش وټاکلوچې په پټه يې د مرهټو سره لاره وه. باچا د خپل زوی معظم سره برهان دکن کې اورنګ اباد ته ولاړو. دلېر خان هم هلته راورسيدونو باچا دخپل بل زوی اعظم پسې پيغام ورواستو چې د دلېر خان په ملتيا د بيجا پور نيولو لپاره اورنګ اباد ته راشي. د اعظم د راتلو انتظار کيدو چې د وړوکي اختر په دربمه ورځ ۱۰۹۴ هجري (۱۶۸۵ م) کې دلېر خان ناڅاپه پخپل خېمې کې په مرموزو حالاتو کې مړ شو.

دده د مړينې په اړه شکونه راودريدل. لومړې دا اوازه ګډه شوه چې اعظم له ده سره د شپې په خېمه کې ليدلي و او معظم ددی خبر پلار ته ورکړونو دلېر خان پخپله زهر وخوړل. بله دا چې باچاته به يې نيغه خبره کوله چې يو ډول خودسري يې څرګندوله نو ځکه يې وژلو. بل بيان داسې دی چې ده به يودرمل خوړل او يوه شپه دده وراره ورته د درملو پر ځای زهر ورکړي و. يو تاريخ وای چې اورنګ زيب د دلېر خان نه په وېره و ځکه دده زوی معظم (چې وروسته د شاه عالم په نوم د هند باچا شو) د پلار پر ضد بغاوت لپاره له دلېرمرسته غوښتې وه خو هغه انکار کړی و او په دی خبره ددوي تر منځ اړيکې خړې شوې . دلېر چې څه وخت باچا ته دا خبره وليکله نو هم هغه وخت ورته خپل زوی هم ليک ورواستاو چې دا افغان د بغاوت اور ته لمنه وهي. باچا په دی وخت کې تشويش کې شو. هر څه که و، دا يو حقيقت و چې د دلېر خان پخپل مرګ نه و مړ شوی. دده مړينه يوه معمه ده خو دده د شخصيت کيسې تر اوسه ژوندي پاته دي.

دده مړی يې له اورنګ اباد د هردوي شاه اباد ضلع ته راوړل شو او دلته په هاغه مقبره کې يې خښ کړو چې پخپل ژوند کې يې جوړه کړې وه. دده عمر څلور يا پينځه شپيته کاله واو په قبر يې دا شعر ليکلي دی.

جلال داشت زروز ازل چو صدق ضمير
دلېر خان شده ز الطاف شاه عالمګير

اورنګ زيب له خوا په شاه ابادکې د انګۍ کهېړه سيمه ، دلېر خان ته د جاګير په توګه ورکړې شوې وه چې ده پرې کورونه اباد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل. کله چې ده په شاه اباد کې د یو لوې جامع جومات په جوړولو لاس پورې کړو نو ددی نه په لږه فاصله، د هندوانو یو مندر هم جوړ کړو چې سنگهټ په نوم شهرت لري. دلته د اشنان لپاره یو پوخ تالاب دده مقبرې سره جوخت جوړ دې. ددی تالاب د ډکولو لپاره دلېر خان د دکن د نربده سیند نه چې د هندوانو لپاره سپېڅلي سیند دې، په ډېر مصرف اوبه راغوښتې وی. تالاب تر اوسه د نربده په نوم یادیږي او ددی پر غاړه هر کال یوه لویه مېله کیږي . د شاهي زمکو نه علاوه دلېر خان سره خپله زمکه هم وه چې وروسته د لکهنو نواب سعادت علي خان دده له اولادونو په زوره واخیسته.

د دلېر خان وو زامن و چې، کمال الدین، فتح معمور، چاند خان، دلدار ، الهه دیې خان، فتح خان، جمال خان، او درې لوڼه حسنه بي بي ، مستوره، او د درېمې نوم معلوم نه دې. دده له اولادونو ځینې تر اوسه په شاه اباد کې پاته دي.

داورنگ زېب حکومت په هند کې د غورځو پرزو دوره وه چې دهغه د مړینې نه وروسته هم روانه وه. د یوې اوبلې سیمې سرداران به د پیسو په اخستوکله یوې او کله بلې غاړې ته واوختل. د منصب خاوندانو باچا ته د رشوت په ورکولو د خطر ځایونو نه ځان بدل کړو.

په دکن کې جنگ وغزیدو او کله به مرهټود پېسوپه بدل کې روغه وکړه او کله مغلو. د هغه وخت یو سردار باچا ته وویل، ما ته د پینځو زرو لښکر راکړه چې دکن درته ونیسم. اورنگزېب ورته وویل، ددی لپاره زه باید پخپله د پینځو زرو پت من لښکر ولرم چې له تا ځان وژغورم. یو بل سردار ته چا په دکن کې وویل، چې دومره موده وشوه په دکن کې جنگ کوئ، ولې دا سېمې نه نیسئ، نو هغه ورته په ځواب کې وویل، که دا مو ونیولې نو بیا به مو اورنگزېب کندهار ته وروا‌ستوي چې هغه ورته ونیسو. پخپله اورنگ زېب یو وارې په ډاگه دا خبره وکړه چې دې په دکن کې پخپله ناست دې ځکه دده په غېر موجودگۍ کې یو سردار هم فعالیت نه کوي. هم دا وه چې اورنگزېب خپله پلازمېنه له ډېلي دکن ته یوړه او هم هلته د اتو اتیاو کالو په عمر کې مړ شو. د هغسی جنگونو لړۍ تر اوسه روانه ده او هغه څوک چې د یوې یا بلې غاړې په لښکر کې په توده وینه جنگیږي، زیات وخت د دلېر خان په څېر په مرموزو حالاتو کې مري.

د باره بستي اوسني پښتانه

عارف محمد خان د باره بستي د ټولو پخواني کلي " بسي" اوسیدونکي دې. دده مشران داود زي او د پېښور سره نږدې دگیدړۍ دکلي نه ورغلي و. د پېښور سره نږدې د چارسدې په لاره دداودزو، یو لږ کلي اوس هم شته. بسي د گنگا په شمال ختیځ کې د سیند نه وویشت میله لرې دې. لکه چې وړاندی مو وویل، دا کلې شېخ عیسا خان ته د شېر شاه سوري له خوا ورکړې شوې و. د بسي، لوې مېلمستون، بازاراو جومات اوس نړیدلي او زیاتو خلکو تري کډه کړې ده. د عارف خان کورنۍ دده د تعلیم لپاره ډېلي ته کډه وکړه. د خپلوانو په اړه یې وویل چې تر اوسه پخپلو پخوانیو روایاتو ټینگ ولاړ دي. تر شلمې پېړۍ دوي د ښونځوتعلیم ته په ښه سترگه نه کتل. هغه خلک چې پخپلواولادونو یې سبق وېیلو، مجبوره و چې نورو ښارونو ته ورشي. هم دا ده چې دده کورنۍ ډېلي کې د اوسیدو فېصله وکړه . هغه کلي چې پخوا د یوې کورنۍ د خلکو کورونه پکې جوړ و، په ښاریو بدل شوي دي. د باره بستي د دولسوکلیو پرځای دلته نولس ضلع (اولسوالۍ) دي.

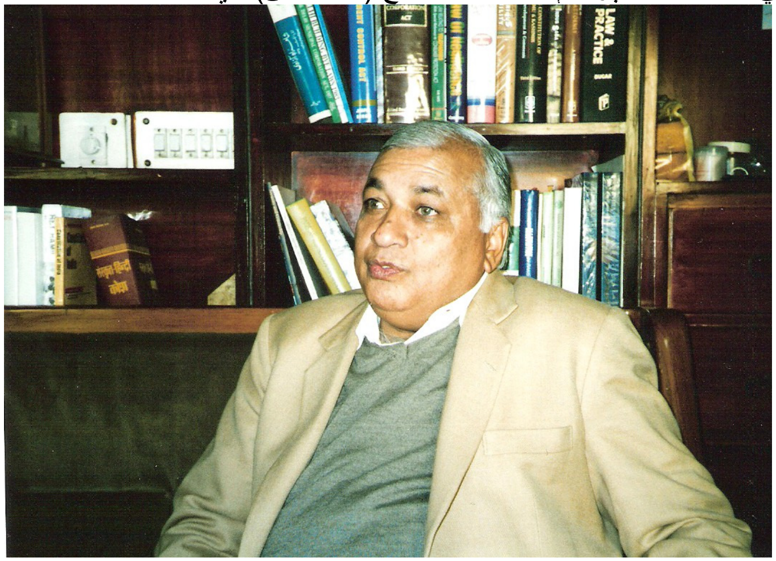

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاهد خان د بگراسي اوسيدونکي او مشر ورور يې مظفر خان نوميږي. دا کلي شيخ عمر خان بازيدخېل اباد کړې و چې مغل باچا جهانگير پر وخت دلته راغلي و. بگراسي کې دپښتنو دا کورنی په دريو برخو وېشلي ده او هم په دی ترتيب بگراسي هم وېشلي ده. لوېديځه برخه يې د شيخ عمر د لمسي په نوم حسېن خېل نوميږي، دوېمه يې " بيچ والي" يعني، منځنې نوميږي او درېم يې " گړهي والي" (د گړی اوسيدونکي) دي. دشاهدخان پلرني کور هم هلته دې خو د تيرو څو کالو راهسي دی په ډېلي کې ژوند کوي. ده يو څه موده د حکومت نوکري کوله خو اوس کور ناست دي او د افغاني جرگې په نوم يې يوه ټولنه جوړه کړې ده. دې د خپل نوم سره د خان پر ځای د افغان ټکي کاروي او علت يې داښيي، چې د خان توری غېر پښتنو هم د خپل نوم سره کارول پيل کړي دي. په دی خبره يې ډېر خفگان ځرگند کړو چې د پښتنو پېژندگلوي به په دی نوم کېده خو اوس هر څوک ځان ته خان وای.

د باره بستي د پښتنو د خوي خصلت په اړه يې وويل دوی ډېر غاوره خلک دي . داسی فکر کوي چې اوس هم حاکمان دي. دوی د نورو قامونو د خلکو سره خپلوي، نه خوښوي، پخپل پښتونوالی ډېر وياړي، ژر په قهر شي او که بل څوک ورسره ښه چلن ونکړي نو دا نشي زغملی. ده د خپل مور کيسه وکړه چې په ډېلي کې يوه ورځ په کوڅه کې ترکاري خرڅونکي نه يې سودا کوله. په څه خبره دوي بحث پيل کړو. ناڅاپه دبقال له خولی ښکنځله راوتله . د شاهد خان مور ورته په مخ څو کلکې څپېړې ورکړې او د هغې ورځې راهيسي هغه بقال ددوی کوڅې ته نه راځي. يو وخت ددی ځای پښتانه دومره غاورو چې يواځې سيدان به ورسره په کرسی کېناستي شول او نورو ته به يې ټيټې چوکی يا پر زمکه ځای ورکوو. شاهد خان وای، چې د واده پر وخت د هند دود دي چې د هلک کورنی دناوې له کوره د جهېز غوښتنه کيږي، خو پښتانه دا يو عيب گڼي. وای چې په باره بستي کې پښتانه خپلو لونو ته هم د پلار په جايداد کې برخه ورکوي.

بگراسي او ددی شاو خوا سيمه کې پوخ سرک او برېښنا نشته او ددی علت ښای داوي چې خلک خپله خپلواکي د لاسه ورکول نه غواړي. په دی کلو کې دوي اوس هم لکه د پخوانو زمکه والو ژوند کوي. کورونه يې حجری لري چې پکې سړي کښېني اودکلي شخړی پخپله هواروي. زيات تره سړي ټوله ورځ په حجره کې تيروي او ماښام خپلوکورونو ته ځي. د ورځې هم هغه سړي په کورکې وي چې ناروغه وي. د کور ښځې د مېلمنو لپاره چای ډوډی پخوي. شاهد خان راته وويل چې په هندوستان کې د زرعي اصلاحاتواغېز د باره بستي په خلکو نه دی شوي ځکه ددوي د کلي زمکه لا پخوا په وړو وړو برخو وېشل شوې وه.

په باره بستي کې امونه ډېر کيږي. د مېوې د پخيدو پر وخت، له دی ځايه په زرگونو لارۍ اوس د ډېلي بازار ته ورځي .

د بگراسي يو بل اوسيدونکي اقبال احمد خان دی . ده سره سل اېکړه زمکه ده چې وربانډې د امونو باغونه دي . يو بل ورور سرفراز خان سره يې دا زمکه شريکه ده. ده وويل، ځينې پښتانه اوس هم د گنگا پر غاړه ښکارله ورځي چې واړه ځناورپکې مونډل کيږي . اقبال خان وای زه پخپلی کورنی کې لومړی کس ووم چې دپرش کاله پخوا مې د حکومت نوکري وکړه . اوس تقاعد شوی او په ډېلي کې ژوند کووم. دی د بگراسي د نواب کورنی نه دی او د خان پور هغه پخوانی کلا چې اوس په نړيدو ده. ور ته په ميراث پاته ده خو دی اوس دومره توان نه لري چې هغه بېرته جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي . ځکه خو هر کال په بارانونو کې ددی کلا یو دېوال یا چت راپرېوځي نودې ټرېکټر یا ټرالي په کرایه کړي، د غورځېدلو دېوالونو تیږي رابار کړې او دېلي ته یې راوړي . دلته هغه د نوي کور په دېوالونو کې دغه تیږي او خټه کاروي. د اقبال خان کورنی ځینې اثار سمبال ایښي دي چې پکې د سیپ(صدف) رکابی او کتابونه شامل دي.

د باره بستي یو بل پخواني کلي، چندیانه د بګراسي نه درې میله لوېدیځ کې دې. دا کلي د شېخ عیسا زوی خضر خان اباد کړی و. بیا د خضر خان لمسي حسن دلته یوه ګړی (کلا) جوړه کړه چې اوس هم د حسن ګړی په نوم کندوالي یې پاته دي. محمد صادق خان په چندیانه کې زمکې لري او واي چې دلته څلور محلتونه، حسن خېل، فتح خېل، یحیا خېل او کوټ واله (کلا لرونکي) نومیږي. دی په حسن خېلو کې وسیږي چې د باره بستي تر ټولو زیات شمېر وګړي پکې مېشت دي.

قېصر جهان د چندیانې اوسېدونکي ده، خو په بګراسي کې واده ده. واي، څو کاله پخوا هم کله چې د کور ښځې به بهر وتلی نو جامو د پاڅه به یې سر نه تر پښو یوه سپینه چینه اغوستې وه چې ورته تلک یا سرګاه واي. اوس ددی رواج کم شوی دي او یواځې سپین سرې مېرمنې یې په سروي. خو د واده پر وخت کله چې جینې د پلار له کوره روانیږي نو هم هاغسې یوه سپینه لوپټه یا څادروربانډی غوړوي. دا شېږ میتره څادر " سلیرګی " نومیږي. او نن سبا ښه ګلکاري وربانډې شوي وي. د ناوې لپاره د سپینو زرو په ګډون ، د غاړې لونګین هرو مرو جوړیږي. که هر څومره هغه د سرو زرو ګاڼې ولري خو په دی لونګین کې سپین زرکارول شوی وي.

قېصر جهان راته د خپلې مشري لورد واده عکسونه راښکاره کړل چې لونګینو امېل یې په غاړه و. د واده پر وخت د شاه زلمي د کمیس پرتوګ د پاڅه واسکټ ضرور وي او په ځینو ځایونو کې پټکي (لونګی) هم په سروي. ناوي ته آرسي (د سرو زرو ګوته چې شیشه پکې لګیدلې وي) هم ورکړې کیده خو اوس یې رواج ختم دي. د واده په څلورمه ورځ د ناوې د کور ښځې د ناوې د راوستلو لپاره د هغې خسرګنی کور ته ورځي. په دی وخت کې چهوارې(وچه خرما) او نوره مېوه وېشل کیږي. د هغې لور نسیم راته وویل " په دی وخت کې خلکو داسی چور ګډکړی وي چې د یو بل د لاس نه چهواري تښتوي او منډې ترړې وهي. د نکاح پر وخت دوي کونځلې او چینې (بورا) په مېلمنو

ویشي چې د پېښورد ودونو یو پخواني دود دي.

دوي دکوېژدني، واده او د ماشوم پر زیږیدو ډزی کوي. د جینی په زیږیدو یوه او د هلک لپاره دوه هوای ډزې کیږي. د مېلمنو لپاره د غوښې ښوروا پخوي چې د خمیره ډوډۍ سره یې خوري. دا ډوډۍ زیات وخت په تبخي یې پخېږي. لکه د نورو ځایونو دا ښوروا او ډوډۍ په یو لوې طشت یا خانک کې خوړل کیږي او دی خوارو ته " سرید" واي. په باره بستي کې په خاصو موقعو لکه اختر برات کې یو ډول خواړه چې " غړي" ورته واي ،هم خوري . خمیره ډوډۍ په یوه کاسه کې ماته کړي د پاڅه پری ایښېدلی شیدې چې پکې سوچا ژېړ غوړي او خواږه ګډ شوي وي، واړوي بیا دا ډوډۍ په شودو کې ښه مېده کړي او په لاس یې خوري.

" بنولیا" یو بل خواږه دي . کله چې نوې پنبه (پاغونده) راشنه شي نو دا راټولوي او په اوبو کې یې خیشته کړي. له دی راوتلي شیری کې د پخولو پر وخت وریږې او شیدې د خواږو سره ګډ کړي.

د یو بل دود په اړه قېصر جهان راته وویل چې که د ښځې مشر زوی مشر اولاد لور وي نو دا د خپلې نیا سره د لور په توګه اوسیږي. ددې مور هم خپله لمسی (غزاله) لکه د لور په شان ساتلی او لویه کړې اوواي، " زه د مور یوه لور وومه نو ځکه غزاله داسی ده لکه زما خور" . هغه نور ورونه خوېندي هم لرې خو د غزالی د سبق او د هغی د واده ټول لګښت د قېصر جهان مور پورا کړو. هغه واي پښتانه یواځې زمکه وال دي . په چندیانه کې نور ټول خلک د پښتنو زمکه والو په کورونو او یا په زمکو د کارونو لپاره اباد شوي دي. د هغوي په کورکې د هری کارکوونکي خپل مسلک معلوم وي. د نایني کار پخلی او د نورو ټولو خدمت ګارانو نګراني کول و ، مهترانې (صفاي کوونکې) کار ځای جاروکول ، پاک کاري او خزلی بهر ووړل دي. چمیار هغومزدورانو ته واي چې غنم او نوره غله د خوراک لپاره پاکوي ، مصالحې ټکوي، ترکاري پرېکوي او کالي مینځي. که په کور کې غوا یا مېښه وي نو دا چمیار ساتي اود خانانو او ددوي مېلمنو ته بیوزې هم خوزوي. دا کار هغه وخت کیدو چې بریښنا به نه وه. ګواله، ګوالن. شېدې او له دی جوړ توکي لکه پنیر، ماسته او کوچ ورته راوړل. بهشتي د ورځې د استعمال اوبه کورونو ته راوړل خو اوس په کورونو کې نلکې لګیدلې دي. واده یا په خاصو موقعو اوس هم ډوډۍ بهر په حجره یا په مېدان کې پخوي او دا ډوډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخول او وېشول د "خان سامان" پر غاړه وي. په عامه توگه يوه پورا کورنۍ د يوې خان دکورنۍ په خدمت کې بوخت وي اودوي ته د کال وريژې ، غنم او نور د خواړو شيان ورکړی کيږي.

د باره بستي يو بل کلي خان پور نوميږي. او شېخ رکن الدين ته جهانگير باچا له خوا ورکړې شوې و. خو کلې د هغه ورور يوسف خان اباد کړو. ددی کلي لويه کلا اوس په کنډ والو بدله ده او په ميراث کې اقبال خان ته رسيدلي ده چې پورته يې زکر شوې دې. خان پور يوه لويه سيمه ده او پکې واړه واړه بې شميره کلي جوړ شوي دي. د مغلو د واک په وروستيو کلونو کې دلته د جاټ " جټانو " حملې ډېرې کيدې . د هرې حملې پر وخت به د ټول کلي خلکو ورته مورچې ونيولې او دوي به يې وزغلول. دلته د امونو د باغونو په منځ کې يوه هديره د " باغ گنج شهيدان " په نوم اوس هم شته چې د هغو جگړو مړي پکې خښ دي. ددی کلي د خلکو مېړانه په سندرو کې وستايل شوه. د انگرېزانو پر وخت ددی کلي وروستې مشر عبد الطيف خان په څلورو جرمونو تورن شو. يو جرم يې دا و چې ده مغل باچا بهادر شاه ظفر ته د خپل ملاتړ ليک ورلېږلې و. دوېم دا چې د انگرېز په خزانه کې يې د زمکو ماليه ناوخته استولې وه، درېم دا چې په يو جنگ کې د انگريز مخالف د هندوانو ټهاکر بهيم سنگهه چې ده نيولې و، پخپله خوښه ورخوشې کړې و. څلورم دا چې د انگرېز د پوځ نه يوه فراري، حوالدار رحيم خان ته يې د څو ورځو لپاره ځان سره پناه ورکړې وه.

ددی جرمونو په سزا کې عبد الطيف خان يې تورو اوبو ته وروااستولواو دده ټولې زمکې يې ضبط کړې. دده کورنۍ يې درپه دره کړه. وروسته دا نهه کلي يو بل کس سيد مير خان ته د سردار بهادر د خطاب سره ورکړې شول. دی د ميرټ اوسيدونکې خو مشران يې د پغمان نه هند ته ورغلي و. د ۱۸۵۷ م د پاڅون پر وخت سېد ميرد انگرېزانو سره ډېره مرسته کړې وه نو دا زمکې د هغې خدمتونو يو انعام و.

د خان پورپه زاړه کلي کې د يو محلت خلک د يوکور غړی وي. د محلت د جوړښت نقشه د اس د نعل په شکل وي چې په دی نيمه دايره کې د تلو راتلو يواځينۍ لاره به يوه لويه دروازه وه. د دروازې دواړو غاړو ته به د دربان د ودريدو يا د کښېناستو لوړ ځايونه لکه د دکانچې جوړ و او هم دلته به حجره هم وه. چې سړي به پکې هر وخت ناست و . ښځوته په دی محلت کې د يو کور نه بل ته د تلو راتلو پورا ازادي وه او دوي بې له پردی پکې گرځيدی شوی. د محلت په کوڅو کې که څوک ښځه روانه وه او

سړې ورته مخې ته راغلل نو سړې به مخ دېوال ته کړوچې ښځه تېره شي. په ځينو ځايونو کې دا دود اوس هم پاته دی. د خانانو ښځې به په ډولۍ يا چوپان او ورسته بيا په ټانگه (گاډي)کې بهر تللی چې شا وخوا به ورته پردی ټړلی وي. خو زيات وخت ښځې به د خپل محلت نه بهر نشوی وتلې . چمياران او نورو ملازمانو ښځې به د کارونو لپاره بهر وتلې . د وخت په تيرېدو کله چې د کلو خلک يو بل سره خپلوي پيل کړې نو د ښځو بهر وتل هم زيات شول.

دمحلتونو د داسی جوړښت يوه گټه دا وه چې هيڅوک به محلت ته بی له اجازې يا بی له شناخت نشو ورتلې . د خطر يا جنگ پر وخت سړي به د وسلو سره ددی کلا ډول محلت چاپيره ودرېدل. د محلت د لوې دروازې نه بهر په حجره کې جرگی کيدې او اوس هم کيږي . د محلت مشر چې محله دار ورته واي په جرگه کې ضرور گډون کوي. د جرگی د رابللو حاجت د زمکې د شخړو ، د ودونو او يا کوم سياسي بدلون پر وخت کيږي. اقبال احمد خان ووېل ، نن سبا زمونږ جرگی يواځې د زمکې او د کورونو د لانجو د غوڅولو لپاره رابلل کيږي. خوکله ناکله په کلی کې اوسيدونکي د نورو قامونو خلک هم خپلې شخړې دی جرگوته وړاندی کوي.

په بگراسي کې د پښتنو کورونه د سلو شاو خوا دي خو اوس دنورو قامونو خلکو هم پکې کورونه جوړ کړي دي چې شمېره يې ښاي له پښتنو هومره وي. دلته د اس د سپرلي او د پټکي تړل اوس هم رواج لري اويو وخت د اسونو ساتل عام و او ددی سيمې يو مهم کاروبارگڼل کيدو. اوس هيڅوک دادنده نه کوي او څو کورنيو، يو،دوه اسونه د واده ښادې لپاره ساتلي دي. اوس ښځې په ډولۍ يا تانگه کې نه بلکه په موټرو کې ځي راځي . ځينې ښځې اوس هم هغه سپينه بورقه په سروي چې پېښور کې به يې رواج و. د هند د وېش نه وړاندې خلکو پېښور ته تگ راتگ ډېر کاو.

صادق خان راته ووېل چې ددوي کچه (خام) کورونو کې د لرگي چتونه و او په دېوالونو به يې کاگل کوو. په هر کور کې غوا ، مېښې ساتل کيدې او ځينو کورونو به خپل رتهه لرلو. رتهه د لرگي جوړ هغه گاډې وي چې يو يا دوه غوايان يې راکاږي. د ښکار غوښې به کباب کيدې خو اوس د حکومت له خوا په ښکار بنديز دې. دلته په هر پخلي کې غوښه ارو مرو وي. ان تر دې چې دال هم د غوښې سره پخوي. ددی ټولو خلکو د خبرو نه داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوميري چې په هند کې د پرمختګ په لار دباره بستي پښتانه هم اړ شوي دي چې پخواني روایاتو ته مخه ښه وواي. خو د مشرانو د برم او عظمت هېرول ورته ګران دي.

ليکلي سرچيني

۱. افغان امرا او مغل. ۱۵۲۶،۱۷۰۷م. ريتا جوشي وکاس اداره ډېلي. ۱۹۸۵ م چاپ. ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۲،۱۳۳، مخونه

۲. مغل امرا. محمد اطهر علی. ژباړه ، امين الدين. فېکټ بک لاهور. نېټه ناڅرګنده. مخونه ، ۲۷، ۲۸، ۱۰۷،۱۱۴، ۱۱۵

۳. تاريخ خان جهاني و مخزن افغاني. خواجه نعمت الله هروي. ژباړه د ډاکټر محمد بشير حسېن. اردو ساينس بورډ لاهور. دوېم چاپ، ۲۰۰۴ م. مخونه ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۸، ۳۵۰، ۳۵۵، ۳۶۷، ۴۰۵،

۴. يادګار سلف. يعني تاريخ باره بستی افغانان. محمد عبېدالله خان. ۱۹۳۹ م . ناشر. حجن سردار فاطمه خانم.ميرټ. دوېم چاپ ۱۹۹۸م ډېلي. مخونه، ۴۷.۱۶۸، ۱۷۸، ۲۲۲،۱۸۲، ۱۸۶،۳۶۹، ۳۷۰ ، ۳۷۴،۳۷۵.

۵. اکبرنامه. اېس . اېم برک. ژباړه، مسعود مفتي. علم و عرفان خپروني. لاهور۲۰۰۶ م. مخونه، ۱۲۴،۱۱۶

۶. شاه جهان نامه. ملا محمد صالح کمبوه. ژباړه، ممتاز لياقت. سنګ ميل چاپ لاهور. ۱۴۰ نه تر ۱۴۷

مرکې

۱. عارف محمد خان. د هند د هواي ليکو پخواني وزير
۲. شاهد خان . د باره بستي د افغان جرګې استاځی
۳. محمد صادق خان. د چندهياني اوسېدونکی.
۴. نسيم اختر د بګراسي اوسيدونکي و په ډېلي کې د جامعه مليه اسلاميه محاصله
۵. اقبال خان
۶. د باره بستي يو شمېر اوسيدونکي.

مننه ، د جواهر لال پوهنتون د يو شمېر محاصلينو، عايشه سنبل، مشکور محمد ، د ال انديا رېډيوممتاز ولي، پوهنمله رحيمه او دبېو ګل

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library